

Universiteit Utrecht

“Polen zijn ook maar mensen”

Een onderzoek naar het beeld van Polen in Nederlandse krantenartikelen rondom de toetreding van Polen tot de Schengenruimte in 2007 en de lancering van het PVV-meldpunt in 2012

Masterscriptie Interculturele Communicatie

Track: Nederlands

Paulina Wołoszyn – 5941784

Eerste begeleider: Drs. Emmeline Besamusca

Tweede begeleider: Dr. Jan D. Ten Thije

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit Utrecht 2017

Citaat voorkant: Brussen B (2012). "Brussen vs Von der Dunk: 'Links reageert op meldpunt als stier op rode lap' ".
Geraadpleegd op 20/03/2017 van: <http://www.volkskrant.nl/opinie/brussen-vs-von-der-dunk-links-reageert-op-meldpunt-als-stier-op-rode-lap~a3190021/>

Voorwoord

Vijf jaar geleden begon ik aan mijn studie Neerlandistiek in Wrocław. Als iemand me toen had gezegd dat ik een paar jaar later een Masteropleiding aan de Universiteit Utrecht zou volgen, zou ik hem nooit geloven. Ik zou hem ook niet geloven als hij zou zeggen dat ik mijn scriptie succesvol zou afronden... maar het is toch gebeurd! Ik had deze scriptie echter nooit kunnen schrijven zonder de hulp en ondersteuning van enkele mensen. Ik wil daarom hier graag bedanken:

Emmeline Besamusca: voor al je wijze adviezen, tips en hulp de laatste maanden. Voor het vertrouwen in mij en voor het aanmoedigen tot het aangaan van uitdagingen die ik nooit zelf, zonder je steun, zou durven aan te gaan.

Jan ten Thije: voor de waardevolle adviezen, opmerkingen en steun tijdens het hele jaar van mijn Masterstudie in Utrecht.

Mamie, Tacie i Siostrze: dziękuję za miliony godzin spędzonych na skypie, za wsparcie, za modlitwę i za przeogromną cierpliwość. Jullie geloofden in me toen ik niet meer in mezelf geloofde en ongeacht 1000 km afstand waren jullie er altijd.

Daria: voor je eindeloze steun, grote hulp en goede adviezen. Je was en steeds bent een bewijs voor mij dat HET KAN en alles mogelijk is. Bedankt dat je er bent!

Sanne en Daniëlle: voor de uren die we samen in de bieb hebben doorgebracht. Het blijkt dat het gezamenlijk zeuren enorm helpt! En Sanne, bedankt voor je geduld voor al mijn vragen, ik zal nooit vergeten dat het is DE context maar HET aspect ☺

Mijn drie beoordelaars: voor jullie bijdrage aan mijn onderzoek. Zonder jullie inzet zouden de hoofdstukken 5,6 en 7 zeker niet zijn ontstaan en mijn scriptie zou nooit af gekomen zijn!

Mijn taalcorrectors: voor alle taaladviezen en stilistische correcties! Dankzij jullie klinkt mijn Nederlands minder Pools ☺

Mijn vrienden uit Polen, Nederland en uit andere wereldhoeken: jullie duimden voor me door al die maanden en jaren, luisterden naar mijn zeuren en klagen en ondersteunden me in de moeilijkste momenten. Daarvoor hartelijk dank!

SAMENVATTING

Dit onderzoek had als doelstelling het beeld van Poolse migranten in kaart te brengen op basis van Nederlandse artikelen die rondom twee gebeurtenissen verschenen: de toetreding van Polen tot de Schengenruimte in 2007 en de lancering van het PVV-meldpunt in 2012. De artikelen zijn geanalyseerd op basis van theorieën over beelden en beeldvorming (Leerssen 2007, 2015, Beller 2007), nationale identiteit (Anderson 2006, Leerssen 2015) en tweedeling van de begrippen land en volk (Leerssen 2015, Ten Thije 2001). In navolging van El Farissi (2008), Langelaar (2009) en Boruta (2015) is de analyse op basis van de functionele pragmatiek van Ehlich en Rehbein (1986, 1993) gedaan.

Het corpus voor dit onderzoek is gevormd door artikelen uit vijf Nederlandse landelijke dagbladen: de Telegraaf, het Algemeen Dagblad, de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw. De analyse van de persberichten is gebaseerd op de methode die El Farissi (2008) toepaste en die verder door Boruta (2015) en Hooiveld (2016) is ontwikkeld. Er zijn grammaticale categorieën ontworpen die een model voor de functioneel pragmatische analyse in dit onderzoek vormden. Volgens dit model is er in krantenartikelen gezocht naar eigenschapseenheden, dus uitingen die *Polen*, *Pool(s)* en *Poolse X* karakteriseren. Aan de hand van de gevonden eigenschapseenheden konden de kennisstructuren geïdentificeerd worden, die licht hebben geworpen op het beeld van Polen dat in Nederlandse artikelen geschetst wordt.

Op basis van de artikelen uit 2007 en 2012 zijn de volgende kennisstructuren blootgelegd: **alcoholistisch, arbeiders, goede mensen, hardwerkend, komend in grote aantallen, overlastgevend**. In 2007 zijn daarbij nog kennisstructuren: **concurrenten** en **uitgebuit** achterhaald, in 2012 daarentegen: **goedkoop, zielig, katholiek** en **opgeleid**. De ontdekte kennisstructuren hebben aangetoond dat het beeld van Poolse migranten uit 2007 en 2012 in veel opzichten met elkaar overeenkomt maar dat het ook uit tegenstrijdigheden bestaat. In beide periodes komen Polen vaak als overlastgevend naar voren, maar ze worden tegelijkertijd ook als aardige mensen, hardwerkende arbeiders of uitgebuite werknemers voorgesteld. Ook kan het beeld van Polen in zekere mate met de omstandigheden verbonden worden. In 2007, in het kader van hun massale migratie naar Nederland, werd er vaker dan in 2012 over toestroom en grote groepen Polen gesproken. In 2012 daarentegen, door de lancering van het PVV-meldpunt, verscheen het aspect van medelijden ten opzichte van Polen, dat eerder niet duidelijk zichtbaar was. Op basis van dit onderzoek kan er geconcludeerd worden dat het beeld van een land en het beeld van een volk dat in het krantendiscours naar voren komt, moeilijk te onderscheiden is. Zowel het beeld van het land, het beeld van mensen als ook het archetypische beeld van Polen lijken in zekere mate in het krantendiscours in elkaars verlengde te liggen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
SAMENVATTING	2
1. Inleiding	5
2. Context	6
2.1 Poolse migranten in Nederland	6
2.2 Het archetypische beeld van Polen	7
2.3 Het huidige beeld van Polen.....	8
2.3.1 Het beeld van Polen volgens Boruta (2015).....	8
2.3.2 Het beeld van Polen volgens Sterckx (2012)	9
2.4 Polen en de aandacht van de Nederlandse media	10
2.4.1 Schengen-toetreding	10
2.4.2 Het Polenmeldpunt	11
2.5 Relevantie	11
3. Theoretisch kader	13
3.1 Natie en identiteit.....	13
3.2 Volk versus land, natie versus staat	13
3.3 Imagologie.....	14
3.3.1 Beeld	15
3.3.2 Stereotype	16
3.3.3 Het imagologische onderzoek.....	17
3.4 Theoretische benadering: functionele pragmatiek	17
3.4.1 ‘Agent-cliënt-interactie’	18
3.4.2 Kennisoverdracht.....	18
3.4.3 Actantenkennis	19
3.4.4 Het systematiseren	20
3.5 Vraagstelling.....	21
4. Methode & corpus	23
4.1 Kranteselectie.....	23
4.1.1 De Telegraaf.....	23
4.1.2 Het Algemeen Dagblad.....	24
4.1.3 De Volkskrant	24
4.1.4 NRC Handelsblad	24
4.1.5 Trouw	24
4.2 Periodes	25
4.3 Corpus selectie.....	26

4.4 Analysemodel.....	27
4.5 Kennisstructuren	30
5. Resultaten.....	34
5.1 Resultaten van filter 1, 2 en 3.....	34
5.2 Resultaten van filter 4.....	35
5.3 Eigenschapseenheden	36
5.4 Kennisstructuren	37
5.4.1 Kennisstructuren periode I.....	37
5.4.2 Kennisstructuren periode II.....	40
5.5 Verdeling kennisstructuren per krant	44
6. Discussie	45
6.1 Kennisstructuren	45
6.2 Vergelijking van de kennisstructuren uit 2007 en 2012	45
6.3 ‘Probleem-Pool’?	49
6.4 Polen als mensen en Polen als land.....	50
7. Conclusie.....	52
7.1 Het beeld van Polen	52
7.2 Beperkingen en validiteit	53
7.2.1 De definitie van eigenschapswoord	53
7.2.2 De keuze van kranten.....	54
7.2.3 Subjectiviteit van de onderzoekster en van de beoordelaars	54
7.2.4 Onderscheiding tussen land en volk	54
7.3 Vervolgonderzoek	55
Bronnenlijst:.....	57
Bijlage A – Corpus periode I	61
Bijlage B – Corpus periode II	68
Bijlage C – Kennisstructuren per periode per beoordelaar	79
Bijlage D – Verspreiding kennisstructuren per krant	87

1. Inleiding

Polen was lange tijd voor Nederlanders een onbekend land (Willems & Verbeek 2012). Het kwam vooral doordat het land tot de val van het communisme in 1989 met het westerse Europa door het IJzeren Gordijn gescheiden was. Zelfs na de val van het communisme, in de jaren 90 van de vorige eeuw, werden gebeurtenissen in Polen meer als “ver-van-mijn-bed-show” gezien (Maćzka 2012). Door de toetreding van Polen eerst tot de NAVO, daarna tot de Europese Unie en vervolgens tot de Schengenruimte, is het echter snel veranderd. De Europese grenzen gingen open voor Polen en Polen kregen daarmee een onbeperkte toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt. Daarom ook is het aantal werkende en wonende Polen in Nederland jaar per jaar snel toegenomen.

In de laatste jaren wekt Polen in de media steeds meer interesse, niet alleen in de zin van het Oost-Europese land. Polen zijn inmiddels nieuwe bewoners van Nederland en nieuwe buurmannen van Nederlanders geworden. De komst van Midden- en Oost Europeanen wordt in de Nederlandse media als een nieuw ‘multicultureel drama’ genoemd (Willems 2012: 12). Deze term werd begin eenentwintigste eeuw door Paul Scheffer gebruikt met verwijzing naar migranten afkomstig vooral uit Marokko en Turkije en werd als kritiek op de multiculturele samenleving bedoeld (Willems 2012). Worden Polen werkelijk als een overlast in het kranten discours voorgesteld? Wat valt er te zeggen over de kijk op Polen vanuit het Nederlandse perspectief? Wat is het beeld van Polen die in Nederland heerst? Bestaat er een verschil tussen een beeld van het land en het beeld van de mensen? Dat zijn de vragen die een prikkel tot dit onderzoek zijn geworden.

In dit onderzoek wordt het beeld van Polen geanalyseerd aan de hand van Nederlandse krantenartikelen die rondom twee gebeurtenissen zijn verschenen: de Schengen-toetreding van Polen in 2007 en de lancering van het PVV-meldpunt in 2012. In het volgende hoofdstuk wordt de situatie van Poolse migranten in Nederland geschetst. Er wordt ook uitgelegd waarom juist de twee gebeurtenissen: de Schengen-toetreding en de lancering van het PVV-meldpunt voor dit onderzoek werden gekozen. In het derde hoofdstuk wordt de theorie besproken die ten grondslag van dit onderzoek ligt. Er wordt dus ingegaan op begrippen zoals beeld, beeldvorming, onderscheid tussen het land en het volk en op de functioneel pragmatische benadering van het onderzoek. Vervolgens wordt in hoofdstuk vier de methode en het analysemodel toegelicht. De resultaten van deze analyse zijn in hoofdstuk vijf te vinden. In hoofdstuk zes komt de bespreking van de resultaten aan de orde. Daarmee worden de deelvragen beantwoord en de relatie tussen de resultaten en de theorie gelegd. In de conclusie wordt een antwoord op de centrale vraag van het onderzoek gegeven. Tot slot worden de beperkingen van het onderzoek besproken en aanbevelingen voor het vervolgonderzoek gegeven.

2. Context

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek in een contextueel kader geplaatst. Allereerst wordt de situatie van Poolse migranten in Nederland toegelicht: hoeveel migranten momenteel in Nederland wonen en wat voor groepen migranten dat zijn. Daarna volgt de bespreking van het beeld van Polen dat tot nu toe werd onderzocht. In dit hoofdstuk wordt er ook dieper ingegaan op het belang van de gebeurtenissen, die voor de analyse gekozen zijn.

2.1 Poolse migranten in Nederland

Het aantal Poolse migranten dat momenteel in Nederland verblijft is moeilijk om in te schatten. De beschikbare data komen vaak uit verschillende bronnen en zijn alleen deelsverzamelingen. Ook niet alle Poolse migranten, die in Nederland wonen, schrijven zich in de Basisregistratie personen BRP in (Dagevos 2011). Het aantal inwoners van Poolse komaf in Nederland verandert ook bijna elke maand – in de oogstmaanden juli, augustus en september, verblijven meer Polen in Nederland dan in andere periodes (Dagevos 2011).

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (2016) is het aantal Polen tijdens de laatste 16 jaar sterk toegenomen, vooral door de Poolse toetreding tot de Europese Unie in 2004 en Schengen-toetreding in 2007. De Poolse mensen vormen nu de grootste groep migranten die elke jaar naar Nederland komt (Gijsberts & Lubbers 2015: 18). In 2002 woonden er ongeveer 32 duizend Poolse immigranten in Nederland (Pool 2003) maar anno 2010 waren er dat al ruim 77 duizend (Dagevos 2011). Vanaf mei 2016 staan er in totaal 150 duizend personen van Poolse herkomst in de BRP ingeschreven (CBS 2016). Daarvan behoren 120 duizend mensen tot de eerste generatie migranten (dat zijn migranten die in Polen zijn geboren en daarna als volwassenen naar Nederland zijn geëmigreerd), 30 duizend Polen behoren tot de zogenaamde tweede generatie: ze “zijn in Nederland geboren en hebben één of twee ouders met een Poolse herkomst” (CBS 2016).

Bij de komst van elke naoorlogse groep migranten neemt Nederland altijd het uitgangspunt van “de mythe van de tijdelijkheid” (Willems 2012: 12). Nederland heeft zichzelf ook nooit als een bestemmingsland voor immigranten gezien (Willems 2012). Daarom wordt er in het kader van Poolse migratie vooral over arbeidsmigranten gesproken (Willems 2012). Gijsberts en Lubbers (2015) stellen echter vast dat er ook sprake is van Poolse vestigingsmigratie. Dat zijn Polen die naar Nederland zijn gekomen met hun gezin en van plan zijn hier te blijven (Gijsberts & Lubbers 2015). Ooijevaar, Sluiter en Verschuren (2013) onderscheiden daarom twee groepen migranten die afkomstig uit de EU-lidstaten zijn, namelijk: “immigranten” die geboren zijn in één van de EU-landen, die ook van plan zijn langer dan vier maanden in Nederland te blijven en die in de BRP ingeschreven staan. De tweede groep wordt gevormd door de “werknemers” die wel in Nederland werken maar niet bij de gemeente geregistreerd zijn. Dat zijn vaak seizoenarbeiders of grenswerkers, die in

het buitenland wonen maar in Nederland werken (Ooijevaar et al. 2013). Zoals het CBS aangeeft, zijn de seizoenarbeiders theoretisch gesproken geen immigranten “maar het zijn wel personen die deelnemen aan de Nederlandse samenleving” daarom worden ze ook tot de totale groep immigranten gerekend (Ooijevaar et al. 2013: 3). In dit onderzoek wordt er geprobeerd om onder anderen de vraag te beantwoorden of Polen gezien worden als immigranten die zich in Nederland permanent vestigen of dat ze eerder tot de groep seizoenarbeiders gerekend worden.

2.2 Het archetypische beeld van Polen

Voordat het beeld van Poolse migranten in Nederland geanalyseerd wordt, moet er eerst gekeken worden naar het archetypische beeld van Polen. Het archetype is namelijk de oudste vorm van het beeld die de basis voor alle latere varianten van het beeld vormt (definitie gebaseerd op het Nederlandse woordenboek). Beelden over naties¹ ontstaan namelijk niet opeens in één dag maar worden langzamerhand door de eeuwen heen gecreëerd (Leerssen 2007). Het is dus onmogelijk om een tegenwoordig beeld van een natie of een groep mensen te analyseren zonder het archetype daarvan te schetsen. Het recente beeld zou altijd tot op zekere hoogte een variatie van het archetypische beeld vormen (Leerssen 2007).

Polen is rond de eeuwwisseling van de 10^e-11^e eeuw ontstaan toen de eerste hertog van Polanen Mieszko I in het jaar 966 werd gedoopt. Na die gebeurtenis werd Polen ook officieel tot de Westerse Kerk gerekend (Gerrits en Leerssen 2007). Hoewel Polen vanaf dit moment tot op zekere hoogte met andere westerse katholieke koninkrijken verbonden was, werd het nog lang daarna als een onbeschaafd land gezien (Gerrits & Leerssen 2007). In Nederland overheerste in de tijden van de Verlichting het stereotypische beeld van Polen als een land dat in het verre, woeste Oosten lag (Urbaniak 2003). De “Sarmatische mythe”² van Poolse edellieden werd vergeleken met de Nederlandse “Bataafse mythe” om te tonen dat de Poolse legende in tegenstelling tot de Nederlandse, vooral tot de “anarchie, oproer en volkomen afhankelijkheid aan buurlanden” heeft geleid (Urbaniak 2003). “De gevoelloze domheid” van de anarchistische edellieden stonden dus in het beeld van het Polen uit de 18^e eeuw centraal (Urbaniak 2003).

Aan het einde van de 18^e eeuw hadden drie Poolse delingen plaats. Daardoor was Polen helemaal van de Europese kaart verdwenen. In de periode toen de natiestaten (Leerssen 2015) zich in Europa begonnen te vormen, leefde Polen vooral in de literaire werken van Poolse romantici in ballingschap (Gerrits & Leerssen 2007). Tijdens de Romantiek is een beeld van Polen als “Christus onder de volkeren” ontstaan (Gerrits &

¹ Het begrip van beeld wordt gedetailleerd in het derde hoofdstuk uitgelegd (paragraaf 3.3.1.)

² Volgens deze mythe zouden de Poolse edellieden zich uit het legendarische volk Sarmaten stammen. Ze zouden zoals hun voorvaderen onafhankelijk, gastvrij en moedig zijn (Urbaniak 2013).

Leerssen 2007). Polen, dat als onschuldige slachtoffer door het verlies van de onafhankelijkheid is doodgegaan, zal herrijzen en voor alle leed geprezen zal worden.³ Een 19^e lijdende romanticus die bereid is om voor zijn vaderland te vechten en om daarvoor te sterven heeft een archetype van de Pool gevormd dat zich in het westerse Europa heeft ingeworteld. Na de Eerste Wereldoorlog werd Polen verlost (Gerrits & Leerssen 2007) maar na twintig jaar van wederopbouw, werd het land weer met een nieuw soort leed geassocieerd. Daarmee heeft het beeld van de lijdende Pool uit de romantiek zich door de Tweede Wereldoorlog en concentratiekampen versterkt (Gerrits & Leerssen 2007).

2.3 Het huidige beeld van Polen

De vraag is nu hoe Polen de laatste jaren in Nederland wordt gezien. In volgende twee paragrafen worden de uitkomsten van de vorige onderzoeken naar het recente beeld van Polen in Nederlandse krantenartikelen besproken.

2.3.1 Het beeld van Polen volgens Boruta (2015)

In 2015 werd aan de Universiteit van Utrecht onderzoek gedaan naar het beeld van Polen in Nederlandse kranten anno 1990 en anno 2014 (Boruta 2015). De onderzoekster probeerde het beeld van Polen te achterhalen op basis van krantenartikelen die in Nederland waren verschenen rondom twee belangrijke gebeurtenissen voor Polen: de verkiezing van Lech Wałęsa tot president van Polen (1990) en de benoeming van Donald Tusk tot voorzitter van de Europese Raad (2014). Voor dit onderzoek werden vier Nederlandse landelijke dagbladen gekozen: De Telegraaf, De Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw (Boruta 2015).

In het onderzoek heeft Boruta (2015) een verschuiving omtrent beeldvorming over Polen tussen 1991 en 2014 opgemerkt. Terwijl Polen in 1990 gekarakteriseerd werd als: “pas democratisch”, “economisch zwak” en “opbouwend”, is Polen van 2014 al meer als deel van de Europese gemeenschap gezien, het wordt namelijk beschreven als: “groeiend”, “Europees gericht” en “samenwerkend” (Boruta 2015: 32-34). Boruta heeft opgemerkt dat de kennisstructuren uit beide periodes in twee groeperingen verdeeld kunnen worden. De eerste groep bevat kennisstructuren die aan omstandigheden gekoppeld kunnen worden, namelijk: “pas democratisch”, “economisch zwak”, “opbouwend”, “antisemitisch” uit 1990 en “Europees gericht”, “groeiend”, “samenwerkend”, “anticommunistisch” uit 2014 (Boruta 2015: 3). In de tweede groep zijn er kennisstructuren die naar het archetypische beeld van Polen verwijzen: “katholiek”, “nationalistisch”, “bekrompen”, “lijdend”, “dromend” uit 1990 en “conservatief”, “verslagen” uit 2014 (Boruta 2015: 3). Boruta (2015) is ook tot de conclusie

³ “Christus onder volkeren” is een kenspreuk van de messianistische visie over de Poolse natie. Die visie werd door één van de grootste Poolse dichters van de 19e eeuw, Adam Mickiewicz, in zijn drama “Dziady” voorgesteld.

gekomen dat hoewel het archetype in het beeld van Polen in 1990 en in 2014 zichtbaar is, Polen steeds minder in het kader van archetypische beelden wordt gezien (Boruta 2015).

2.3.2 Het beeld van Polen volgens Sterckx (2012)

In het onderzoek van Boruta (2015) komt Polen naar voren meer in de zin van het land dan in de zin van de mensen. Terwijl Polen in de jaren 90. steeds als ‘het terra incognita’ (Maćzka 2012: 203) was beschouwd, wordt er in de laatste tijd steeds meer aandacht besteed aan Polen als mensen van vlees en bloed, die naar Nederland komen om zich hier te vestigen en hier te werken (Maćzka 2012). Opeens zijn Polen een buurman van Nederlanders geworden, in plaats van inwoners van een Oost-Europees land met wie ze eventueel in aanraking zouden kunnen komen als ze naar Polen met vakantie zouden gaan.

In deze context komt er een ander aspect van het beeld van Polen naar voren, namelijk de zogenaamde ‘probleem-Pool’. Sterckx (2012) heeft het beeld van de Midden- en Oost-Europese arbeidsmigrant in de Nederlandse krantenartikelen in jaren 2000-2011 onderzocht. Hij heeft artikelen geanalyseerd zowel uit de landelijke Nederlandse dagbladen: NRC Handelsblad, de Volkskrant, Trouw, het Algemeen Dagblad en De Telegraaf, als ook uit tijdschriften en nieuwswebsites als: Elsevier, Vrij Nederland, De Groene Amsterdammer, Spitsnieuws, De Pers en de Dagelijkse Standaard (Sterckx 2012). Sterckx (2012) heeft Polen vanuit een ander perspectief bekeken dan Boruta (2015) – Polen in de zin van mensen die voor werk naar Nederland komen. In zijn onderzoek heeft hij aangenomen dat de Poolse arbeidsmigranten vooral als bedreiging voor de arbeidsmarkt in Nederland werden gezien (Sterckx 2012).

Sterckx (2012) beschrijft nieuwe neologismen die door de arbeidsmigratie in de Nederlandse media zijn ontstaan: “probleem-Pool” (Halkes 2007; in Sterckx 2012: 3), “fabrieks-Pool” of “pluk-Pool” (Rengers 2007; in Sterckx 2012: 3). “Spotgoedkope Poolse werknemer” die vooral problemen maakt, “oorzaak van overlast”, alcoholicus die een gevaar op de werkvloer voor zijn medewerkers is – dat is het beeld van een Pool in Nederland dat in het onderzoek van Sterckx (2012) verschijnt. Polen worden dus als onderontwikkeld, lawaaierig en ook gevaarlijk voor de omgeving gezien (Sterckx 2012). Aan de andere kant zijn Polen beschreven, vooral in de artikelen van het NRC Handelsblad, ook als juist noodzakelijke werkkrachten voor Nederlandse economie. Ze worden in dit opzicht als “hardwerkende en productieve” migranten en ambitieuze individuen beschouwd (Sterckx 2012). Hoewel het begrip van alcoholmisbruik vaak met Polen verbonden is, worden Poolse migranten ook met het katholieke geloof geassocieerd en wel als praktiserende katholieken gezien (Sterckx 2012). Er wordt ook opgemerkt dat in de laatste tijd een ander type Poolse migrant naar Nederland komt, namelijk: “veeleer jong, hoogopgeleid en vrouwelijk” (Sterckx

2012). Sterckx (2012) stelt ook vast dat er in het hedendaagse beeld van Polen geen elementen van het Poolse romantische eergevoel te vinden zijn (Sterckx 2012).

2.4 Polen en de aandacht van de Nederlandse media

Sinds 1989 zijn er een paar momenten geweest waarop Nederlandse kranten bijzondere aandacht aan Polen hebben besteed. Mączka (2012) verwijst hier naar de gebeurtenissen die tot historische ontwikkelingen leidden zoals: de ronde tafelgesprekken in 1989 en de val van het communisme, de toetreding van Polen tot de NAVO in 1999, de toetreding tot de Europese Unie in 2004 en vervolgens de Schengen-toetreding in 2007 die alle grenzen naar de Europese arbeidsmarkt opende. Naast de momenten van grote veranderingen die van belang voor heel Europa waren, waren er ook gebeurtenissen die bijzonder belangrijk voor Nederland waren en waar Polen centraal stond, als “de lancering van de website Meldpunt voor Midden- en Oost-Europeanen door de PVV in februari 2012” (Mączka 2012: 191). In dit onderzoek worden alleen krantenartikelen uit twee periodes onder de loep genomen. Dat zijn krantenartikelen die verschenen zijn rondom de Poolse toetreding tot Schengen in 2007 en de start van het PVV-meldpunt in 2012. In volgende paragrafen wordt de keuze van deze twee gebeurtenissen verder toegelicht.

2.4.1 Schengen-toetreding

In 1985 werd er in een Luxemburgse dorp Schengen een overeenkomst tussen vijf landen ondertekend: België, Nederland, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg. Dit akkoord heeft de grenscontrole tussen die landen afgeschaft en het het vrije verkeer van burgers tussen die landen verzekerd. Tegenwoordig zijn er 26 landen die het Verdrag van Schengen hebben ondertekend. Op 21 december 2007 is ook Polen één van die landen geworden. De toetreding tot de Europese Unie in 2004 was al één van de belangrijkste stappen die het land in de richting van Europa maakte. Maar pas vanaf december 2007 gingen de Europese grenzen werkelijk voor Polen open. Wat Nederland betreft, vanaf mei 2007 was “tewerkstellingsvergunning voor personen met de Poolse nationaliteit niet meer [in Nederland] nodig” (CBS 2016).

Na de uitbreiding van de Europese Unie, maar vooral vanaf 2007, komen door “het gunstiger arbeidsmarktperspectief” (CBS 2016: 92) elk jaar steeds meer goedkope arbeidsmigranten uit Polen naar Nederland, wat ook een belangrijk onderwerp in de Nederlandse kranten werd. Door de grote aantallen Poolse migranten die langzamerhand de deel van de Nederlandse samenleving begonnen te worden, ging Polen weer in de Nederlandse media in de schijnwerpers staan.

2.4.2 Het Polenmeldpunt

In februari 2012 besteedden de Nederlandse kranten opnieuw grote aandacht aan Poolse migranten. Op 8 februari 2012 lanceerde de PVV namelijk hun website ‘Meldpunt voor Midden- en Oost Europeanen’ waar Nederlanders hun klachten over overlast van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost Europese landen, zogenaamde MOE-landen, konden indienen. Meldingen konden op de webpagina anoniem worden geplaatst. Men kon ook kiezen wat voor overlast de Oost-Europeanen veroorzaakten: geluidsoverlast, parkeeroverlast, dronkenschap of verloedering. Op die manier wilde de PVV alle problemen waar volgens de partij de immigranten verantwoordelijk voor waren, in kaart brengen en vervolgens de resultaten aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voorleggen (EuropaNu 2013). Het PVV-meldpunt veroorzaakte veel commotie en ophef, zowel in het binnenland als in het buitenland. De leden van de Nederlandse oppositie en ook leden van de toenmalige regering spraken zich duidelijk tegen de webpagina uit. Ook de ambassadeurs van MOE-landen, de Europese Commissie en het Europese Parlement keurden het initiatief af (EuropaNu 2013). Hoewel het Polenmeldpunt felle kritiek kreeg, vermeldde de PVV einde december 2012 dat het Polenmeldpunt 40 duizend klachten inleverde die vooral dronkenschap, lawaai en parkeeroverlast betroffen. De partij noemde het Meldpunt ‘een groot succes’ (De Volkskrant 2012).

Hoewel het Meldpunt voor alle Midden- en Oost Europeanen bedoeld was, werd het toch ‘Polenmeldpunt’ genoemd en was het “nadrukkelijk bedoeld om klachten over Polen te verzamelen” (Maćzka 2012: 192). Het meldpunt heeft geleid tot grote discussies in het parlement over de rol van de arbeidsmigranten voor de Nederlandse economie. De lancering van het Meldpunt heeft ook geleid tot grote commotie in de pers. Poolse migranten en hun rol in de Nederlandse maatschappij werden weer onder de loep genomen.

2.5 Relevantie

De analyse van de beeldvorming, gebaseerd op krantenartikelen, is van belang omdat het mediadiscours de voornaamste bron van de kennis van mensen is (van Dijk 2000). Wat echter opvalt, is het feit dat het nieuws geen kopie van de werkelijkheid en ook geen objectieve representatie daarvan is (Erjavec 2001; Barker 2003). Media beelden laten zien maar “flat impressions” van de werkelijkheid (Cooke 1997; in Holliday et al. 2010: 142). Niettemin baseren mensen hun kennis over belangrijke politieke kwesties of gebeurtenissen van het land en de wereld juist aan de hand van krantenartikelen en televisie programma’s (Bleiker et al. 2013). Op die manier spelen de media een cruciale rol in de informatie overdracht in de maatschappij. Daarom wordt in dit onderzoek aandacht besteed aan krantenartikelen en de beelden die daarin verschijnen.

De resultaten van het onderzoek hangen tot op zekere hoogte af van het materiaal dat in dit onderzoek onder de loep genomen wordt. Door de keuze van de politieke gebeurtenissen die relevant voor Polen waren en voor de positie die Polen in Europa innam, heeft Boruta (2015) vooral het beeld van het land Polen onder de loep genomen. Het beeld van Poolse mensen is echter in haar onderzoek niet duidelijk naar voren gekomen. Dit onderzoek heeft als doelstelling een nieuw licht op de beeldvorming van Polen te werpen en een nieuwe dimensie van het beeld van Polen in Nederland te achterhalen. Deze scriptie is ook geïnspireerd op het onderzoek van Jo Sterckx (2012) naar de Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten. Er wordt getracht om na te gaan tot op welke hoogte elementen van het beeld dat in het werk van Sterckx (2012) naar voren komen, in het beeld van Polen in Nederlandse krantenartikelen rondom de toetreding van Polen tot de Schengenruimte en de lancering van het PVV-meldpunt zichtbaar zijn.

3. Theoretisch kader

Dit onderzoek wordt uitgevoerd in navolging van het werk van vorige ICC studenten die onderzoek naar beeldvorming hebben gedaan, namelijk: El Farissi (2008), Van den Berg (2009), Langelaar (2009), Lukacs (2011) en Boruta (2015). In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de definities en theorieën die aan de basis van dit onderzoek liggen. Eerst worden de definities van natie en de nationale identiteit besproken. Omdat het woord ‘Polen’ zowel naar het land als naar de inwoners ervan kan verwijzen, wordt er vervolgens ook een onderscheid tussen begrippen het land en de natie gemaakt en het wordt uitgelegd in welke context het woord ‘Polen’ in dit onderzoek wordt gebruikt. In het vorige hoofdstuk werd zowel het beeld van Polen in het buitenland besproken als het Poolse stereotypische beeld. Om die reden wordt ook de studie over beelden toegelicht en begrippen van beeld en beeldvorming worden uitgelegd. Vervolgens wordt er ingegaan op het media discours en de theoretische benadering die ter grondslag aan dit onderzoek ligt. Op basis van de uitgelichte theorieën worden ten slotte de deelvragen en de hoofdvraag geformuleerd.

3.1 Natie en identiteit

In dit onderzoek wordt er naar een beeld van Polen gekeken. Polen worden hier gezien als een natie in de zin van ‘imagined community’ (Anderson 2006) – dus een verbeelde gemeenschap waarvan de leden elkaar nooit zouden leren kennen, maar zich toch wel als deel van die groep beschouwen. Het gaat hier om “het wij-gevoel” (Leerssen 2015: 46) van mensen die tot dezelfde samenleving behoren. Leerssen (2015: 74) stelt vast dat ‘identiteit’ tegenwoordig “nog steeds historisch en wel gelijkgesteld [wordt] aan ‘traditie’: wie we zijn wordt nog altijd gezien als de uitkomst van een organisch groeiproces”. Leerssen (1993; 2015) spreekt ook over “de nationale noodzaak om anders te zijn dan de anderen” – dat wil zeggen: elke natie identificeert zichzelf door het duidelijk bepalen wat men is en vooral wat men niet is. Met deze ‘othering’ hebben ook de Poolse migranten te maken als ze naar Nederland komen, ze zijn juist die ‘ander’ voor de Nederlanders. Ze behoren tot een andere ‘imagined community’, ze delen een andere cultuur, traditie, geschiedenis. Er wordt toch vaak benadrukt dat er wel een aanzienlijke culturele afstand tussen Oost-Europese immigranten en de westerse samenleving bestaat (Maćzka 2012).

3.2 Volk versus land, natie versus staat

Wat wordt precies met het woord: ‘Polen’ bedoeld? Heeft ‘Polen’ alleen betrekking op ‘een natie’ – dus een groep mensen met gedeelde geschiedenis, taal en cultuur of verwijst dit woord naar ‘een land’ dat door geografische grenzen bepaald wordt? Of duidt ‘Polen’ misschien ‘een staat’ aan in de zin van een soevereine, politieke eenheid?

In het tegenwoordige taalgebruik is het verschil tussen de bovengenoemde begrippen niet altijd zichtbaar en ze worden vaak verwisseld. Leerssen (2015: 11) stelt echter vast dat ze duidelijk apart gebruikt moeten worden:

In het licht van die spraakverwatering is het nuttig om de zaken even op te schonen en eraan te herinneren dat het woord ‘staat’ slaat op een zelfstandig land, het woord ‘natie’ daarentegen op een groep mensen.

Ten Thije (2001) bespreekt ook hoe complex en problematisch de kwestie van het benoemen van landen en volkeren kan zijn. Behalve de onderscheiding tussen land en volk, kunnen de inwoners van een land als collectief of individueel gezien worden (Ten Thije 2001). In het eerste geval wordt er over Nederlanders en Polen gesproken, in het tweede over een Pool of vier Nederlanders. Ten Thije (2001) en Leerssen (2015) spreken over een eenvoudig schema, dat men tegenwoordig hanteert bij het benoemen van volkeren en landen: de Fransen wonen in Frankrijk en ze spreken Frans, Polen wonen in Polen en ze spreken Pools, Nederlanders wonen in Nederland en ze spreken Nederlands enz. Sinds de negentiende eeuw worden de drie begrippen die heel lang apart gebruikt werden: ‘staat’, ‘volk’ en ‘land’ over één kam van de ‘natie’ geschoren (Leerssen 2015). In het alledaagse taalgebruik worden dus het land en de benoeming van zijn inwoners in wisselwerking gebruikt en dat komt vaak niet overeen met de werkelijkheid die door de open grenzen en migratie veranderd is (Leerssen 2015; Ten Thije 2001).

In dit onderzoek wordt er vooral gekeken naar het beeld van Poolse migranten die naar Nederland komen om hier te werken of zich hier te vestigen. In dit opzicht wordt het woord ‘Polen’ in de zin van ‘een volk’, een groep mensen gebruikt. De onderzoekster wil echter ook nagaan of een beeld dat in Nederland op basis van de krantenartikelen over Poolse migranten gecreëerd wordt, overeenkomt met een beeld dat op basis van de berichtgeving over politieke veranderingen in Polen (Boruta 2015) werd onderzocht. In die zin wordt dus naar ‘Polen’ gekeken in de zin van ‘een land’ en van ‘een staat’.

3.3 Imagologie

Zoals al eerder werd aangegeven, heeft dit onderzoek als doel een beeldvorming over Polen in Nederland te analyseren. In het vorige hoofdstuk werd zowel het archetypische beeld van Polen besproken als het beeld van het Polen dat in recente jaren is ontstaan. Er werd echter nog niet uitgelegd wat begrippen beeldvorming en beeld precies betekenen.

Een wetenschappelijk deelgebied waarbinnen de begrippen beeld en beeldvorming centraal staan is imagologie. Imagologie is een studie die zich bezighoudt met grensoverschrijdende nationale representaties en beelden, weergegeven in het literaire

discours (Beller 2007). Met andere woorden: de imagologie wil nagaan hoe beeldvorming over andere landen, naties en culturen ontstaat. Van belang is, dat imagologie niet geïnteresseerd is in culturele en nationale identiteiten, maar in culturele en nationale representaties (Leerssen 2007). Het imagologisch onderzoek ontleedt nationale karakters die niet op feiten of ervaring berusten maar eerder naar veronderstelling of geruchten verwijzen. Daarom kan de imagologie een ‘imaginated’ discours genoemd worden (Leerssen 2007).

3.3.1 Beeld

Wat is dan ‘een beeld’ waarmee imagologie zich bezig houdt? Mitchell (1986; in Beller 2007: 4) heeft beeld in vijf categorieën verdeeld: grafische beelden (bv. foto’s, standbeelden), optische beelden (bv. spiegels), perceptuele beelden (bv. verschijningen), geestelijke beelden (bv. dromen, herinneringen, ideeën) en verbale beelden (bv. metaforen en omschrijvingen). Beelden van andere mensen kunnen ook in schilderijen uitgedrukt worden, ze zijn optisch weergegeven en waarneembaar en ook metaforisch gedefinieerd. Beller (2007) stelt echter vast dat voor de nationale representaties mentale verbeeldingen, ideeën en veronderstellingen van groot belang zijn.

Imagologie ziet het beeld als een representatie van een groep, een etniciteit of een natie (Leerssen 2007). In die zin kan het beeld niet verward worden met de meer algemene en traditionele betekenis ervan, namelijk met het beeld als “een visuele afbeelding” (Leerssen 2007: 342). Het beeld bevat morele beoordelingen en kenmerken die aan een groep, een natie of aan een land toegeschreven kunnen worden (Leerssen 2007), bijvoorbeeld:

Polen koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis.

(De Volkskrant, 14-02-2012)

Feiten of beweringen die algemeen bekend en mogelijk te bewijzen zijn vallen niet onder de imagologische categorie van een beeld (Leerssen 2007), zoals:

Van de ruim 136.000 als werknemer geregistreerde Polen zijn er slechts 66.000 ingeschreven.
(NRC Handelsblad, 13-02-2012)

Beelden hangen van het perspectief af. Het belangrijkste onderscheid kan gemaakt worden tussen ‘auto images’ en ‘hetero images’ (Leerssen 2007: 342). Zelfbeelden laten zien hoe leden van een bepaalde groep zichzelf zien. ‘Hetero beelden’ zijn daarentegen een perceptie en representatie van een land of een natie die door anderen werden ontwikkeld, dat wil zeggen vanuit het buitenperspectief. Leerssen (2007) onderscheidt ook ‘meta-images’ – die laten zien hoe een natie denkt door anderen gezien te worden. Doordat beelden veranderlijk

en mobiel zijn, bestaan ze ook uit verschillende ‘counter images’ die door de jaren heen over een natie of een land zijn ontstaan. Hoewel ‘counter images’ tegenovergestelde beelden zijn, sluiten ze elkaar niet uit en bewijzen ze dat een natie in verschillende beelden beschouwd kan worden (Leerssen 2007: 343). Naar de complexiteit van het beeld en tegenstrijdigheden die het bevat verwijst het begrip ‘imageme’ (Leerssen 2007: 343).

In dit onderzoek worden er vooral ‘hetero image’ en ‘counter images’ ontleed, die Nederlanders over Polen hebben. In navolging van Beller en Leerssen (2007), wordt het begrip van beeld als “een mentale silhouet van een ander” (Beller 2007: 4) gebruikt, dat bepaald wordt door de karakteristieken van een groep mensen of van een ras. Het beeld definieert in die zin opvattingen tegenover anderen en beïnvloedt het gedrag jegens anderen (Beller 2007). Beller (2007) stelt echter vast dat de waarachtigheid van zulke beelden altijd in twijfel genomen moet worden. “For the most part we do not first see, and then define, we define and then see” (Lippmann 1922; in Beller 2007: 4). Deze manier van het waarnemen van de werkelijkheid laat zien dat de beelden die mensen over anderen hebben, vaak selectief en bepaald zijn door opinies, vooroordelen en stereotypen (Beller 2007).

3.3.2 Stereotype

Stereotypen zijn fictieve opvattingen over andere naties en landen, die op basis van de nieuwe informatie niet veranderlijk zijn (Beller 2007). Tot op zekere hoogte zijn ze echter verbonden met de werkelijkheid: ze bevatten namelijk gegeneraliseerde feiten en ze verminderen de complexiteit van de werkelijkheid (Beller 2007): “A stereotype is a generalization about a group of people in which incidental characteristics are assigned to virtually all members of the group, regardless of actual variation among the members.” (Aronson 2005; in Beller 2007: 429). Het stereotype ligt in een nauw verband met zulke begrippen zoals: cliché, vooroordeel en beeld, daarom worden die termen vaak inwisselbaar gebruikt. Beller (2007) onderscheidt die begrippen van elkaar door ze hiërarchisch te ordenen. Op die manier: “a set of clichés would form a stereotype, a set of stereotypes would constitute a prejudice, and a set of prejudices constitutes an image” (Beller 2007: 431).

Zoals beelden in ‘auto images’ en ‘hetero images’ verdeeld worden, kunnen ook twee types van stereotypen worden onderscheiden: ‘heterostereotypes’ – de gegeneraliseerde beelden van anderen en ‘autostereotypes’ - de gegeneraliseerde beelden van zichzelf (Beller 2007). De ‘heterostereotypes’ zijn in het kader van dit onderzoek van belang, aangezien het feit dat ze in zekere mate een deel van het heterobeeld van Polen vormen.

3.3.3 Het imagologische onderzoek

Hoewel de imagologie vooral beelden in literaire teksten analyseert, kan imagologisch onderzoek ook beelden betreffen die in andere teksten van cultuur voorkomen, bijvoorbeeld in theaterstukken of persberichten (Beller 2007). Leerssen (2007) benadrukt dat alle bronnen op basis waarvan de analyse gedaan wordt subjectief zijn. Daarom moet de onderzoeker altijd rekening houden met die subjectiviteit. Het imagologische onderzoek kan nooit los van het contextuele en historische kader gedaan worden (Leerssen 2007). Daarom werd er in dit onderzoek eerst de context geschetst, namelijk de situatie van Poolse migranten in Nederland en het beeld van Polen zoals dat door jaren heen in Europa gevormd werd, zodat nu een onderzoek naar een beeld van Poolse migranten in een nieuw licht gezet kan worden.

Er moet ook altijd gekeken worden naar het type van een geanalyseerde tekst. Wat voor soort tekst is het? Welke functie vervult de tekst? En ook: wat is de doelgroep van die tekst? (Leerssen 2007). Een poëtische tekst zal op een andere manier geanalyseerd moeten worden dan een tekst die in een landelijke krant verschijnt. Zoals eerder aangegeven, is de imagologie een studie van beelden, die vooral in het literaire discours worden weergegeven. Het belang van het imagologische onderzoek overstijgt echter de literaire studies en de resultaten daarvan zijn even belangrijk voor andere disciplines (Beller 2007). De imagologie houdt zich dus ook bezig met beelden die aanwezig zijn in andere culturele en maatschappelijke teksten (Beller 2007). In dit onderzoek wordt het literaire discours buiten beschouwing gelaten en de imagologische analyse wordt naar de wereld van de media, de Nederlandse kranten, verplaatst.

3.4 Theoretische benadering: functionele pragmatiek

In navolging van het werk van El Farissi (2008), Langelaar (2009), van den Berg (2009) en Boruta (2015), is besloten om als uitgangspunt voor de analyse van de persberichten de functionele pragmatiek te kiezen.

Deze benadering stamt uit de jaren zeventig van de vorige eeuw. Toen hebben Konrad Ehlich en Jochen Rehbein een theorie over taalhandelingen ontwikkeld (Redder 2008: 133). Volgens Ehlich en Rehbein dient taal niet alleen om informatie door te geven, maar is het ook een middel om te handelen in de maatschappelijke context (Houtkoop & Koole 2000). Taalhandelingen, die gezien worden als: “bijzondere vorm van het maatschappelijk handelen van de interactanten” (Ehlich & Rehbein 1993: 7) vinden plaats binnen instituties – die door de functionele pragmatiek ‘maatschappelijke apparaten’ genoemd worden (Ehlich & Rehbein 1993: 7). De analyse van persberichten werd in dit onderzoek binnen het theoretisch kader van de functionele pragmatiek geplaatst omdat media, dus ook kranten, tot die ‘maatschappelijk apparaten’ behoren.

3.4.1 ‘Agent-cliënt-interactie’

De kern van de functionele pragmatiek vormen de actantenkennis en de doelstelling van de taalhandelingen (Ehlich & Rehbein 1993). De handelingen zijn vooral beschouwd als doelgerichte activiteiten en de handelingskennis, waar de actanten over beschikken, kan een potentiële uitgangspunt voor de analyse van die handelingen zijn (Ehlich & Rehbein 1993: 233-234). Kennis van de actanten is de kennis die direct verantwoordelijk is voor het sturen van de taalhandelingen tussen de actanten (Ehlich & Rehbein 1993: 125). Niet elke actant beschikt echter over dezelfde kennis, vanwege de positie die hij binnen het maatschappelijke apparaat inneemt. Ehlich en Rehbein (1993: 125-126) onderscheiden twee groepen actanten:

- 1) ‘Agenten’ of ‘functionarissen van de institutie’
- 2) ‘Cliënten’ - actanten op wie de functionarissen hun taalhandelingen richten.

Om een voorbeeld te geven: in een ziekenhuis zijn artsen en andere personeelsleden agenten van de institutie en patiënten zijn in die institutie cliënten (Ehlich & Rehbein 1993: 126). Als die theorie in de context van dit onderzoek wordt geplaatst, worden journalisten als agenten beschouwd en lezers worden cliënten genoemd. Hoewel het verschil tussen kennis van de agenten en de cliënten wel bestaat, stellen Ehlich en Rehbein (1993: 126) vast dat ze tot op zekere hoogte over gemeenschappelijke kennis moeten beschikken. Daarom is ook interactie tussen die twee groepen wel mogelijk.

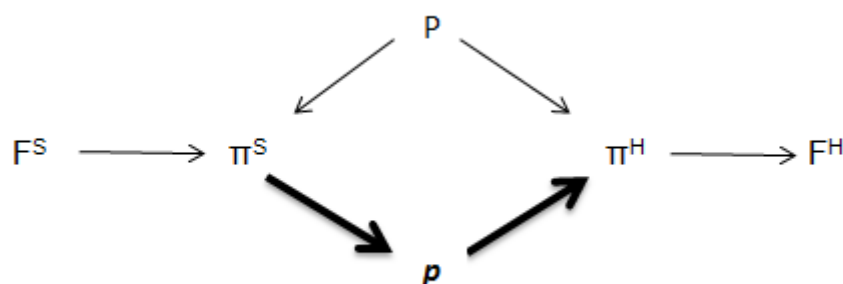
3.4.2 Kennisoverdracht

In het linguïstische model van de functionele pragmatiek (Ehlich & Rehbein 1986, Redder 2008) staat de kennisoverdracht centraal, zoals één van de taalhandelingen. In tegenstelling tot het bekende communicatiemodel van Shannon en Weaver (1949), is er hier nadruk gelegd op de kennis van zowel de spreker als van de hoorder.

Volgens de functionele pragmatiek zijn de individuen maatschappelijke actanten die verschillende taalhandelingen in de maatschappij uitvoeren om aan hun behoeftes te voldoen. Het kennistekort kan zo'n behoefte zijn. De actanten gebruiken dus bij interacties (genoemde taalhandelingspatronen) “linguistic actions patterns” (Redder 2008). Het linguïstische kennismodel van de functionele pragmatiek is op figuur 1 te zien.

Op dit model zijn drie dimensies van de werkelijkheid aanwezig: **P** (‘extralinguistic reality’), **π** (‘mental reality’ - de kennis en ook het kennistekort van de spreker en hoorder) en **p** (‘linguistic reality’ – de taal waarmee de vraag wordt gesteld en beantwoord) (Redder 2008: 136). De kennisoverdracht vindt plaats tijdens de interactie tussen actanten: spreker en hoorder en is pas efficiënt als de kennis van de spreker en de hoorder overeenkomen (Ehlich & Rehbein 1986).

Figuur 1. Het linguïstische model (Ehlich & Rehbein 1986; Redder 2008)

F = handeling	π^S = kennis van de spreker
P = de werkelijkheid	π^H = kennis van de hoorder
p = taal (een middel waar kennis door wordt overgebracht)	S = spreker
	H = hoorder

De spreker en de hoorder kunnen ook zender en ontvanger genoemd worden omdat dit model universeel is (Boruta 2015). De kennisoverdracht tussen zender en ontvanger kan ook in de maatschappelijke context van de kranten plaatsvinden. In dit onderzoek zou de schrijver van een artikel over het Polenmeldpunt als zender beschouwd worden en de lezer van datzelfde artikel daarentegen als ontvanger.

3.4.3 Actantenkennis

Actantenkennis is een complex systeem dat uit verschillende typen bestaat. Ehlich en Rehbein (1993) noemen zeven typen. In de context van de kennisoverdracht die tussen schrijvers en lezers van de krantenartikelen plaats vindt, zijn vooral vier typen relevant, namelijk: ‘particuliere ervaringskennis’, ‘inschatting’, ‘beeld’ en ‘sententie’. Ehlich en Rehbein (1993: 132) gebruiken vooral “pragmatische kwantificeringen” om deze vier typen actantenkennis van elkaar te onderscheiden. Op die manier kan kennis slechts door één actant, meerdere actanten of zelfs alle actanten worden bezeten (Ehlich & Rehbein 1993).

De ‘particuliere ervaringskennis’ vormt niet de belangrijkste kern van de actantenkennis maar is wel een onscheidbaar deel ervan (Ehlich & Rehbein 1993). De actant ontwikkelt zijn kennis over een bepaald thema of over een element van de werkelijkheid namelijk op basis van de eigen ervaringen en belevenissen (Ehlich & Rehbein 1993). Dit deel actantenkennis wordt uitsluitend aan één individu toegeschreven (Ehlich & Rehbein 1993). Een voorbeeld daarvan is een zin:

Ik ben hier echter anders over gaan denken sinds ik onlangs deel heb mogen nemen aan een katholieke bruiloft in Polen.

(NRC, 22-12-2017)

‘Inschatting’ is nauw met de particuliere ervaringskennis verbonden maar gaat al een stap verder: inschattingen zijn namelijk individuele interpretaties van bepaalde delen van de werkelijkheid (Ehlich & Rehbein 1993). Actanten baseren hun inschattingen op beperkte informatie die ze op basis van hun ervaringen hebben verzameld. Inschattingen, die talig worden gerealiseerd, zijn gekenmerkt door worden zoals: soms, vaak, vele, meerdere enz. (Ehlich & Rehbein 1993), bijvoorbeeld:

De meeste Polen werken tien keer harder dan Nederlanders, voor minder geld.

(Trouw, 13-12-2007)

‘Beeld’ is een volgende stap gedurende het waarnemen van de werkelijkheid door de actanten. Beeld bestaat uit meerdere inschattingen die actanten over een bepaald thema hebben ontwikkeld (Ehlich & Rehbein 1993). Beelden vormen vaste interpretaties van de werkelijkheid waar de actant zich in bevindt (Ehlich & Rehbein 1993). Hoewel ze soms ook tegenstrijdigheden inhouden, worden de beelden niet makkelijk in twijfel getrokken (Ehlich & Rehbein 1993). Pas als een beeld meermalen tegengesproken is, beginnen actanten met het vormen van een nieuw, herzien beeld (Ehlich & Rehbein 1993). Een voorbeeld van een *beeld* is de volgende zin:

De Pool is een harde werker.

(De Volkskrant, 1-12-2007)

‘Sententies’ vormen de algemene, alledaagse actantenkennis over de werkelijkheid die gemeenschappelijk voor alle actanten is (Ehlich & Rehbein 1993). Onafhankelijk van de eigen belevenissen, zou elke actant over dezelfde sententiele kennis moeten beschikken (Ehlich & Rehbein 1993). Sententies kunnen bijvoorbeeld in de vorm van spreekwoorden overgedragen worden (Ehlich & Rehbein 1993). In het corpus van dit onderzoek is er volgende sententie gevonden:

Voor de jonge Polen vormt de Europese Unie een zegen, een mogelijkheid om zich persoonlijk te ontwikkelen.

(Trouw, 13-12-2007)

3.4.4 Het systematiseren

Zoals eerder meermalen aangeduid werd, is kennis een samengesteld systeem. Ehlich en Rehbein (1993) stellen vast dat, voordat die kennis geanalyseerd kan worden, eerst de kennisstructuren goed onderzocht moeten worden. Kennisstructuren zijn echter nooit op het

eerste gezicht zichtbaar. De onderzoeker moet altijd gebruik maken van bepaalde methodologische technieken om die kennisstructuren te achterhalen. Een van die methodes “is het systematiseren van een bepaalde hoeveelheid kennis” (Ehlich & Rehbein 1993: 234). In deze methode worden eerst alle kenniselementen verzameld en daarna structureel geordend (Ehlich & Rehbein 1993).

Tot die kenniselementen kunnen de eigenschapswoorden en eigenschapseenheden gerekend kunnen worden (El Farissi 2008). Om de kennisstructuren te achterhalen, wordt er eerst in de zinnen uit het verzamelde corpus van Nederlandse krantenartikelen naar de eigenschapswoorden gezocht. Het eigenschapswoord is volgens de Algemene Nederlandse Spraakkunst “een categorie die onder het bijvoeglijk naamwoord valt” en die niet met de omstandigheden verbonden zijn (ANS 1997: 383). Van den Berg (2009) noemt verschillende typen adjectieven. Er zijn adjectieven die waarneembare eigenschappen bepalen, bijvoorbeeld vorm en kleur, en er zijn adjectieven die een gedachte of opinie aangeven, zoals ‘interessante’, ‘prachtige’ enz. Ze stelt echter vast dat die definitie in dit soort onderzoek tekort schiet (van den Berg 2009). Eigenschapswoorden kunnen namelijk zowel als adjectieven als ook als werkwoorden of zelfstandige naamwoorden voorkomen. Op basis van de werkwijze en opmerkingen van van den Berg (2009) en Boruta (2015) is er besloten om de definitie van het eigenschapswoord breder te hanteren en niet alleen naar eigenschapswoorden te kijken, maar ook naar eigenschapseenheden, die aan het kernwoord gekoppeld zijn en die ook uit een paar eigenschapswoorden kunnen bestaan. De categorieën van eigenschapseenheden, die in dit onderzoek aan orde komen, worden in hoofdstuk vier apart en nauwkeurig beschreven.

3.5 Vraagstelling

Op basis van de besproken inzichten en theorieën uit de functionele pragmatiek zijn er volgende deelvragen geformuleerd:

- 1) Welke kennisstructuren kunnen worden gevormd aan de hand van eigenschapseenheden met kernwoorden *Pool(s)*, *Poolse X* en *Polen* op basis van artikelen uit 2007 en 2012?
- 2) Is er een sprake van een beeldverschuiving in de kennisstructuren in de Nederlandse krantenartikelen uit 2007 en 2012?

Op basis van het voorgaand onderzoek naar beeldvorming over Polen, inzichten uit de imagologie en theorieën over beeldvorming, wordt er in dit onderzoek ook getracht om de volgende twee deelvragen te beantwoorden:

- 3) Hoe verhoudt het beeld over Polen in de krantenartikelen uit 2007 en 2012 zich tot het beeld van ‘probleem-Pool’ dat in het onderzoek van Jo Sterckx (2012) naar voren komt?
- 4) Hoe verhoudt het beeld over Poolse migranten in de krantenartikelen uit 2007 en 2012 zich tot het beeld van Polen dat in het onderzoek van Daria Boruta (2015) naar voren komt?

De vier bovengenoemde subvragen leiden tot de volgende hoofdvraag:

Wat voor beeld van Polen komt naar voren in de Nederlandse krantenartikelen die rondom toetreding van Polen tot de Schengenruimte in 2007 en de lancering van het Meldpunt Midden en Oost Europeanen in 2012 verschenen zijn?

4. Methode & corpus

In dit hoofdstuk wordt allereerst aandacht besteed aan de keuze van de kranten en periodes waaruit de persberichten werden geselecteerd. Daarna wordt beschreven hoe het corpus voor het onderzoek tot stand is gekomen en vervolgens wordt de werkwijze van de onderzoeker uitgelegd.

4.1 Kranteselectie

In dit onderzoek wordt gekeken naar de beeldvorming over Polen in Nederlandse krantenartikelen. Dit is niet zonder reden. Zoals al eerder aangegeven, is de informatie die door de media wordt overgebracht vaak de enige bron van kennis die mensen over politieke kwesties, andere landen en culturen of recente gebeurtenissen hebben (Bleiker et al. 2013). Van de acht Nederlandse landelijke dagbladen is er in dit onderzoek voor vijf kranten gekozen: de Telegraaf, het Algemeen Dagblad, de Volkskrant, NRC Handelsblad en Trouw. Elke krant representeert namelijk een andere politieke visie en op die manier wordt de doorsnede van de landelijke Nederlandse pers weergegeven. Deze dagbladen zijn ook in te delen in andere categorieën: de Volkskrant, Trouw en NRC Handelsblad behoren tot de Nederlandse kwaliteitskranten die zich tot hoogopgeleide lezers richten. De Telegraaf en het Algemeen Dagblad richten zich daarentegen op het meer algemene publiek en kunnen als ‘populaire dagbladen’ getypeerd kunnen worden (Bakker 2011). In volgende paragrafen worden de geschiedenis, het ‘karakter’ en de politieke visie van elke krant toegelicht. De kranten worden besproken in volgorde van oplage, beginnend met de krant met de grootste oplage.

4.1.1 De Telegraaf

De Telegraaf is de grootste landelijke dagblad van Nederland met de oplage 382.000 in 2016 (SVDJ 2017). Het eerste nummer van de Telegraaf werd op 1 januari 1893 uitgebracht. Vanaf het begin werd de krant dagelijks uitgegeven, met uitzondering van de tijd na de Tweede Wereldoorlog toen de krant het verschijningsverbod kreeg voor het printen van de anti-joodse artikelen (Telegraaf Archief). De Telegraaf is de oudste krant van de geanalyseerde dagbladen. In de jaren dertig van de vorige eeuw kon het dagblad als ‘ongebonden’ getypeerd worden (Langeveld 2002). Ook later in de jaren 70 karakteriseerde de krant zich als onpartijdig, maar door het verzet tegen linkse radicalen werd de Telegraaf ook als rechts en commercieel getypeerd (Van den Broek 2009; in Boruta 2015). Zoals op de webpagina van de Telegraaf Media Groep te lezen is, karakteriseert de Telegraaf zich als “onafhankelijk en uitgesproken, en durft een mening te hebben” (TMG).

4.1.2 Het Algemeen Dagblad

Het Algemeen Dagblad ontstond in 1946 als een ‘zusje’ van de Nieuwe Rotterdamse Courant. Het Algemeen Dagblad is de op één na grootste krant van Nederland met een betaalde oplage van 318.000 exemplaren in 2016 (SVDJ 2017). Het AD aspireerde tot de Nederlandse kwaliteitskrant, maar concentreert zich momenteel vooral op de concurrentie met de Telegraaf (SVDJ 2016). De doelgroep van het AD (ook als bij de Telegraaf) bestaat eigenlijk uit alle Nederlanders in tegenstelling tot de kwaliteitskranten die voor een specifiekere doelgroep kiezen wat opleiding, leeftijd, of geloof betreft (SVDJ 2016).

4.1.3 De Volkskrant

De Volkskrant ontstond in 1919 en is daarmee de oudste van de kwaliteitskranten. Vanaf 1921 begon de krant op dagelijkse basis te verschijnen (De Volkskrant 2002). De Volkskrant werd aan het begin als een katholieke krant beschouwd die door het Rooms-katholieke Werkliedenverbond uitgegeven werd (De Volkskrant 2002). In de loop der tijd werd De Volkskrant een meer progressieve krant: in de jaren zestig verdween de onderkop 'Katholiek dagblad voor Nederland' uit het dagblad en de krant begon vooral jonge lezers aan te trekken (De Volkskrant 2002). Langzamerhand ontwikkelde de Volkskrant zich meer als een links georiënteerde krant die zich op de PvdA stemmers richtte (Van Vree 1996; in Domevscek 2006). De Volkskrant richt zich tegenwoordig op de hoogopgeleide lezers die “betrokken en geïnteresseerd zijn in de wereld om hen heen” en “houden van kunst, cultuur, literatuur en wetenschap” (De Persgroep Nederland 1). Volkskrant staat op de derde plaats in Nederland wat de betaalde oplage 218.000 exemplaren in 2016 betreft (SVDJ 2017).

4.1.4 NRC Handelsblad

NRC Handelsblad kwam in 1970 voort uit een fusie van de Nieuwe Rotterdamse Courant en het Algemeen Handelsblad. Die twee kranten werden in de jaren dertig van de twintigste eeuw beschouwd als de twee belangrijkste liberale dagbladen van Nederland (Langeveld 2002). De Rotterdamse Courant had zelfs een reputatie van “de dagbijbel van de elite” en werd gezien als de meest prestigieuze Nederlandse krant (Bommeljé 2013). Hoewel er wat betreft het karakter veel verschillen tussen het Algemeen Handelsblad en de NRC bestonden, richtten de beide dagbladen zich op de VVD-stemmers (Bommeljé 2013). Tegenwoordig karakteriseert NRC haar lezer als “hoogopgeleid”: 76% van de NRC-lezers hebben een hogere opleiding en zijn “kapitaalkrachtig” (NRC media). In 2016 had NRC een betaalde oplage van 136.000 exemplaren (SVDJ 2016).

4.1.5 Trouw

Trouw werd in 1943 opgericht onder de naam ‘Oranjabode’ (Bak 2009). Het tweede nummer van de krant werd al onder de titel Trouw uitgebracht die “voor trouw aan de waarheid, God,

het vaderland en het Huis van Oranje” stond (Benedictus 2013). Tijdens de oorlog was de krant één van de grootste illegale bladen in Nederland (Bak 2009). Na 1945 nam Trouw een “antirevolutionaire koers”, maar dit veranderde in de jaren zestig waardoor de krant werd beschouwd als een open, progressief blad (Bak 2009). Aan het einde van de twintigste eeuw nam Trouw afstand van haar christelijke achtergrond en noemde zichzelf een “brenger, verklaarder en commentator van nieuws [...] voor iedereen, kerkelijk en onkerkelijk” (Bak 2009). Vandaag de dag wil Trouw “de bewuste en hoogopgeleide consument” bereiken “die op zoek naar verdieping is” (De Persgroep Nederland 2). Van de geselecteerde kranten, heeft Trouw de kleinste oplage: in 2016 was dat ongeveer 85.000 exemplaren (SVDJ 2016).

4.2 Periodes

Uit de bovenbeschreven dagbladen worden artikelen geanalyseerd die rondom twee gebeurtenissen verschenen. Als eerste gebeurtenis is de Schengentoetreding van Polen uit 2007 gekozen, als tweede gebeurtenis de lancering van het Polenmeldpunt door de PVV uit 2012. Omdat het doel van dit onderzoek is om met Nederlandse ogen naar Polen te kijken, zijn er gebeurtenissen gekozen die relevant voor Nederland waren. In beide periodes werd er door de Nederlandse media veel aandacht besteed aan Polen, de Poolse migranten en hun rol in de Nederlandse maatschappij.

Polen trad officieel op 21 december 2007 tot de Schengenruimte toe. De analyse van die periode is uitgevoerd op krantenartikelen die verschenen tussen 1 december 2007 en 31 december 2007. De onderzoekster heeft er opzettelijk voor gekozen om artikelen voor en na de dag van de toetreding te analyseren. Omdat de Polentoetreding tot de Schengenruimte al lang eerder bekend was, verschenen er artikelen over Poolse migranten en speculaties over gevolgen van migratie uit Polen al voor de dag van de officiële toetreding.

De tweede periode betreft artikelen gerelateerd aan de door de PVV gelanceerde website voor klachten over Midden- en Oost-Europeanen op 8 februari 2012. Artikelen uit de periode tussen 8 februari 2012 en 9 maart 2012 zijn in de analyse opgenomen. Deze periode is gekozen, omdat de datum van lancering van de website eerder onbekend was. De commotie die het Polenmeldpunt heeft opgewekt en alle discussies over Poolse migranten begonnen dus pas op 8 februari 2012 en hielden de daarop volgende weken aan.

Er werd besloten om beide periodes even lang te analyseren. Dit betekent dat zowel de eerste periode als de tweede duurt één maand, dat wil zeggen: 31 dagen. Deze periode is gekozen om drie redenen. Ten eerste heeft dit te maken met de omvang van het corpus. Het oorspronkelijke idee was om drie maanden uit de eerste periode en drie maanden uit de tweede periode in het onderzoek op te nemen. De eerste analyse leverde echter te veel materiaal dat de onderzoekster niet in staat was om binnen de gegeven tijd te analyseren. Ten tweede verschenen de meeste artikelen die het thema van Poolse migranten bespraken

in een periode van een maand. In de tweede periode bijvoorbeeld, in april 2012, verschenen er steeds meer artikelen over het Wereldkampioenschap dat in 2012 in Polen plaatsvond. Omdat ook één van de doelen van het onderzoek is om na te gaan of er een eventuele beeldverschuiving plaatsvindt, is er voor gekozen om de twee periodes even lang te laten duren. Op die manier zal die vergelijking efficiënter uitgevoerd kunnen worden.

4.3 Corpus selectie

De analyse van de persberichten is gedaan op basis van de methode die El Farissi (2008) heeft ontwikkeld en die verder door Boruta (2015) werd uitgebreid. De selectie van krantenartikelen is gemaakt in vier stappen, hier filters genoemd.

In het eerste filter is er in de digitale krantenbank Lexis Nexis Academic in de gekozen periodes gezocht naar artikelen met zoektermen: *Polen*, *Poolse* en *Pool*. In de tweede stap zijn artikelen met behulp van het inhoudelijke criterium gefilterd. Uit de pool artikelen die in de eerste stap werden verzameld, zijn er artikelen geselecteerd met betrekking tot het thema van Poolse migranten of een ander thema, maar waarbij in een deel van het artikel wel iets gezegd wordt over Poolse migranten. In het tweede filter is er niet gekeken naar het aantal woorden van het artikel, maar naar het aantal treffers en naar het soort artikel: zowel columns, opinies als korte nieuwsberichten worden in het corpus meegenomen. De beeldvorming kan gevormd worden op basis van zowel korte nieuwsberichten als op opiniestukken. Er kan ook verondersteld worden dat de gemiddelde krantenlezer eerder een kort artikel zou lezen dan een column die 1500 woorden bevat. Daarom besloot de onderzoekster geen artikelen weg te laten vanwege hun lengte of hun journalistieke vorm.

In het tweede filter worden echter de volgende typen artikelen buiten beschouwing gelaten. De onderstaande artikelen leveren namelijk geen materiaal die bruikbaar zou kunnen zijn voor dit onderzoek:

- artikelen over thema's als: sport, wereldkampioenschap in Polen, Nederlandse en Poolse regering, de PVV, kunst, handelsbetrekkingen
- ingezonden brieven
- artikelen samengesteld door de redactie van Kidsweek (voor 7- tot 12-jarigen) en 7Days (12- tot 18-jarigen)
- artikelen die wel over het thema van Polenmeldpunt of Schengentoetreding hanteren, maar niks over Poolse immigranten zeggen of die alleen kort benoemen

4.4 Analysemodel

In het derde filter zijn alle zinnen waarin tenminste één van kernwoorden voorkomt op een rijtje gezet. Er is dus gezocht naar zinnen met daarin de woorden *Pool(s)*, *Poolse X* en *Polen*. Tijdens het verzamelen van het corpus bleek echter dat die methode in sommige gevallen tekortschiet. In de zinnen, die direct na de zinnen met kernwoorden stonden, kwamen namelijk ook nog wel de eigenschapseenheden voor die naar kernwoorden verwezen, bijvoorbeeld:

Polen zijn favoriete immigranten. Uitzonderingen daargelaten, werken ze hard, zijn flexibel en blijken sneller talen op te pakken dan andere immigranten.

(De Volkskrant, 15-02-2012)

Daarom is er besloten om ook als referentiewoorden kernwoorden te hanteren. In het derde filter is er niet alleen naar een zin met een kernwoord gekeken maar ook naar een daaropvolgende zin. Als er het woord ‘ze’ in die zin stond en er daarmee naar het kernwoord verwezen werd, werd die zin automatisch ook in het corpus meegenomen. Er is echter niet gekeken naar de zinnen die daarop volgden. Het is mogelijk dat deze zinnen ook nog een verwijzing naar referentiewoorden bevatten. Het is echter niet duidelijk in hoeverre de lezer de eigenschapseenheden aan het kernwoord koppelt, als ze in de tekst verdeeld worden over een paar andere zinnen. Om te voorkomen dat de analyse te veel van de functioneel pragmatische benadering afwijkt, heeft de onderzoekster besloten alleen de zinnen met kernwoorden en een daaropvolgende zin in de analyse te betrekken.

In het vierde filter is in de geselecteerde zinnen naar eigenschapseenheden gezocht. Zoals eerder in het theoretisch kader werd aangegeven, schiet de definitie van het eigenschapswoord uit Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS 1997: 383) in dit soort onderzoek tekort. Daarom wordt die definitie breder gehanteerd en naast de eigenschapswoorden is er ook naar eigenschapseenheden gezocht, die uit een paar eigenschapswoorden kunnen bestaan. Op basis van de werkwijze van Boruta (2015) en Hooiveld (2016), maar ook aan de hand van de observaties van de onderzoekster tijdens het verzamelen van het corpus, is er een analysemodel opgesteld. Er zijn tien categorieën eigenschapseenheden onderscheiden en volgens deze richtlijnen is elke op basis van het derde filter geselecteerde zin geanalyseerd. De eigenschapseenheden zijn verdeeld in volgende categorieën:

- 1) **Bijvoeglijk naamwoord:** eigenschapseenheid is een bijvoeglijk naamwoord dat het kernwoord karakteriseert, bijvoorbeeld:

De werkgevers hebben tegenwoordig de beschikking over goedkope, hardwerkende Polen.
(Trouw, 15-12-2007)

- 2) Naamwoordelijk deel van het gezegde:** eigenschapseenheid is een naamwoordelijk deel van het gezegde dat aan het kernwoord geattributeerd wordt, het betekent dat de eigenschapseenheid na het koppelwerkwoord (zijn, worden, blijken enz.) voorkomt, bijvoorbeeld:

Polen zijn favoriete immigranten.

(de Volkskrant, 15-02-2012)

- 3) Bijstelling:** eigenschapseenheid is een bijvoeglijke bepaling die bestaat uit een zelfstandig naamwoord of zelfstandig-naamwoordgroep die zonder verbindingswoord volgt op een kernwoord en wordt aan dit kernwoord geattributeerd, bijvoorbeeld:

Ook het doembeeld dat de PVV oproept over de teloorgang van de verzorgingsstaat kan worden genuanceerd, zo blijkt uit recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) over **Polen**, verreweg de grootste groep arbeidsmigranten.

(NRC, 09-02-2012)

- 4) Bijwoordelijke bepaling:** eigenschapseenheid is een bijwoordelijke bepaling. In dit geval komt een bijvoeglijk naamwoord als bijwoord voor. In de eigenschapseenheid wordt ook het werkwoord meegenomen. In dit geval vormen zowel het werkwoord als de bijwoordelijke bepaling een uiting die het kernwoord karakteriseert, bijvoorbeeld:

De **Pool** leeft sober.

(de Volkskrant, 01-12-2007)

- 5) Uitdrukking:** eigenschapseenheid is een uitdrukking die als gezegde voorkomt of als naamwoordelijk deel van het gezegde na het koppelwerkwoord staat, bijvoorbeeld:

Polen worden in toenemende mate in het verdomhoekje geplaatst.

(De Volkskrant, 14-02-2012)

- 6) Genitieve constructie:** eigenschapseenheid komt met het voorzetsel 'van' voor als genitief om bezitsrelatie met het kernwoord aan te duiden. Onder deze categorie vallen ook samenstellingen die uit het kernwoord en de eigenschapseenheid bestaan.

Met zijn oproep hinderlijk gedrag van **Polen** te melden, bruuskeert Geert Wilders een heel volk en schaadt hij de economische belangen van Nederland.

(De Volkskrant, 14-02-2012)

In deze categorie worden alleen genitieve constructies meegenomen die zogenaamde 'attributieve waarde' hebben. De constructies zoals: 'binnenkomst van Polen' of 'werk van Polen' werden buiten beschouwing gelaten. De concrete aantallen zoals: '100.000 Polen' tellen ook niet mee.

- 7) Constructie met ‘als’:** eigenschapseenheid komt voor na een voegwoord ‘als’, dus bijvoorbeeld na zulke uitdrukkingen zoals: ‘afgeschilderd als’, ‘beschouwd als’, ‘weggezet als’ enz., bijvoorbeeld:

Maar ik vind het erg dat de PVV **Polen** wegzet als lui en overlastgevend.
(NRC, 18-02-2012)

Onder deze categorie vallen ook de eigenschapseenheden die als bijvoeglijke naamwoorden in de zin voorkomen en die worden gebruikt als vergelijking tot het kernwoord, bijvoorbeeld:

In Nederland vind je immers geen katholieken meer die net zo gelovig zijn als de **Polen**.
(De Volkskrant, 09-03-2012)

- 8) Attributief gebruik van het kernwoord:** eigenschapseenheid komt als bijvoeglijk naamwoord voor in combinatie met kernwoord dat ook een bijvoeglijk naamwoord is (*Pools X* of *Poolse X*). In dit geval behoort een tweede deel van het kernwoord (dat een zelfstandig naamwoord is) ook tot een eigenschapseenheid, bijvoorbeeld:

De **Poolse** katholieke traditie wil dat dit gepaard gaat met een aantal rituelen, waarvan een enorm feest er één van is.
(NRC, 22-12-2007)

- 9) Werkwoord met een attributieve waarde:** eigenschapseenheid is een werkwoord dat tussen bijvoeglijke naamwoorden staat. Die werkwoorden komen voor in de zinnen die opsommingen zijn van Poolse eigenschappen, bijvoorbeeld:

Want de **Pool** is trots, heeft een groot hart en is een echte Europeaan.
(De Volkskrant, 14-02-2012)

- 10) Omschrijving:** eigenschapseenheid is een zelfstandig naamwoord of vormt een hele zin die een omschrijving of kwalificatie is die het kernwoord karakteriseert. Deze eigenschapseenheden verwijzen vaak naar het kernwoord dat in de vorige zin staat, bijvoorbeeld:

Hélp, de **Polen** komen! Tomatenplukkende Oost-Europeanen die ons van onze Mercedesen beroven. Wodkazuijpers die met elkaar op de vuist gaan, met z'n twintigen in één bed slapen en vrouwen in de billen knippen.

(De Telegraaf, 1-12-2007)

Er werd gezocht naar de eigenschapseenheden die aan de kernwoorden geattributeerd zijn binnen een zin. Tijdens de analyse is echter gebleken dat die manier in sommige gevallen tekortschiet (zie categorie 10). Daarom werd er altijd, behalve naar de zin met het kernwoord, ook naar de daaropvolgende zin gekeken. De eigenschapseenheden die omschrijvingen of kwalificaties waren die expliciet naar ‘de Polen’ in de vorige zin verwezen,

werden ook in het corpus meegenomen. In dit geval koppelt de lezer immers die kwalificaties aan het kernwoord van de vorige zin.

Zoals eerder aangegeven, vallen de woorden die verbonden zijn met de omstandigheden niet onder de categorie van eigenschapswoorden (ANS 1997: 383). Ehlich en Rehbein (1993) stellen ook vast dat het beeld een vaste interpretatie van de werkelijkheid is wat niet makkelijk door de omstandigheden veranderd kan worden. Daarom worden de eigenschapseenheden die van de omstandigheden afhangen, niet in de analyse opgenomen, bijvoorbeeld:

Polen is ontevreden dat premier Mark Rutte weigert het PVV-meldpunt voor klachten over Midden- en Oost-Europeanen te veroordelen.

(NRC, 15-02-2012)

Als het adjectief ‘ontevreden’ als eigenschapswoord beschouwd zou worden, dan zou het betekenen dat Polen in het algemeen ontevreden zijn. De zinnen die in te nauw verband met omstandigheden staan moeten dus buiten beschouwing gelaten worden.

Verder werden de eigenschapseenheden, die wel onder één van de genoemde categorieën vallen, maar expliciet naar Polen als ‘het land’ verwijzen, in het vierde filter uit het corpus weggehaald, bijvoorbeeld:

Vooraf in het oosten van Duitsland vreest men de grensopening met **Polen**, het buurland waar de lonen meer dan de helft lager liggen.

(De Telegraaf, 21-12-2007)

Eigenschapseenheden die persoonlijke kenmerken beschrijven en naar concrete personen verwijzen, dus niet naar Polen in de zin van bevolking, werden ook buiten beschouwing gelaten, bijvoorbeeld:

Eén van die burgerwachters is in elkaar geslagen door de man die iedereen kent als 'de SpijkerPool' zo genoemd vanwege de piercing door zijn wenkbrauw.

(De Volkskrant, 18-02-2012)

Zoals El Farissi (2008) en van de Berg (2009) hebben gemerkt, blijkt in deze stap dat in het onderzoeksmateriaal ook zinnen staan die geen eigenschapswoorden bevatten. Deze zinnen zijn daarom in het vierde filter uit het corpus weggehaald.

4.5 Kennisstructuren

Op basis van de gevonden eigenschapseenheden zijn de kennisstructuren per periode achterhaald. In navolging van El Farissi (2008), Boruta (2015) en Hooiveld (2016) werden de kennisstructuren gevormd met behulp van drie extra beoordelaars. Op die manier kan de onderzoeker zich van het onderzoek distantiëren en voorkomen dat het eigen perspectief invloed heeft op resultaten van het onderzoek. Dankzij dit proces van ‘decentring’ (Spencer-

Oatey & Franklin 2009) kan de onderzoeker afstand van zijn aannames en vooroordelen nemen en de andere perspectieven kunnen bij het onderzoek betrokken worden (Spencer-Oatey & Franklin 2009).

Er is hier al eerder aangeduid dat de onderzoekster van haar Poolse achtergrond afstand wil nemen en vooral vanuit het Nederlandse perspectief naar Polen kijken. Het zijn ook immers Nederlanders die de geanalyseerde kranten lezen en op basis daarvan hun kennis (Ehlich & Rehbein 1993) opdoen. Daarom werd er opzettelijk voor Nederlandse beoordelaars gekozen die Polen vooral uit de kranten kennen en beperkte kennis over Polen hebben, dus geen Pools spreken en niet veel Polen persoonlijk kennen. De gegevens van de beoordelaars zijn in tabel 1 te vinden.

Tabel 1. Gegevens van de beoordelaars.

	Onderzoekster	Beoordelaar I	Beoordelaar II	Beoordelaar III
Geslacht	Vrouw	Vrouw	Vrouw	Man
Leeftijd	24	23	22	28
Nationaliteit	Poolse	Nederlandse	Nederlandse	Nederlandse
Woonplaats	Nieuwegein	Amsterdam	Rotterdam	Amersfoort
Afgeronde opleiding	Bachelor Neerlandistiek	Bachelor Communicatie- en Informatiewetenschappen	Bachelor Engelse Taal en Cultuur	Hbo Journalistiek; Mbo Begeleider Kunst, Cultuur en Amusement

De beoordelaars zijn gevraagd om de eigenschapseenheden uit de twee periodes in de categorieën te verdelen. Ze kregen ook de opdracht om elke categorie een naam te geven, wat bij voorkeur een bijvoeglijk naamwoord was.

Bij dit soort onderzoek verschijnt altijd de vraag of het aantal kennisstructuren van tevoren door de onderzoeker bepaald moet worden. El Farissi (2008) heeft een opdracht aan haar beoordelaars gegeven om precies zeven categorieën te vormen, Boruta (2015) daarentegen heeft haar beoordelaars totale vrijheid gegeven, terwijl Hooiveld (2016) de keuze heeft beperkt (tussen tien en twintig categorieën). Hier werd voor de derde oplossing gekozen. Om het onderzoek uitvoerbaar te houden is het aantal categorieën door de onderzoekster alvast beperkt maar er is ook geen precies aantal voorgelegd om de resultaten van het onderzoek op die manier niet te beïnvloeden. De bedoeling was om minimaal zes en maximaal twaalf categorieën per periode te identificeren. De onderzoekster is zelf op acht en tien categorieën uitgekomen; daarom werd er besloten om de grenzen op twee minder en twee meer categorieën te zetten. In navolging van Hooiveld (2016) waren de beoordelaars vrij om enkele eigenschapseenheden niet te categoriseren als de woorden bij geen categorie pasten. Zoals Hooiveld (2016) opmerkt, wordt het risico daarmee verminderd “op een willekeurige categorisering van twijfelgevallen” (Hooiveld 2016: 21).

De onderzoekster heeft de definitieve kennisstructuren achterhaald op basis van de vier versies: haar eigen en drie van de beoordelaars. Het proces van de totstandkoming van

de kennisstructuren wordt toegelicht op basis van de categorie **overlastgevend** uit de tweede periode. Dit is te zien in onderstaande tabel.

Tabel 2. De vorming van de kennisstructuur: **overlastgevend**

<i>Onderzoekster</i>	<i>Beoordelaar I</i>	<i>Beoordelaar II</i>	<i>Beoordelaar III</i>	<i>Definitieve kennisstructuur</i>
OVERLASTGEVEND	OVERLAST VEROORZAKEND/ ASOCIAAL	PROBLEMATISCH	OVERLASTGEVEND; WETOVERTREDENDE	OVERLASTGEVEND
probleem; zorgen voor overlast; veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast; overlast; overlastgevend; asociaal; lui; lastig; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; crimineel; criminelen; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen; het gevaarlijkst op de weg; wegmisbruikers; fout parkeren en stelen;	probleem zorgen voor overlast veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast; overlast; overlastgevend; asociaal; lui; lastig; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; niet goed; profiteurs; crimineel; criminelen; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen; het gevaarlijkst op de weg; wegmisbruikers; fout parkeren en stelen;	probleem; zorgen voor overlast; veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast; overlast; overlastgevend; asociaal; lui; lastig; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; niet goed; profiteurs; crimineel; criminelen; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen; het gevaarlijkst op de weg; wegmisbruikers; fout parkeren en stelen;	probleem zorgen voor overlast veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast overlast; overlastgevend; asociaal; lui; lastig; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; niet goed; profiteurs; crimineel; criminelen; uitziende; buurmannen die in brievenbus pissen; het gevaarlijkst op de weg; wegmisbruikers; fout parkeren en stelen;	probleem; zorgen voor overlast; veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast; overlast; overlastgevend; asociaal; lui; lastig; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; niet goed; profiteurs; crimineel; criminelen; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen; het gevaarlijkst op de weg; wegmisbruikers; fout parkeren en stelen;
werkloze; aan drank of drugs verslaafd; alcoholisten; alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken; drinkende; dronken; kunnen alleen maar drinken;		aan lager wal geraakte; armlastige; lager geschoold dan autochtonen; nieuwe moslims; emancipatiegedrag;	werkloze gelukszoekers	

Tabel 2 laat zien dat de beoordelaars een groot aantal uitingen aan dezelfde categorie overlastgevend/overlastveroorzakend/problematisch hebben toegewezen, zoals *probleem*, *zorgen voor overlast*, *veroorzaken vervuiling*, *veroorzaken overlast*, *overlast*, *overlastgevend*, *asociaal*, *lui*, *lastig*, *hinderlijk gedrag* enz. Deze uitingen zijn dus vanzelfsprekend in de definitieve categorie geplaatst. Twee eigenschapseenheden, *niet goed* en *profiteurs*, die de onderzoekster tot haar categorie: *baantjespikkend* heeft gerekend, zijn ook tot de kennisstructuur **overlastgevend** gerekend. Ze zijn namelijk door drie Nederlandse beoordelaars aan deze categorie toegewezen.

Eigenschapseenheden werden alleen in de definitieve kennisstructuur meegenomen als minstens twee van de beoordelaars dezelfde eigenschapseenheden aan de bepaalde kennisstructuur hebben toegeschreven. In het geval dat twee beoordelaars een eigenschapswoord tot één kennisstructuur hebben gerekend en twee andere beoordelaars voor hetzelfde eigenschapswoord een andere categorie hebben gekozen, is het eigenschapswoord aan deze categorie toegeschreven die door twee Nederlandse beoordelaars is bedacht. Dit was het geval bij de eigenschapseenheid *werkloze*. Onderzoekster en beoordelaar III hebben deze eigenschapseenheid aan de categorie **overlastgevend** toegewezen terwijl beoordelaar I en beoordelaar II deze uiting in de categorie **zielig** hebben meegenomen. De eigenschapseenheid is dus definitief in de kennisstructuur **zielig** geplaatst.

Zoals het in tabel 2 te zien is, heeft de onderzoekster in de categorie **overlastgevend** ook uitingen geplaatst zoals: *aan drank of drugs verslaafd, alcoholisten, alcoholistisch, armoedzaaiers die drinken, drinkende, dronken, kunnen alleen maar drinken*. Deze eigenschapseenheden zijn echter door alle drie Nederlandse beoordelaars tot de categorie **alcoholisch** gerekend, de onderzoekster heeft zelf een dergelijke categorie niet gemaakt. Daarom is de categorie **alcoholisch** met de genoemde eigenschapseenheden aangemaakt. Op dezelfde manier zijn de eigenschapseenheden van beoordelaars II en III zoals: *aan lager wal geraakte, armlastige, lager geschoold dan autochtonen, emancipatiegedrag* uit de categorie **overlastgevend** weggehaald en in een andere kennisstructuur geplaatst.

Soms was het nodig om twee aparte kennisstructuren van een beoordelaar tot één structuur samen te voegen zoals: **overlastgevende** en **wetovertrekende** van beoordelaar III. De andere beoordelaars hebben namelijk dit onderscheid niet gemaakt. De namen van de definitieve kennisstructuren zijn met name ontstaan op basis van de voorstellen van de Nederlandse beoordelaars. In het geval dat twee beoordelaars dezelfde naam hadden bedacht, is die naam automatisch als een definitieve naam van de categorie gekozen. Bij de twijfelgevallen over zowel de naamkeuze als het vormen van de kennisstructuren, zijn de beoordelaars nogmaals benaderd om de lastige kwesties te bekijken zodat er een goede en passende oplossing gevonden kon worden.

Het overzicht van de kennisstructuren per beoordelaar zijn in bijlage C te vinden. In het volgende hoofdstuk worden de resultaten van de besproken analyse gepresenteerd.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de eerder beschreven analyse behandeld. Eerst wordt ingegaan op de uitkomsten die de eerste drie filters hebben opgeleverd. Vervolgens worden de lijsten met eigenschapseenheden gepresenteerd die in krantenartikelen uit 2007 en 2012 zijn gevonden. Het hoofdstuk sluit af met de bespreking van de geïdentificeerde kennisstructuren uit beide periodes.

5.1 Resultaten van filter 1, 2 en 3

Zoals in het vorige hoofdstuk werd uitgelegd, worden in het eerste filter artikelen met de zoektermen: *Polen*, *Poolse* en *Pool* opgezocht. De zoekfilter leverde 938 artikelen op: 386 artikelen uit de eerste periode en 552 artikelen uit de tweede periode. De resultaten van het eerste filter zijn in de onderstaande tabel weergegeven:

Tabel 3. Aantal artikelen na het eerste filter, periode I en II

	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw	Samen
Periode I	61	68	83	94	80	478
Periode II	98	88	149	125	92	789
In totaal	159	156	232	219	172	1267

In het tweede filter zijn de artikelen volgens het inhoudelijke criterium voor de analyse geselecteerd. In totaal zijn 176 artikelen uit beide periodes overgebleven die het thema van Poolse migranten behandelen. De exacte aantallen zijn in tabel 4 te vinden:

Tabel 4. Aantal artikelen na het tweede filter, periode I en II

	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw	Samen
Periode I	11	5	16	22	14	478
Periode II	10	13	35	28	22	789
In totaal	21	18	51	50	36	1267

In het derde filter is het subcorpus ontstaan met zinnen waar de referentiewoorden: *Polen*, *Pool*, *Pools(e) X* en *Pools* in voorkwamen. In total bevatte het subcorpus 1.267 zinnen:

Tabel 5. Aantal geselecteerde zinnen na het derde filter, periode I en II

	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw	Samen
Periode I	91	19	98	178	92	478
Periode II	78	77	221	271	142	789
In totaal	169	96	319	449	234	1267

5.2 Resultaten van filter 4

Van de 1.267 zinnen met kernwoorden bleven 197 relevante zinnen over: 71 zinnen uit de eerste en 126 zinnen uit de tweede periode. Deze zinnen bevatten eigenschapseenheden die geattributeerd aan kernwoorden zijn. Dat betekent ook dat uit alle 176 artikelen over Poolse migranten zijn er uiteindelijk 101 artikelen overgebleven waar karakteriserende Polen eigenschapseenheden voorkwamen. In de 197 relevante zinnen zijn er in totaal 237 eigenschapseenheden gevonden: 81 in de eerste periode en 156 in de tweede periode.

Onderstaande tabellen geven de definitieve resultaten weer: het aantal relevante artikelen, het aantal zinnen waaruit het corpus is ontstaan en tenslotte het aantal gevonden eigenschapseenheden.

Tabel 6a. Resultaten kwantitatief, periode I

	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw	Samen
Aantal relevante artikelen	6	3	8	13	7	37
Aantal woorden	2.898	780	5.314	10.553	4.906	24.451
Aantal relevante zinnen	13	4	14	28	12	71
Aantal woorden	220	42	202	485	244	1.193
Eigenschaps eenheden	16	4	14	34	13	81

Tabel 6b. Resultaten kwantitatief, periode II

4e filter	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw	Samen
Aantal relevante artikelen	6	7	12	17	12	64
Aantal woorden	3.852	3.292	13.529	12.147	6.337	789
Aantal relevante zinnen	10	15	49	35	17	126
Aantal woorden	187	294	904	643	322	2.350
Eigenschaps eenheden	13	19	65	38	21	156

Het definitieve corpus dat in de vierde stap is ontstaan, dat wil zeggen de geselecteerde zinnen met kernwoorden en de gevonden eigenschapseenheden, is in bijlagen A en B te vinden.

5.3 Eigenschapseenheden

In de 71 overgebleven zinnen uit de eerste periode zijn er 67 eigenschapseenheden gevonden, 81 met verdubbelingen. De eigenschapseenheden zijn in de onderstaande lijst te vinden, de verdubbelingen zijn niet in de lijst opgenomen. De eigenschapseenheden zijn alfabetisch geordend om het proces van het categoriseren zo min mogelijk te beïnvloeden.

Tabel 7a. Lijst met eigenschapseenheden, periode I

aanwinsten voor Nederland; betrouwbaar volk; bezopen; concentratie in grote steden; criminele; de nieuwste bewoners; deel van één arbeidsmarkt; direct; drinkgedrag; drinkt veel; dronken; duizenden loodgieters; EU-burgers; exotische klanken; fiere; gebonden aan malafide uitzendbureaus; gebrekkige integratie; geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden; geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven; geliefd bij werkgevers; geluidsoverlast; gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man; geneigd elke baan te nemen; goedkoop; goedkope werknemers; goedwillende; grote toestroom; harde werker; hardwerkende; honderden seizoenarbeiders; immigratie van arbeiders; in dienst van uitzendbureaus; instroom; jong; katholieke traditie; laaggeschoolde werknemers; lawaaiige; leeft sober; lief; makkelijke prooi voor huisjesmelkers; mensen die ons werk afpakken; niet verplicht om in te burgeren; nooit ziek; open; overlast; overlast in achterstandswijken; permanente verblijf; populair; prettige; prettige en hardwerkende mensen; probleem; problematiek; samenhoukkende; slachtoffer van het woningtekort; spaart zich kapot; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief; tijdelijke aanwezigheid gunstig; toestroom; tomatenplukkende Oost-Europeanen; uitgebuit; vakbekwaam; van harte welkom; veroorzaken overlast; werklustig; wodkazuipers; zelfstandige; zorgen voor overlast

In de 126 zinnen uit de tweede periode zijn er 118 eigenschapseenheden gevonden, 156 met verdubbelingen. De onderstaande tabel geeft alle eigenschapseenheden uit de tweede periode zonder verdubbelingen weer:

Tabel 7b. Lijst met eigenschapseenheden, periode II

aan drank of drugs verslaafd; aan lager wal geraakte; aan zijn lot overgelaten; aardige klussers; aardige persoon; afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels; alcoholisten; alcoholistisch; arbeiders; arbeidsmigratie; armlastige; armoedzaaiers die drinken; asociaal; baantjespikkende; baantjespikkers; banen inpikken; beleefd; best lief; betrokken bij de Slag om Arnhem (1944); christenen; crimineel; criminelen; de grootste groep arbeidsmigranten; de grootste migrantengroep; doen hun stinkende best; drinkende; dronken; echte Europeaan; emancipatiegedrag; EU-burgers; favoriete immigranten; flexibel; forse aantallen; fout parkeren en stelen; geen Bulgaar; geen last van; geen moslims; gekrenkte trots; gelovig; gelukszoekers; genieten van hun vrijheid; gevoelig; goed voor de Nederlandse economie; goedkoop klussende; goedkope bouwvakkers; goedkope werknemers; goedkoper; grote aantallen; grote groepen; hardwerkende; hardwerkende mensen; heeft een groot hart; het gevaarlijkst op de weg; hinderlijk gedrag; hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; ijkpunt voor conservatieve krachten; immigranten; in het verdomhoekje geplaatst; jong; jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken; katholiek; koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; komen op tijd; koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven; kunnen alleen maar drinken; kwetsbaar voor werkloosheid; lager geschoold dan autochtonen; lastig; leven een sober bestaan; leveren kwaliteit; leveren vakwerk af; lui; maken lange dagen onder het minimumloon; medekruisvaarders tegen de islam; meer dan welkom; meerderheid rooms-katholiek; net Nederlanders; niet alle slecht; niet beroerd om eenvoudig werk te doen; niet goed; nieuwe moslims; nieuwe pioniers; nodig; nooddrufftig; onder de buurtbewoners niet erg populair; onderbetaald; ook maar mensen; overlast; overlastgevend; pakken sneller talen op dan andere immigranten; prima wodka; probleem; profiteurs; seizoenarbeider; slachtoffer van een taalprobleem; succesvol; tijdelijke emigranten; toestroom; toestroom van werknemers; troetelbuitenlanders van rechts; trots; tweederangs Europeanen; uitbuiten; uitbuiting; uitgebuit; uitgebuite werknemer; uitzierende buurmannen die in brievenbus pissen; veroorzaken overlast; veroorzaken vervuiling; vindt gezelligheid waardevol; wegmisbruikers; welkom; werken hard; werken keihard; werken knetterhard; werken tien keer harder dan Nederlanders; werkloze; zorgen voor overlast

5.4 Kennisstructuren

De genoemde eigenschapseenheden zijn door de onderzoekster en drie Nederlandse beoordelaars in de kennisstructuren verdeeld (zie par. 4.5). Op basis van deze vier versies zijn definitieve acht kennisstructuren uit de eerste periode en tien definitieve kennisstructuren uit de tweede periode gedestilleerd. Het aantal categorieën gevormd door elke beoordelaar is in tabel 8 te vinden:

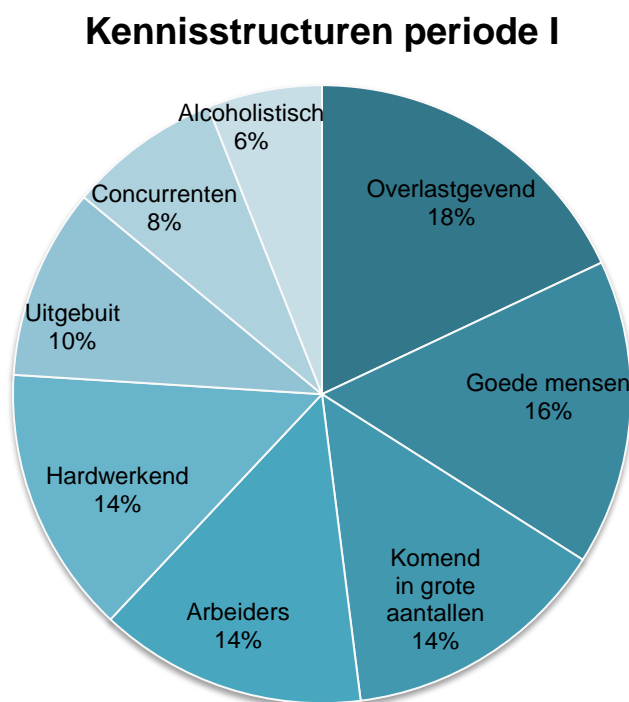
Tabel 8. Aantal categorieën per periode per beoordelaar

	Onderzoekster	Beoordelaar 1	Beoordelaar 2	Beoordelaar 3	Definitief
Periode I	8	10	8	8	8
Periode II	10	11	10	12	10

5.4.1 Kennisstructuren periode I

De analyse van de krantenartikelen uit december 2007 heeft acht kennisstructuren opgeleverd: **overlastgevend**, **goede mensen**, **komend in grote aantallen**, **arbeiders**, **hardwerkend**, **uitgebuit**, **concurrenten** en **alcoholistisch**. De onderstaande figuur geeft deze kennisstructuren weer met percentages die werden berekend op basis van het aantal eigenschapseenheden gerekend tot elke categorie. De percentages kunnen dus niet als een weerspiegeling van kennis van de krantenlezers geïnterpreteerd worden, maar eerder als een hulpmiddel voor ordening van de gevormde kennisstructuren.

Figuur 2. Kennisstructuren periode I

De grootste kennisstructuur die in de eerste periode naar voren komt, verwijst vooral naar de *overlast* die Poolse migranten en hun verblijf in Nederland zouden veroorzaken. Polen worden dus vooral gezien in het licht van problematische aspecten: ze worden beschouwd als *crimineel*, *lawaaig* en mensen die *problemen* veroorzaken. In deze kennisstructuur komt ook het opleidingsaspect naar voren: Polen zijn vaak *laaggeschoolde werknemers* die in *achterstandswijken* wonen:

Tabel 9a. Kennisstructuur **overlastgevend** met de eigenschapseenheden, periode I

Overlastgevend (18%)	probleem; problematiek; criminele; geluidsoverlast; lawaaig; overlast (x5); overlast in achterstandswijken; zorgen voor overlast; veroorzaken overlast; laaggeschoolde werknemers
-----------------------------	---

De op één na grootste kennisstructuur is de categorie: **goede mensen**. Eigenschapseenheden van deze categorie verwijzen naar de betrouwbaarheid van Polen: ze blijken *open*, *direct*, *betrouwbaar* en *goedwillend* te zijn. Polen worden als goede mensen beschouwd ook ten opzichte van hun *katholieke traditie*. In het licht van deze kennisstructuur worden Polen gezien als *aanwinsten voor Nederland*:

Tabel 9b. Kennisstructuur **goede mensen** met de eigenschapseenheden, periode I

Goede mensen (16%)	lief; open; direct; betrouwbaar volk; populair; prettige; goedwillende; jong; fiere; aanwinsten voor Nederland; zelfstandige; leeft sober; katholieke traditie
---------------------------	--

Daarna volgen drie kennisstructuren die evenveel eigenschapseenheden bevatten, namelijk: **komend in grote aantallen**, **arbeiders** en **hardwerkend**. De eerste twee categorieën verwijzen in zekere mate naar de omstandigheden van jaar 2007 toen de Europese grenzen voor Polen opengingen. De Nederlandse pers benadrukt dus het feit dat er nu *honderden seizoenarbeiders* naar Nederland zouden komen. Het woord *toestroom* vormt een groot deel van die kennisstructuur:

Tabel 9c. Kennisstructuur **komend in grote aantallen** met de eigenschapseenheden, periode I

Komend in grote aantallen (14%)	concentratie in grote steden; duizenden loodgieters; honderden seizoenarbeiders; instroom; toestroom (x6); grote toestroom
--	--

Het blijkt dat Polen in de Nederlandse kranten in grote mate ook als **arbeiders** worden verbeeld die in Nederland *de nieuwste bewoners* zijn en die *deel van één arbeidsmarkt* uitmaken. Als *EU-burgers* zijn ze *niet verplicht om in te burgeren*; daarom ook wordt hier naar een *gebrekkige integratie* van Polen verwezen. Ze verblijven zowel tijdelijk als permanent in Nederland maar alleen de *tijdelijke aanwezigheid* wordt beschouwd als *gunstig*.

Tabel 9d. Kennisstructuur **arbeiders** met de eigenschapseenheden, periode I

Arbeiders (14%)	de nieuwste bewoners; EU-burgers (x2); immigratie van arbeiders; deel van één arbeidsmarkt; tijdelijke aanwezigheid gunstig; van harte welkom; in dienst van uitzendbureaus; niet verplicht om in te burgeren; gebrekkige integratie; permanente verblijf
------------------------	---

Polen worden ook in kaart gebracht als **hardwerkend**. De eigenschapseenheden die onder deze categorie vallen zijn bijvoorbeeld: *vakbekwaam*, *werklustig* of *hardwerkend*. Op basis van deze kennisstructuur kan gezegd worden dat Polen *geliefd* zijn *bij werkgevers* en *het Nederlandse bedrijfsleven*.

Tabel 9e. Kennisstructuur **hardwerkend** met de eigenschapseenheden, periode I

Hardwerkend (14%)	harde werker; hardwerkende (x2); vakbekwaam; werklustig (x2); nooit ziek; prettige en hardwerkende mensen; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief; geliefd bij werkgevers; geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven
--------------------------	---

De eigenschapswoorden die naar de uitbuiting van Polen verwijzen worden in de categorie **uitgebuit** meegenomen. Poolse migranten komen in deze kennisstructuur naar voren als *slachtoffers*. De Nederlandse pers zegt dat Polen een *makkelijke prooi voor huisjesmelkers* zijn. Benadrukt wordt dat ze uitgebuit worden door uitzendbureaus die hen samen in kleine ruimtes laten wonen.

Tabel 9f. Kennisstructuur **uitgebuit** met de eigenschapseenheden, periode I

Uitgebuit (10%)	makkelijke prooi voor huisjesmelkers; slachtoffer van het woningtekort; uitgebuit; spaart zich kapot; geneigd elke baan te nemen; samenlokkende; tomatenplukkende Oost-Europeanen; gebonden aan malafide uitzendbureaus
------------------------	---

Polen worden ook gezien als *goedkope werknemers* die het *werk* van Nederlanders *afpakken*. Deze kennisstructuur werd **concurrenten** genoemd:

Tabel 9g. Kennisstructuur **concurrenten** met de eigenschapseenheden, periode I

Concurrenten (8%)	mensen die ons werk afpakken; geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden; goedkoop (x3); goedkope werknemers
--------------------------	--

De kleinste kennisstructuur die in de eerste periode naar voren komt, is **alcoholisch** genoemd. In deze categorie komen Polen vooral naar voren als *wodkazuipers*:

Tabel 9h. Kennisstructuur **alcoholistisch** met de eigenschapseenheden, periode I

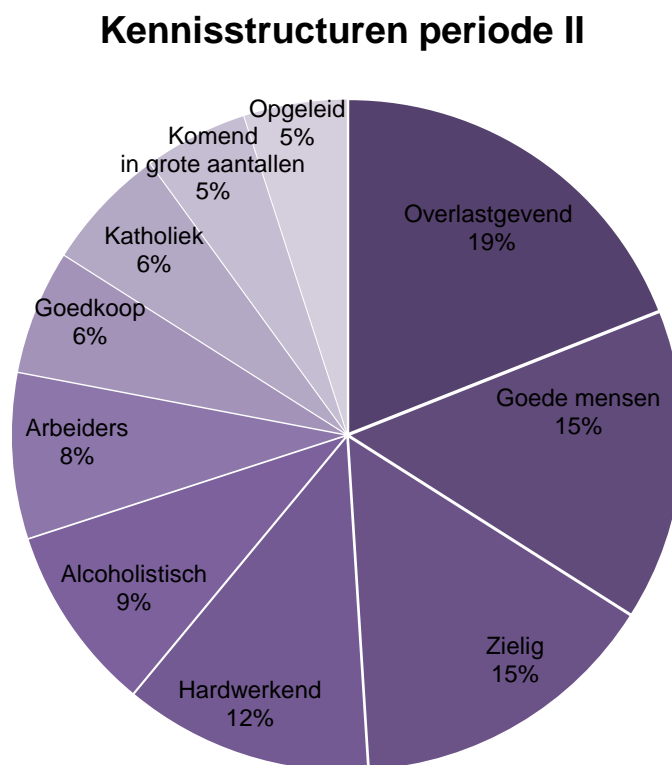
Alcoholistisch (6%)	bezopen; drinkgedrag; drinkt veel; dronken; wodkazuipers
----------------------------	--

In de krantenartikelen uit de eerste periode werden ook twee volgende eigenschapseenheden gevonden: *gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man* en *exotische klanken*. Ze zijn echter tot geen enkele kennisstructuur gerekend. De onderzoekster had moeite om deze woorden te categoriseren, de drie beoordelaars daarentegen hadden deze eigenschapseenheden in heel verschillende kennisstructuren geplaatst die geen overeenkomsten vertoonden. Geconcludeerd werd dat die eigenschapseenheden geen duidelijke connotatie voor de gemiddelde Nederlandse krantenlezer zouden dragen.

5.4.2 Kennisstructuren periode II

Op basis van de eigenschapseenheden die gevonden zijn in krantenartikelen uit februari en maart 2012 zijn er tien kennisstructuren achterhaald: **overlastgevend**, **goede mensen**, **zielig**, **hardwerkend**, **alcoholistisch**, **arbeiders**, **goedkoop**, **katholiek**, **komend in grote aantallen** en **opgeleid**. De verdeling van de kennisstructuren in percentages is weergegeven in onderstaande figuur:

Figuur 3. Kennisstructuren periode II

Ook in de tweede periode vormt de kennisstructuur **overlastgevend** de grootste categorie. Deze kennisstructuur verwijst naar verschillende aspecten van *overlast*. Polen blijken *asociaal* en *lastig* voor hun buurtbewoners te zijn. In deze categorie staan ook de eigenschapseenheden die naar de wetsovertreding van Polen verwijzen: *crimineel*, *fout*

parkeren en stelen of wegmisbruikers. Het eigenschapswoord: *profiteurs* werd door de beoordelaars ook tot deze categorie gerekend. Dat kan verwijzen naar het feit dat Polen van het Nederlandse voorzieningssysteem zouden profiteren wat als *overlast* wordt gezien:

Tabel 10a. Kennisstructuur **overlastgevend** met de eigenschapseenheden, periode II

Overlastgevend (19%)	probleem; zorgen voor overlast; veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast (x4); overlast (x6); overlastgevend (x2); asociaal; lui; lastig; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; niet goed; profiteurs; crimineel (x2); criminelen; uitzierende buurmannen die in brievenbus pissen; het gevaarlijkst op de weg; wegmisbruikers; fout parkeren en stelen (x2)
-----------------------------	---

De volgende twee kennisstructuren, **goede mensen** en **zielig**, bevatten evenveel eigenschapseenheden. De eerste kennisstructuur laat zien dat Polen ook als **goede mensen** beschouwd worden. Ze worden dus als *aardig*, *beleefd* en *lief* gezien. Onder deze categorie vallen zowel de eigenschapseenheden die naar de traditionele Poolse waarden verwijzen als de eigenschappen die door werkgevers gewaardeerd worden, bijvoorbeeld: *komen op tijd* of *flexibel*. Polen worden hier ook met Nederlanders vergeleken (*net Nederlanders*) en er wordt benadrukt dat ze ook bij Nederlandse historische gebeurtenissen betrokken waren (*betrokken bij de Slag om Arnhem*). Op de lading van de geïdentificeerde kennisstructuren wordt niet ingegaan, omdat het soms moeilijk is om te bepalen welke eigenschapseenheden positief of negatief zijn. Wel kan opgemerkt worden dat beoordelaar I deze kennisstructuur als ‘positieve eigenschappen’ heeft genoemd.

Tabel 10b. Kennisstructuur **goede mensen** met de eigenschapseenheden, periode II

Goede mensen (15%)	aardige klussers; aardige persoon; beleefd; best lief; geen last van; niet alle slecht; net Nederlanders (x3); heeft een groot hart; vindt gezelligheid waardevol; komen op tijd; favoriete immigranten; troetelbuitenlanders van rechts; welkom; meer dan welkom (x2); koesteren gastvrijheid familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; genieten van hun vrijheid; gevoelig; flexibel; trots; betrokken bij de Slag om Arnhem (1944);
---------------------------	--

Onder de volgende categorie vallen de eigenschappen die verwijzen naar het medelijden van Nederlanders ten opzichte van Polen, bijvoorbeeld *aan zijn lot overgelaten*, *armlastige* of *nooddruftig* en die de *uitbuiting* van Polen betreffen. Polen worden hier gekarakteriseerd als *onderbetaalde* en *uitgebuite* mensen die *in het verdomhoekje worden geplaatst*.

Tabel 10c. Kennisstructuur **zielig** met de eigenschapseenheden, periode II

Zielig (15%)	onderbetaald; uitbuiten; uitbuiting; uitgebuit (x2); uitgebuite werknemer; kwetsbaar voor werkloosheid (x2); slachtoffer van een taalprobleem; aan zijn lot overgelaten; in het verdomhoekje geplaatst; aan lager wal geraakte; ook maar mensen; werkloze (x5); armlastige; nooddruftig; tweederangs Europeanen; maken lange dagen onder het minimumloon; gekrenkte trots; leven een sober bestaan
---------------------	--

In zowel 2012 als 2007 worden Polen als *hardwerkende mensen* gezien. In de Nederlandse pers wordt benadrukt dat Polen niet alleen *hard werken* maar ook *kwaliteit leveren* en *vakwerk afleveren*. Op die manier worden ze beschouwd als *goed voor de Nederlandse economie*.

Tabel 10d. Kennisstructuur **hardwerkend** met de eigenschapseenheden, periode II

Hardwerkend (12%)	hardwerkende (x3); hardwerkende mensen (x2); werken hard (x4); werken keihard (x2); werken knetterhard; werken tien keer harder dan Nederlanders; leveren kwaliteit; leveren vakwerk af; niet beroerd om eenvoudig werk te doen; doen hun stinkende best; koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven; goed voor de Nederlandse economie
--------------------------	--

Polen worden in zekere mate ook als **alcoholistisch** in kaart gebracht. Onder deze categorie vallen dus de eigenschapseenheden die naar het drinkgedrag van Polen verwijzen:

Tabel 10e. Kennisstructuur **alcoholistisch** met de eigenschapseenheden, periode II

Alcoholistisch (9%)	aan drank of drugs verslaafd; alcoholisten; alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken (x2); drinkende; dronken (x6); kunnen alleen maar drinken; prima wodka
----------------------------	--

Ook in 2012 worden Polen gezien als **arbeiders**. In de Nederlandse ogen worden zij gezien als *jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken* en als *tijdelijke emigranten die nodig zijn*. Daarbij vermeldt de Nederlandse pers dat Polen ook *EU-burgers* en *echte Europeanen* zijn.

Tabel 10f. Kennisstructuur **arbeiders** met de eigenschapseenheden, periode II

Arbeiders (8%)	jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken; arbeiders; arbeidsmigratie; seizoenarbeider; tijdelijke emigranten; immigranten; gelukszoekers; EU-burgers; echte Europeaan; nieuwe pioniers; ijkpunt voor conservatieve krachten; nodig
-----------------------	--

In de kennisstructuur **goedkoop** komen de eigenschapseenheden naar voren die Polen als *goedkope werknemers* beschrijven. Omdat ze voor minder geld willen werken dan Nederlanders, worden ze gezien als werknemers die Nederlandse *banen inpikken*.

Tabel 10g. Kennisstructuur **goedkoop** met de eigenschapseenheden, periode II

Goedkoop (6%)	baantjespikkende (x2); baantjespikkers; banen inpikken (x2); goedkoop klussende; goedkope bouwvakkers; goedkope werknemers; goedkoper
----------------------	---

Onder de kennisstructuur **katholiek** vallen eigenschapseenheden die naar de Poolse katholieke cultuur en traditie verwijzen. Deze categorie bevat echter ook andere eigenschappen. De Nederlandse kranten noemen Polen ook *geen moslims*. Aan de andere kant worden Polen ook wel als *nieuwe moslims* beschreven, wat kan verwijzen naar hun immigratie naar Nederland en de minderheid die ze daar vormen.

Tabel 10h. Kennisstructuur **katholiek** met de eigenschapseenheden, periode II

Katholiek (6%)	meerderheid rooms-katholiek; katholiek; christenen; gelovig; afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels; geen moslims (x2); medekruisvaarders tegen de islam; nieuwe moslims
-----------------------	--

De categorie **komend in grote aantallen** bevat eigenschapseenheden die iets zeggen over het aantal Polen in Nederland. Nederlanders associëren Polen met *grote groepen mensen*. Er wordt gesproken over *de grootste migrantengroep, toestroom van werknemers of forse aantallen*:

Tabel 10i. Kennisstructuur **komend in grote aantallen** met de eigenschapseenheden, periode II

Komend in grote aantallen (5%)	forse aantallen; de grootste groep; arbeidsmigranten; de grootste migrantengroep; toestroom; toestroom van werknemers; grote aantallen; grote groepen
---------------------------------------	---

De kleinste kennisstructuur die op basis van krantenartikelen uit 2012 is gevormd, verwijst naar de opleiding en educatie van Polen. Polen blijken *lager geschoold dan autochtonen*, maar wel hoger geschoold dan andere immigranten. Ze worden ook gezien als *jong en succesvol*.

Tabel 10j. Kennisstructuur **opgeleid** met de eigenschapseenheden, periode II

Opgeleid (5%)	hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; lager geschoold dan autochtonen; pakken sneller talen op dan andere immigranten; emancipatiegedrag; succesvol (x2); jong
----------------------	--

Zoals in de eerste periode, werd ook in de tweede periode een eigenschapseenheid gevonden die niet gecategoriseerd werd, namelijk: *geen Bulgaar*. Eén van de beoordelaars heeft deze eigenschap niet ingedeeld en de andere beoordelaars hebben het in kennisstructuren geplaatst die te veel van elkaar verschilden.

5.5 Verdeling kennisstructuren per krant

Tijdens het verzamelen van het corpus werd opgemerkt dat de kennisstructuren niet evenveel in elke krant voorkwamen. Daarom werd besloten om de gevonden eigenschapseenheden uit elke kennisstructuur per krant te verdelen. De kwantitatieve weergave van de resultaten is in de onderstaande tabellen te zien. Het overzicht van de kennisstructuren met eigenschapseenheden verdeeld per krant is in bijlage D te vinden.

Tabel 11a. Aantal eigenschapseenheden per krant, periode I

	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw
Overlastgevend	6	3	0	3	2
Goede mensen	4	0	2	5	3
Komend in grote aantallen	2	1	2	4	2
Arbeiders	0	0	1	7	2
Hardwerkend	0	0	3	6	2
Uitgebuit	2	0	3	3	0
Concurrenten	0	0	1	3	2
Alcoholistisch	2	0	1	2	0
In totaal	16	4	13	33	13

Tabel 11b. Aantal eigenschapseenheden per krant, periode II

	De Telegraaf	AD	De Volkskrant	NRC	Trouw
Overlastgevend	1	5	13	7	3
Goede mensen	3	4	12	2	2
Zielig	3	4	8	7	2
Hardwerkend	3	0	9	4	3
Alcoholistisch	1	3	4	3	3
Arbieders	1	2	3	4	2
Goedkoop	0	1	5	2	1
Katholiek	0	0	5	2	2
Komedie in grote aantallen	1	0	1	3	2
Opgeleid	0	0	3	4	0
In total	13	19	63	38	20

6. Discussie

In dit hoofdstuk worden de deelvragen van het onderzoek aan de hand van de gepresenteerde resultaten en de besproken theorie uit hoofdstuk twee en drie beantwoord.

6.1 Kennisstructuren

De eerste deelvraag luidt als volgt:

- 1) Welke kennisstructuren kunnen worden gevormd aan de hand van eigenschapseenheden met kernwoorden *Pool(s)*, *Poolse X* en *Polen* op basis van artikelen uit 2007 en 2012?

De analyse van artikelen die rond de toetreding van Polen tot de Schengenruimte in 2007 verschenen, heeft de volgende acht kennisstructuren opgeleverd: **alcoholistisch, arbeiders, concurrenten, goede mensen, hardwerkend, komend in grote aantallen, overlastgevend en uitgebuit.**

Op basis van krantenartikelen uit 2012 zijn er tien kennisstructuren achterhaald: **alcoholistisch, arbeiders, goede mensen, goedkoop, hardwerkend, katholiek, komend in grote aantallen, opgeleid, overlastgevend en zielig.** De kennisstructuren zowel uit de eerste als uit de tweede periode laat onderstaande tabel zien. De kennisstructuren met nummer 1 zijn de meest gerepresenteerde categorieën in de geanalyseerde artikelen, de kennisstructuren met het hoogste nummer komen het minst vaak in de geanalyseerde artikelen voor.

Tabel 12. Kennisstructuren, periode I en II (kwantitatief geordend)

PERIODE I	PERIODE II
1.Overlastgevend (18%)	1.Overlastgevend (19%)
2.Goede mensen (16%)	2.Goede mensen (15%)
3.Komend in grote aantallen (14%)	3.Zielig (15%)
4.Arbeiders (14%)	4.Hardwerkend (12%)
5.Hardwerkend (14%)	5.Alcoholistisch (9%)
6.Uitgebuit (10%)	6.Arbeiders (8%)
7.Concurrenten (8%)	7.Goedkoop (6%)
8.Alcoholistisch (6%)	8.Katholiek (6%)
	9.Komend in grote aantallen (5%)
	10.Opgeleid (5%)

6.2 Vergelijking van de kennisstructuren uit 2007 en 2012

In dit onderzoek zijn de twee periodes apart onder de loep genomen. Dat heeft twee afzonderlijke lijsten met kennisstructuren uit elke periode opgeleverd. Hieruit volgt de tweede deelvraag:

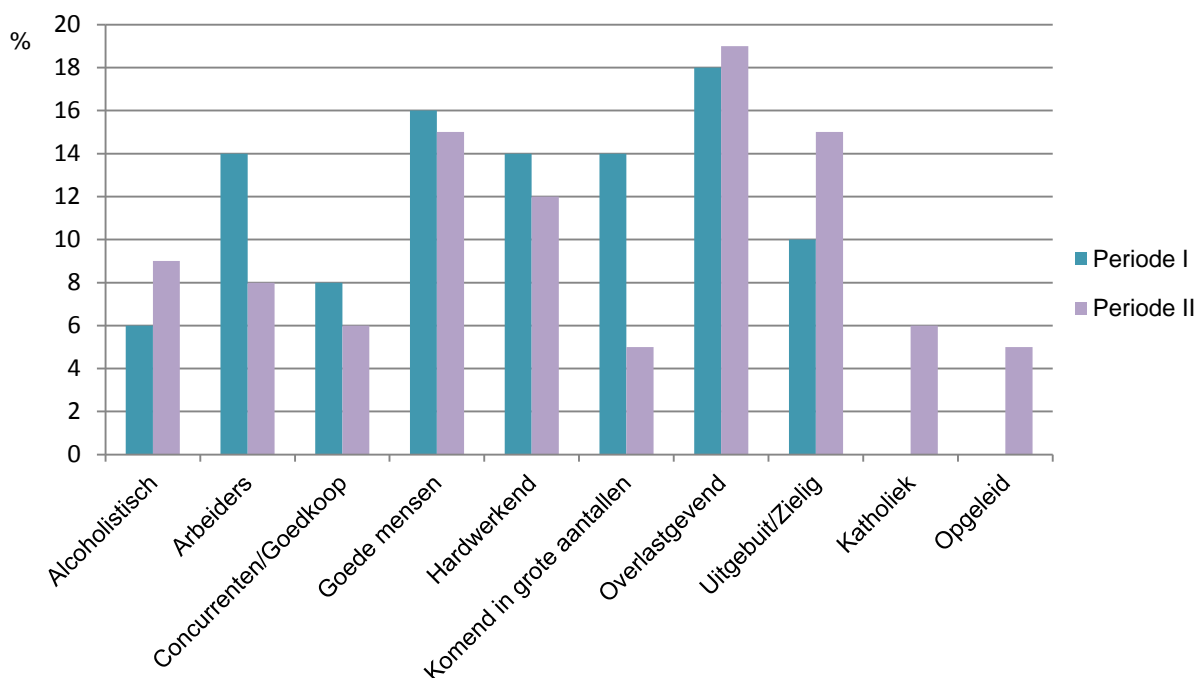
2) Is er een sprake van een beeldverschuiving in de kennisstructuren in de Nederlandse krantenartikelen uit 2007 en 2012?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de kennisstructuren uit 2007 en 2012 naast elkaar gezet. De kennisstructuren met dezelfde naam en de kennisstructuren die gelijksoortige eigenschapseenheden bevatten zijn naast elkaar in een tabel geplaatst om de eventuele ontwikkelingen tussen periodes weer te geven. De verschillen in namen in de periode II ten opzichte van de periode I zijn rood gemarkeerd. De resultaten van de vergelijking zijn in onderstaande tabel en grafiek weergegeven:

Tabel 13. Kennisstructuren, periode I en II (thematisch geordend)

PERIODE I	PERIODE II
1.Alcoholistisch (6%)	1.Alcoholistisch (9%)
2.Arbeiders (14%)	2.Arbeiders (8%)
3.Concurrenten (8%)	3. Goedkoop (6%)
4.Goede mensen (16%)	4.Goede mensen (15%)
5.Hardwerkend (14%)	5.Hardwerkend (12%)
6.Komend in grote aantallen (14%)	6.Komend in grote aantallen (5%)
7.Overlastgevend (18%)	7.Overlastgevend (19%)
8.Uitgebuit (10%)	8. Zielig (15%)
	9. Katholiek (6%)
	10. Opgeleid (5%)

Figuur 4. Vergelijking kennisstructuren, periode I en II

Volgens Ehlich en Rehbein (1993) vormen beelden vaste interpretaties van de werkelijkheid: hoewel ze soms incoherent zijn, worden ze niet makkelijk veranderd. Aan de hand van de definitieve kennisstructuren uit 2007 en 2012 is duidelijk naar voren gekomen dat het beeld over een natie binnen vijf jaar niet drastisch kan veranderen. Er zijn zes kennisstructuren in beide periodes ontdekt die zowel in de eerste periode als de tweede periode een gelijke naam kregen: **alcoholistisch**, **arbeiders**, **goede mensen**, **hardwerkend**, **komend in grote aantallen** en **overlastgevend**.

Toch vertonen tabel 13 en figuur 4 wel een kleine verschuiving tussen de kennisstructuren uit de twee onderzochte periodes. Wat meteen in het oog springt, het is een verschil tussen aantal kennisstructuren. Leerssen (2007) stelt vast dat onderzoek naar beeldvorming nooit los van het contextuele kader uitgevoerd kan worden en dat is ook goed op basis van de resultaten van dit onderzoek te zien. Het Polenmeldpunt, dat door de velen een discriminerend initiatief werd genoemd, veroorzaakte veel commotie in Nederland en daarmee wekte het ook de interesse van de media (Maćzka 2012). Die interesse was zeker groter dan die rond de gebeurtenis die meer internationaal, al langer bekend en ook niet zo controversieel was – de Schengen-toetreding. Het aantal Polen in Nederland na 2007 is sterk toegenomen (Dagevos 2011), dus het is ook mogelijk dat de kennis over Polen in 2012 in Nederland groter werd. De context van het krantendiscours waar Leerssen (2007) over spreekt, laat ook verschuiving zien in de benaming van de kennisstructuur **uitgebuit** uit 2007 naar **zelig** uit 2012. De kennisstructuur **zelig** met eigenschapseenheden als: *aan zijn lot overgelaten*, *armlastige* of *nooddruftig* verwijst naar het medelijden dat ten opzichte van Polen inmiddels is ontstaan. Dat heeft in zekere mate te maken met het feit dat Polen door de lancering van het PVV-meldpunt als slachtoffers van de discriminatie werden voorgesteld.

De verschijning van de nieuwe kennisstructuur **katholiek** in 2012 kan als verrassend beschouwd worden, aangezien deze kennisstructuur in zekere mate naar het archetypische beeld van Polen verwijst (Gerrits & Leerssen 2007). Polen werd in 1990 namelijk ook al als een katholiek land gezien (Boruta 2015). Waarom is dit aspect dan niet in de kennisstructuren uit 2007 naar voren gekomen maar vijf jaar later wel? De kennisstructuur **katholiek** uit 2012 lijkt namelijk niet alleen naar de Poolse katholieke traditie te verwijzen maar bevat ook eigenschapseenheden die Polen ten opzichte van moslims profileren: *geen moslims* of *medekruisvaarders tegen de islam*. Naar alle waarschijnlijkheid komt de katholieke traditie in 2012 duidelijker naar voren omdat de Nederlandse media op deze manier Polen van andere groepen migranten wilden onderscheiden en de gemeenschappelijke christelijke wortels van Nederlanders en Polen werden hierom benadrukt. Hiermee wordt nogmaals bevestigd dat het beeld nooit los van de context bekeken kan worden (Leerssen 2007). Ehlich en Rehbein zien de taal als een middel om te handelen in de maatschappelijke context waardoor de kennisoverdracht tussen actanten

plaatsvindt (Houtkoop & Koole 2000). Op basis van de kennisstructuur **katholiek** is goed te zien dat de media, afhankelijk van de behandelde gebeurtenissen, andere aspecten van het beeld van Polen naar voren brengen. Door middel van de taal creëren ze dus een bepaald beeld dat aan de lezer overgebracht wordt (Ehlich & Rehbein 1993).

De tweede nieuwe structuur uit 2012 spreekt over de opleiding van Poolse migranten. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat er langzamerhand ook hoger opgeleide Poolse migranten naar Nederland begonnen te komen (Sterckx 2012). Er wordt in dit onderzoek niet uitgebreid op de verschillen in de spreiding van kennisstructuren tussen kranten ingegaan maar het is wel opmerkelijk dat de categorie **opgeleid** alleen in de Volkskrant en NRC zichtbaar is (zie tabel 11b), kranten die zich ook zelf op hoogopgeleide lezers richten (Bakker 2011).

In figuur 4 is ook goed zichtbaar dat de omvang van de kennisstructuren in beide periodes verschilt. De categorie **komend in grote aantallen** is van 14% uit 2007 naar 5% in 2012 gedaald en de categorie **arbeiders** van 14% in 2007 naar 8% in 2012. Op basis daarvan kan de aanname gedaan worden dat Polen in de eerste periode veel vaker als grote groepen migranten werden beschouwd. Dat komt waarschijnlijk omdat de Europese grenzen in 2007 voor Polen opengingen en in Nederland werd er veel gesproken over een *toestroom* van Poolse immigranten. Hoewel Gijsberts en Lubbers (2015) vaststellen dat Polen naar Nederland komen ook om zich hier permanent te vestigen, lijken ze vooral als **arbeiders** en tijdelijke emigranten voorgesteld te worden. Daarmee wordt bevestigd, waar ook Willems (2012) op wijst, dat er in het krantendiscours vooral over Polen als over tijdelijke arbeidsmigranten gesproken wordt. Dat laat zien dat de media maar stukjes informatie verstrekken en niet de weerspiegeling van de werkelijkheid zijn (Cooke 1997; in Holliday et al. 2010: 142).

Op basis van de resultaten blijkt dat het beeld van Polen uit tegenstrijdigheden (Ehlich & Rehbein 1993) bestaat. Aan de ene kant worden Polen beschouwd als **overlastgevend** en **alcoholistisch**, maar aan de andere kant worden ze beschreven als **goede mensen** die **hardwerkend** zijn. Bovendien blijken Polen **concurrenten** te zijn die Nederlandse *banen inpikken*, maar aan de andere kant worden ze ook als **uitgebuit** en **zielig** gezien. Dit verwijst naar het begrip ‘image’ van Leerssen (2007) waarin hij het beeld als een complex concept ziet en waar hij meent dat het beeld juist wel de tegenstellingen kan inhouden. Leerssen (2007) benadrukt dat de counter-images elkaar niet uitsluiten. Integendeel, zegt hij dat de tegenovergestelde beelden juist naast elkaar kunnen bestaan en op die manier ze elkaar aan kunnen vullen. Polen worden op die manier in verschillende licht geplaatst en dat bevestigt dat niet elke Pool hetzelfde karakter heeft en zich op dezelfde manier gedraagt. De tegenstrijdigheid van kennisstructuren zorgt in zekere mate voor een completer beeld van Polen. Aangezien het beperkte corpus van het

onderzoek, kan het echter niet vastgesteld worden dat elk aspect van het beeld van Polen in dit onderzoek naar voren is gekomen.

6.3 ‘Probleem-Pool’?

Op de basis van de analyse van de kennisstructuren die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen, wordt nu getracht om de derde deelvraag van dit onderzoek te beantwoorden, namelijk:

- 3) Hoe verhoudt het beeld over Polen in de krantenartikelen uit 2007 en 2012 zich tot het beeld van ‘probleem-Pool’ dat in het onderzoek van Jo Sterckx (2012) naar voren komt?

Het beeld van Polen dat zichtbaar wordt in de kennisstructuren uit 2007 en 2012, vertoont in veel opzichten overeenkomsten met het beeld van ‘de Pool’ uit het artikel van Sterckx (2012). Sterckx (2012) stelt vast dat Polen in de periode 2000-2011 als overlastgevende en veel drinkende werknemers gezien werden. Dit beeld wordt in dit onderzoek bevestigd als men kijkt naar kennisstructuren zoals: **overlastgevend** en **alcoholistisch**, bijvoorbeeld in de eigenschapseenheden als: *geluidsoverlast, wegmisbruikers, lawaaiige, criminele, dronken of laaggeschoolde werknemers*. Er kan geconstateerd worden dat het beeld van de zogenaamde ‘probleem-Pool’ (Sterckx 2012) in beide periodes zichtbaar is en dat het vaak in krantenartikelen wordt besproken. De eigenschappen die naar de ‘Polenproblematiek’ verwijzen, bevestigen in zekere mate dat het beeld ook uit clichés, stereotypen en vooroordelen bestaat (Beller 2007). De vooroordelen over drinkgedrag en onderontwikkeling (Sterckx 2012) of achterlijkheid die in het archetypische beeld zichtbaar is (Urbaniak 2013) komen in het tegenwoordige beeld van Poolse migranten steeds naar voren.

Het is echter wel opmerkelijk dat de kennisstructuur **goede mensen** die in beide periodes is gevormd, in het onderzoek van Sterckx (2012) helemaal niet naar voren komt. Eigenschappen die naar de betrouwbaarheid, aardigheid, goed karakter en traditionele Poolse waarden verwijzen, worden door Sterckx (2012) niet besproken. Het is moeilijk om vast te stellen wat de reden daarvan is. Het zou wel van invloed kunnen zijn dat Sterckx (2012) zijn onderzoek aan de hand van elf Nederlandse kranten heeft uitgevoerd en zijn analyse ook op een andere methode heeft gebaseerd. Het uitgangspunt dat hij in zijn onderzoek heeft genomen, is wel opvallend. Hij heeft aangenomen dat het algemene beeld van Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten “niet positief” is, aangezien “de Poolse loodgieter de verpersoonlijking van de [...] bedreiging voor de nationale arbeidsmarkt, gezondheidszorg en sociale zekerheid” is (Sterckx 2012: 2). Naar alle waarschijnlijkheid richtte Sterckx (2012) zich daarom meer op het thema van de zogenaamde Poolse

problematiek. Hoewel hij minder aandacht aan de andere elementen van het beeld van Poolse migranten besteedt, beschrijft Sterckx (2012) Polen ook als noodzakelijke werkrachten voor de Nederlandse arbeidsmarkt en hardwerkende werknemers. Hij zegt ook over een nieuwe type migrant die “jong, hoogopgeleid en vrouwelijk” is (Sterckx 2012: 11). Bovendien karakteriseert Sterckx (2012: 6) Poolse migranten ook als “praktiserende katholieken”. Deze elementen zijn zichtbaar in de kennisstructuren **hardwerkend** uit 2007 en 2012, **opgeleid** en **katholiek** uit 2012.

Sterckx (2012) stelt ook vast dat in het hedendaagse beeld van Polen geen elementen van Poolse romantische eergevoel te vinden zijn. In dit onderzoek is er geen kennisstructuur gevormd die naar deze eigenschap zou verwijzen maar er zijn wel eigenschapseenheden gevonden die aan het archetypische eergevoel (Gerrits & Leerssen 2007) van Polen gelinkt zouden kunnen worden. Hierbij wordt er gedacht aan eigenschapseenheden als: *fiere, trotse, gekrenkte trots, betrokken bij de slag om Arnhem*. Er kan daarom geconcludeerd worden dat de elementen van het archetypische beeld wel in het tegenwoordige beeld zichtbaar zijn. Het zou ook kunnen bevestigen dat het recente beeld van een natie altijd in zekere mate een variatie van het archetypische beeld is (Leerssen 2007).

6.4 Polen als mensen en Polen als land

Er blijft echter één vraag bestaan: in hoeverre komen de beelden over Polen als natie en Polen als land met elkaar overeen? Zijn het twee totaal andere concepten of liggen ze toch in elkaars verlengde? Om dieper op dit thema in te gaan, wordt de vierde deelvraag van dit onderzoek besproken:

- 4) Hoe verhoudt het beeld over Poolse migranten in de krantenartikelen uit 2007 en 2012 zich tot het beeld van Polen dat in het onderzoek van Daria Boruta (2015) naar voren komt?

Boruta (2015) is in haar onderzoek tot de conclusie gekomen dat het beeld van Polen, dat op basis van de kennisstructuren uit krantenartikelen uit 1990 en 2014 naar voren was gekomen, gelinkt kan worden aan twee factoren die van invloed op dit beeld zijn: de omstandigheden en het archetypische beeld. Het valt op dat het beeld van Poolse migranten in zekere mate met de tweede groep kennisstructuren uit het onderzoek van Boruta (2015) overeenkomt, dus de kennisstructuren die associaties met het Poolse archetypische beeld (Gerrits & Leerssen 2007) oproepen. De weerspiegeling van de categorieën “**lijdend**” uit 1990 en “**verslagen**” uit 2014 (Boruta 2015: 3) kan in kennisstructuren **uitgebuit** uit 2007 en **zielig** uit 2012 gevonden worden. In het beeld van Polen, of het nu over het land of over de natie gaat, komt het aspect van *slachtoffer, verliezer* en *kwetsbaarheid* wel naar voren. De

kennisstructuur **katholiek** komt zowel in het onderzoek van Boruta (2015) op basis van artikelen uit 1990 naar voren, als in dit onderzoek op basis van artikelen uit 2012. Het land en de mensen worden geassocieerd met het katholieke geloof dat ook een element van het archetypische beeld (Gerrits & Leerssen 2007) is.

Hoewel Boruta (2015) in haar benadering geen duidelijk onderscheid tussen mensen en land heeft gemaakt, is in haar onderzoek vooral een beeld van Polen als land naar voren gekomen. Er kan geconstateerd worden dat dit beeld andere aspecten en karakteriseringën betreft dat het beeld van Poolse migranten dat in dit onderzoek onder de loep is genomen. De Polen die zich in Nederland vestigen, worden gezien door het prisma van hun immigratie naar Nederland, arbeid, van hun houding tegenover buurtbewoners en hun gedrag in Nederland. Het beeld van Polen in de zin van het land wordt meer door de geschiedenis en politieke koers gekenmerkt. Hiermee wordt nogmaals bevestigd dat de analyse van de beeldvorming, gebaseerd op krantenartikelen, in zekere mate van de omstandigheden en ook van de keuze van de geanalyseerde periodes en gebeurtenissen afhankelijk is (Leerssen 2007). Het onderscheid dat Leerssen (2015) tussen het land en het volk maakt, lijkt in het krantendiscours niet zo duidelijk zichtbaar te zijn. Voor de gemiddelde krantenlezer zou dit verschil niet vaak evident zijn, vooral omdat het woord *Polen* in het Nederlands zowel tot het land als tot de natie betrekking kan hebben⁴. De kennisstructuur **hardwerkend** karakteriseert Polen klaarblijkelijk als mensen, de kennisstructuur “**pas democratisch**” (Boruta 2015: 32) heeft duidelijk betrekking op het land Polen. Het is echter moeilijk om vast te stellen of de eigenschapseenheden *katholieke traditie* of *problematiek* die in dit onderzoek gevonden zijn naar het land of naar de mensen verwijzen. En op dezelfde manier kan men zich afvragen of de kennisstructuur “**Europees gericht**” of “**samenwerkend**” (Boruta 2015: 34) meer op het land of meer op het volk gericht zijn? Dat laat zien hoe complex de kwestie van de benoemingen van landen en volkeren kan zijn waar ook Ten Thije (2001) naar verwijst. De relaties die tussen het archetypische beeld van Polen, het beeld van het land en het beeld van mensen bestaan, tonen dat die begrippen tot op zekere hoogte wel in elkaars verlenging liggen.

⁴ In het Pools bestaan er twee andere woorden voor deze twee begrippen. Polen in de zin van het land heet ‘Polska’, Polen in zin van mensen: ‘Polacy’. In bijvoorbeeld het Engels is dit verschil ook duidelijk. Polen als land is ‘Poland’, Polen als volk is ‘Poles’.

7. Conclusie

In dit hoofdstuk komt de centrale hoofdvraag van het onderzoek aan de orde. Verder worden de beperkingen van de methode besproken. Het hoofdstuk sluit af met aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

7.1 Het beeld van Polen

Het doel van dit onderzoek was om na te gaan wat voor beeld van Polen in Nederlandse persberichten naar voren komt. De centrale vraag luidde:

Wat voor beeld van Polen komt naar voren in de Nederlandse krantenartikelen die rondom toetreding van Polen tot de Schengenruimte in 2007 en de lancering van het Meldpunt Midden en Oost Europeanen in 2012 verschenen zijn?

In het beeld van Poolse migranten dat in de krantenartikelen uit 2007 en 2012 wordt geschetst kwamen volgende kennisstructuren naar voren: **alcoholistisch**, **arbeiders**, **goede mensen**, **hardwerkend**, **komend in grote aantallen** en **overlastgevend**. In de krantenartikelen uit 2007 werden Polen ook als **concurrenten** en **uitgebuit** gezien en in 2012 als **goedkoop** en **zilig** voorgesteld. Vervolgens werden in 2012 nieuwe kenmerken aan Polen toegeschreven ten opzichte van 2007, namelijk: **katholiek** en **opgeleid**.

De blootgelegde kennisstructuren laten zien dat het beeld van Polen in grote mate uit tegenstellingen bestaat. Zo zijn Poolse migranten in beide periodes aan de ene kant als **overlastgevend** en **alcoholistisch**, en aan de andere kant als **goede**, **hardwerkende mensen** verbeeld. Polen worden dus in de counter-images (Leerssen 2007) gezien, die verschillende aspecten van het karakter, cultuur of gedrag van Poolse migranten naar voren brengen. Uit de resultaten blijkt het dat de “Polenproblematiek” (Sterckx 2012) een aanzienlijk element van het beeld van Polen anno 2007 en anno 2012 vormt. Zowel in de eerste als in de tweede periode wordt in krantenartikelen over overlastgevende, alcoholistische en baantjespikkende Polen gesproken. Naast het problematische aspect worden Polen door het prisma van hun arbeidsmigratie gezien en dat gebeurt met name in 2007. Er wordt dus ook vaak aandacht besteed zowel aan hun kenmerken als werknemers, als ook aan het feit dat ze in grote aantallen naar Nederland komen. Bovendien worden Polen als lieve en aardige mensen gezien en ook als zielige mensen die het medelijden bij Nederlanders opwekken. Het komt duidelijk naar voren dat het beeld van een natie binnen vijf jaar niet drastisch kan veranderen en daarmee een vaste representatie vormt (Ehlich & Rehbein 1993). De beeldverschuivingen die tussen 2007 en 2012 toch plaatsvinden, kunnen vooral gelinkt worden aan de context waarbinnen in krantenartikelen over Poolse migranten werd geschreven en thema’s die journalisten in hun artikelen behandelden.

In het tegenwoordige beeld van de Poolse migranten zijn ook elementen van het archetypische beeld te vinden (Gerrits & Leerssen 2007). In de Nederlandse krantenartikelen uit 2007 en 2012 werden Polen in zekere mate als slachtoffer voorgesteld. Daarnaast kunnen sommige eigenschapseenheden aan het Poolse negentiende-eeuwse eergevoel (Gerrits & Leerssen 2007; Sterckx 2012) gelinkt worden. Uit de resultaten van dit onderzoek is gebleken dat er in het krantendiscours geen duidelijke grens getrokken kan worden tussen het beeld van een land en het beeld van een volk. Hoewel Leerssen (2015) en ten Thije (2001) die twee begrippen apart zetten, zijn ze in de “spraakverwatering” (Leerssen 2015: 11) die ook in krantenartikelen plaats vindt, niet makkelijk van elkaar te onderscheiden. Hoewel het beeld van Poolse immigranten andere aspecten naar voren brengt dan het beeld van het land Polen (Boruta 2015), hebben ze in zekere mate invloed op elkaar. Men kan dus de conclusie trekken dat beelden van het land en het volk nooit helemaal los van elkaar bekeken kunnen worden.

7.2 Beperkingen en validiteit

Er moet stilgestaan worden bij factoren die de uitkomsten van dit onderzoek mogelijk beïnvloed zouden hebben. Eerst worden de methodische beperkingen besproken en vervolgens wordt ingegaan op de kwestie van tweedeling van begrippen land en volk.

7.2.1 De definitie van eigenschapswoord

De eerste kanttekening moet geplaatst worden bij de in dit onderzoek gebruikte definitie van eigenschapswoord. In navolging van van den Berg (2009), Boruta (2015) en Hooiveld (2016) werd de ANS definitie van eigenschapswoord (1997) breder gehanteerd. Er werd daarom in de artikelen niet alleen naar eigenschapswoorden, bijvoeglijke naamwoorden, gezocht, maar ook naar eigenschapseenheden die de kernwoorden karakteriseerden. Het model dat de basis voor de analyse vormde bestaat uit categorieën die door de onderzoekster werden geformuleerd. Deze keuze, die in zekere mate subjectief was, zou de resultaten hebben beïnvloed.

Volgens de definitie van de ANS (1997) hangt het eigenschapswoord niet van de omstandigheden af. Dit uitgangspunt werd ook in dit onderzoek genomen, maar - zoals ook Boruta (2015) opmerkt - is hier ook de vraag waar de grens van de definitie van de ANS (1997) ligt. Er is namelijk gebleken dat de eigenschapseenheden ook in een bepaalde context worden geplaatst. De contextgebonden eigenschapseenheden hebben dus uiteindelijk de resultaten in zekere mate verkleurd. Daarom is het moeilijk om vast te stellen of er dezelfde kennisstructuren geïdentificeerd zouden worden als er voor andere artikelen werd gekozen, die rond andere gebeurtenissen verschenen.

7.2.2 De keuze van kranten

In dit onderzoek werd de verspreiding van kennisstructuren per krant niet geanalyseerd. Tabellen 11a en 11b (paragraaf 5.5) laten echter zien dat niet alle kennisstructuren evenveel in elke krant werden gerepresenteerd. Er kan dus vastgesteld worden dat het resultaat ook door de keuze van geanalyseerde kranten beïnvloed kan worden. Het corpus van het onderzoek was in zeker mate beperkt, doordat het uit vijf kranten bestond. Het is niet te verwachten dat de resultaten van dit onderzoek drastisch zouden veranderen als er nog andere kranten in het corpus werden meegenomen, maar de keuze van bijvoorbeeld acht landelijke dagbladen zou mogelijk nieuwe eigenschapseenheden opleveren.

7.2.3 Subjectiviteit van de onderzoekster en van de beoordelaars

Om te voorkomen dat de subjectiviteit van de onderzoekster, die zelf uit Polen komt, te grote invloed op de resultaten zou hebben, waren de extra beoordelaars bij dit onderzoek betrokken. Hoewel de onderzoekster de problematische gevallen met beoordelaars heeft besproken, was het echter uiteindelijk de onderzoekster zelf die de definitieve kennisstructuren op basis van vier versies heeft gedestilleerd. Op die manier is het proces van ‘decentring’ (Spencer-Oatey & Franklin 2009) niet volledig toegepast. In navolging van Hooiveld (2016) wordt er geadviseerd om de kennisstructuren tijdens de gezamenlijke bespreking met beoordelaars te identificeren. Dankzij deze oplossing zou de onderzoeker zo veel mogelijk afstand van zijn standpunt kunnen nemen.

De eigenschapseenheden zijn door de onderzoekster alfabetisch geordend om de resultaten zo min mogelijk te beïnvloeden. Deze manier schiet echter tekort omdat de eigenschapseenheden op die manier toch gegroepeerd worden, bijvoorbeeld: *drinkgedrag*, *drinkt veel*, *dronken*. De eigenschapseenheden zouden dus beter met behulp van een online randomizer geordend kunnen worden, zodat ze zo willekeurig mogelijk aan de beoordelaars voorgelegd kunnen worden.

Bovendien waren de keuzes van beoordelaars en hun verdeling van de kennisstructuren in zekere mate ook door hun subjectiviteit beïnvloed. De beoordelaars waren van dezelfde leeftijd en studeerden ook alfawetenschappen. Het zou interessant zijn om bij dit soort onderzoeken beoordelaars te betrekken die onder verschillende leeftijdscategorieën vallen en andere opleidingen volgden. Dat zou andere inzichten aan het onderzoek kunnen toevoegen.

7.2.4 Onderscheiding tussen land en volk

Behalve de methodische beperkingen moet er hier nog een vraagteken bij de verdeling van begrippen land en volk worden gezet. De vraag is namelijk in welke mate is de krantenlezer zich er bewust van het verschil dat tussen Polen als land en Polen als mensen bestaat

(Leerssen 2007)? In het krantendiscours lijkt de scheidslijn tussen het beeld van een land en het beeld van een volk vaak dun te zijn. Hoewel er in dit onderzoek werd getracht om de eigenschapseenheden die uitsluitend naar Polen als land verwezen buiten beschouwing te laten, is er gebleken dat het niet altijd makkelijk te onderscheiden valt.

7.3 Vervolgonderzoek

Dit onderzoek had als doelstelling het beeld van Polen vanuit het Nederlandse perspectief te analyseren. Tijdens het identificeren van de kennisstructuren is er echter naar voren gekomen dat niet alleen de categorieën van de onderzoekster en Nederlandse beoordelaars van elkaar verschilden maar er bestonden ook verschillen tussen de categorieën van elke beoordelaar. Dat bevestigt de bewering van Ehlich en Rehbein (1993) dat niet elke actant over dezelfde kennis beschikt. Aan de andere kant trekt het ook het bestaan van het Nederlandse perspectief in twijfel. Het zou dus interessant zijn om op basis van hetzelfde corpus verschillen tussen de categorieën van beoordelaars onder de loep te nemen en proberen na te gaan of er over het Nederlandse perspectief werkelijk gesproken kan worden. Aan dit soort onderzoek zouden ook meer Nederlandse beoordelaars moeten deelnemen. Het zou ook interessant zijn om bij het onderzoek een groep Poolse beoordelaars die Nederlands spreken te betrekken. Op die manier zou er gekeken kunnen worden hoe de categorieën van beoordelaars moedertaal sprekers zich verhouden tot de categorieën die beoordelaars buitenlanders hebben blootgelegd.

Zoals al in het vorige paragraaf besproken werd, blijkt op basis van tabellen 11a en 11b dat de spreiding van kennisstructuren per krant niet gelijk is. Dit kan een aanleiding zijn om niet alleen de verschillen tussen kennisstructuren van verschillende beoordelaars te analyseren maar ook de verschillen tussen kennisstructuren per krant te bestuderen.

Dit onderzoek was gebaseerd op een functioneel pragmatische benadering. Om volledig inzicht te krijgen van het beeld van Polen dat uit Nederlandse kranten naar voren komt, zou het nodig zijn om de krantenartikelen ook met behulp van een inhoudsanalyse te bestuderen. De inhoudsanalyse zou in sommige gevallen andere aspecten van het beeld kunnen opleveren die de functioneel pragmatische analyse niet in staat is bloot te leggen, zoals gebruik van de metaforen of het sarcasme van de uitspraken. Ook een kritisch discours analyse (Fairclough 2003) zou een nieuwe bijdrage aan dit onderzoek kunnen leveren. Het zou namelijk interessant zijn om de representatie van Polen in Nederlandse kranten te analyseren. Op de basis van de lexicalisatie analyse zou er gekeken kunnen worden hoe Polen in artikelen worden benoemd en of ze vaak aan het woord komen.

Ten slotte wordt er ook geadviseerd om meer aandacht aan het Meldpunt Midden en Oost Europeanen te besteden door een analyse van de krantenartikelen over deze website. Het zou interessant zijn om te kijken hoe het Meldpunt in Nederland werd ontvangen, wat en

vanuit welk perspectief over het Meldpunt in de Nederlandse kranten werd geschreven, welke thema's er aan bod kwamen en wat voor discussies de website opgewekt heeft.

Bronnenlijst:

- Anderson, B. (2006). *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism*. London/New York.
- Bak, P. (2009). *Trouw*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <http://www.protestant.nu/Encyclopedie/tabid/359/Page/trouw/Default.aspx>.
- Bakker, P. (2011). ‘Kranten’. In: P. Bakker & O. Scholten, *Communicatiekaart van Nederland: overzicht van media en communicatie*. Amsterdam: Kluwer. pp. 15-40.
- Barker, C. (2003). ‘Television, Texts and Audiences’. In: C. Barker, *Cultural studies: Theory and practice*. London: Sage Publications. pp. 315-345.
- Benedictus, R.J. (2013). *Oprichting van dagblad Trouw*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <http://www.isgeschiedenis.nl/citaat-uit-het-nieuws/oprichting-van-dagblad-trouw/>.
- Beller, M. (2007). ‘Perception, image, imagology’. In: M. Beller, & J. Leerssen, *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam/New York: Rodopi. pp. 4-14.
- Beller, M. (2007). ‘Stereotype’. In: M. Beller & J. Leerssen, *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam/New York: Rodopi. pp. 429-433.
- Berg, I. van den (2009). *Een onderzoek naar beeldvorming over Nederland en Nederlanders in Argentijnse dagbladen voor en na het huwelijk tussen Willem-Alexander en Máxima Zorreguieta*. Utrecht: Universiteit Utrecht (Masterscriptie).
- Bleiker, R., Campbell, D., Hutchison, E., Nicholson X. (2013). ‘The visual dehumanisation of refugees’. In: *Australian Journal of Political Science*, 48:4, pp. 398-416. Geraadpleegd op 15/02/2017 van: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10361146.2013.840769>.
- Boruta, D. (2015). *“En toch is Polen niet verloren...” Beeldvorming over Polen in Nederlandse krantenartikelen rond de verkiezing van Wałęsa tot president van Polen en de benoeming van Tusk tot voorzitter van de Europese Raad*. Utrecht: Universiteit Utrecht (Masterscriptie).
- Bommelijé, B. (2013). *Een krant voor de sociale top*. Geraadpleegd op 20 februari 2017 van <https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/30129/boeken-een-krant-voor-de-sociale-top.html>
- CBS (2016). *Jaarrapport Integratie 2016*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 19/02/2017 van https://www.cbs.nl/-/media/pdf/2016/47/2016b5_jaarrapport_integratie_2016_web.pdf.
- CBS (2016). *150 duizend inwoners van Poolse herkomst*. Geraadpleegd op 19/02/2017 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/24/150-duizend-inwoners-van-poolse-herkomst>.
- Cooke, M. (1997). ‘Listen to the image speak’. In: A. Holliday, M. Hyde & J. Kullman (2010), *Intercultural communication.: An advanced resource book for students*. New York/Oxon: Routledge. pp. 142-143.

- Dagevos, J. (2011). *Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dijk, T.A. van (2000). 'New(s) racism: A discourse analytical approach'. In: T.A. van Dijk, *Ethnic minorities and the media*. Buckingham: Open University Press. pp. 33-49.
- Ehlich, K., Rehbein, J. (1986). *Muster und Institution: Untersuchungen zur schulischen Kommunikation*. Tübingen: Gunter Narr.
- Ehlich, K., Rehbein, J., Ten Thije, J. D. (ed.) (1993). *Kennis, taal en handelen*. Assen: Van Gorcum.
- El Farissi, N. (2008). *De beeldvorming van Nederland en Nederlanders in binnen- en buitenlandse dagbladen vanaf 2002-2006*. Utrecht: Universiteit Utrecht (Masterscriptie).
- Erjavec, K. (2001). 'Media representation of the discrimination against the Roma in Eastern Europe: The case of Slovenia'. In: *Discourse and Society*, Vol. 12 (6), London: Sage Publications. pp. 699-726.
- EuropaNu (2013). *PVV-meldpunt Midden- en Oost-Europeanen*. Geraadpleegd op 20/02/2017 van: https://www.europa-nu.nl/id/viwzpxkok88o/pvv_meldpunt_midden_en_oost_europeanen
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. Londen/New York: Routledge.
- Gerrits, A., Leerssen, J. (2007). 'Poles'. In: M. Beller, & J. Leerssen, *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam: Rodopi. pp. 216-218.
- Gijsberts, M., Lubbers, M. (2015). *Langer in Nederland. Ontwikkelingen in de levenssituatie van migranten uit Polen en Bulgarije in de eerste jaren na migratie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- (1997). 'Eigenschapswoord'. In W. Haeseryn, K. Romijn, G. Geerts, J. De Rooij, & M. Van den Toorn, *Algemene Nederlandse Spraakkunst. Band 1*. Groningen: Martinus Nijhoff Uitgevers. pp. 383-385.
- Hooiveld, A. (2016). *Europese identiteit in het discours over vluchtelingen: Een analyse van de representatie van een Europese identiteit in het discours over vluchtelingen in Nederlandse krantenartikelen van 1999 en 2015*. Utrecht: Universiteit Utrecht (Masterscriptie).
- Houtkoop, H., & Koole, T. (2000). 'Functionele pragmatiek'. In: H. Houtkoop & T. Koole, *Taal in actie: hoe mensen communiceren met taal*. Bussum: Coutinho. pp. 129-144.
- Langelaar, S. (2009). *Nederland in beweging? Categorisering m.b.t. Nederland en Nederlanders in binnen- en buitenlandse kranten vanaf de moord op Pim Fortuyn*. Utrecht: Universiteit Utrecht (Masterscriptie).

- Langeveld, H. (2002). 'De verzuiling doorbroken. Hendrikus Colijn en de liberale en ongebonden pers'. In: J. Bardoel, C. Vos, F. van Vree & H. Wijffjes, *Journalistieke cultuur in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press. pp. 37-49.
- Leerssen, J. (1993). 'Culturele identiteit en nationale beeldvorming'. In: J. Blom, J. Leerssen & P. De Rooy, *De onmacht van het grote. Cultuur in Europa*. Amsterdam: University Press. pp. 7-20.
- Leerssen, J. (2007). 'Imagology: History and method'. In: M. Beller & J. Leerssen (ed.), *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam/New York. pp. 18-32.
- Leerssen, J. (2007). 'Image'. In: M. Beller & J. Leerssen (ed.), *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Amsterdam/New York. pp.415-417.
- Leerssen, J. (2015). *Nationalisme*. Amsterdam.
- Lukacs, G. (2011). *1956: Climax zonder succes; 1989-90: Anticlimax met succes. Beeldvorming over Hongarije en de Hongaren in Nederlandse kranten tijdens de Opstand van 1956 en de systeemverandering van 1989-90*. Utrecht: Universiteit Utrecht (Masterscriptie).
- Mączka, I. (2012). 'Wat mij betreft hadden ze die Muur mogen laten staan. Polen in de pers'. In: W. Willems & H. Verbeek. *Honderd jaar heimwee. De geschiedenis van Polen in Nederland*. Amersfoort: Wilco. pp. 187-208.
- NRCmedia. *De NRC-lezer*. Geradpleegd op 10/03/2017 van: <https://www.nrcmedia.nl/de-nrc-lezer/>.
- Ooijevaar, J., Sluiter, N., Verschuren S. (2013). *Bevolkingstrends 2013. Immigranten en werknemers uit de Europese Unie in Nederland*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- De Persgroep Nederland (1). *De Volkskrant. Nummer 1 in kwaliteitsnieuws*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <https://www.persgroep.nl/merk/de-volkskrant?cookie=1#tab-2>.
- De Persgroep Nederland (2). *Trouw. De Verdieping*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <https://www.persgroep.nl/merk/trouw#tab-2>
- Pool, C. (2003). 'Hedendaagse migratie van Polen naar Nederland'. *Justitiële verkenningen*, jrg. 29, nr. 4. pp. 63-80.
- Redder, A. (2008). 'Functional Pragmatics'. In: G. Antos & E. Ventola (ed.), *Handbook of Interpersonal Communication. Series Handbooks of Applied Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter. pp. 133-178.
- Shannon, C.E., Weaver, W. (1949). *The mathematical theory of communication*. Urbana: University of Illinois Press.
- Spencer-Oatey, H. Franklin, P. (2009). *Intercultural interaction. A multidisciplinary approach to intercultural communication*. New York: Palgrave Macmillan.

- Sterckx, J. (2012). 'Polenproblematiek. Het beeld van de Midden- en Oost-Europese arbeidsmigrant in Nederlandse nieuwsmedia en het politieke discours (2000-2011).' In: *Tijdschrift van de Vereniging voor Neerlandistiek in Centraal-Europa*.
- SVDJ: Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (2017). *Oplage 2016: Telegraaf grote verliezer, Trouw en FD bijna stabiel*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <https://www.svdj.nl/de-stand-van-de-nieuwsmedia/oplage-2016-telegraaf-grote-verliezer-trouw-en-fd-bijna-stabiel/>.
- SVDJ: Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (2016). *AD en Telegraaf bereiken evenveel lezers in 2015*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <https://www.svdj.nl/de-stand-van-de-nieuwsmedia/bereik-2-ad-en-telegraaf-bereikten-evenveel-lezers-in-2015/>.
- Telegraaf Archief. *De Telegraaf: het geheim van de grootste krant van Nederland*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <https://telegraaf-archief.nl/geschiedenis-van-de-telegraaf.php>.
- Thije, Jan D. ten (2001). 'Die Benennung von Ländern und Völkern in der interkulturellen Kommunikation'. In: K. Ehlich & S. Scheiter (Eds.). *Interkulturelle Kommunikation - Möglichkeiten und Bedingungen ihrer Untersuchung*. Geraadpleegd op 20/02/2017 van: <http://www.jantenthije.eu/wp-content/uploads/2010/08/fc-tenthije-benennungen.pdf>.
- TMG. *De Telegraaf*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <https://www.tmg.nl/nl/telegraaf>.
- Urbaniak, J. (2013). '... de Vrijheid woont niet in Polen'. Analyse van de terminologie over Polen in enkele Nederlandse spectators uit de 18e eeuw'. In: S. Kiedroń (ed.), *Neerlandica Wratislaviensia 23*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. pp. 75-88.
- Willems, W. (2012). 'Geef Polen een gezicht. Inleiding'. In: W. Willems & H. Verbeek. *Honderd jaar heimwee. De geschiedenis van Polen in Nederland*. Amersfoort: Wilco. pp. 11-20.
- De Volkskrant (2002). *De Geschiedenis van de Volkskrant*. Geraadpleegd op 10/03/2017 van: <http://www.volkskrant.nl/binnenland/de-geschiedenis-van-de-volkskrant~a614928/>.
- De Volkskrant (2012). *40.000 klachten bij PVV-meldpunt over Polen*. Geraadpleegd op 20/02/2017 van: <http://www.volkskrant.nl/politiek/40-000-klachten-bij-pvv-meldpunt-over-polen~a3362774/>.

Bijlage A – Corpus periode I

Tabel 1a. Artikelen De Telegraaf, periode I

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>MET EEN ZACHTE POLEN 'G'; In Meterik leven Limburgers en 'lastige' Oost-Europeanen gemoedelijk naast elkaar Maar van écht integreren is geen sprake "Hier kan alles. Homo's, coffeeshops. Ik ben bang dat mijn kind straks aan de drugs gaat"</i>	onbekend	01-12-2007	1584	23+
2	<i>Groot tekort slaapplekken Den Haag</i>	Correspondent, den Haag	10-12-2007	110	3
3	<i>Speciaal Polenhotel in Westland</i>	ANP	11-12-2007	214	5
4	<i>Harde aanpak overlast Poolse arbeiders; Oproep tot uitstel komt Bulgaren en Roemenen</i>	onbekend	13-12-2007	448	7
5	<i>FNV Bouw hekelt 'zelfstandige' Polen; "Overduidelijk oneerlijke concurrentie"</i>	onbekend	20-12-2007	271	3
6	<i>Verdonk omhelst Wilders; 'Kijk eens naar de criminele Polen, Roemenen en Bulgaren' 'Mensen vertrouwen mij'</i>	onbekend	24-12-2007	271	1

Tabel 1b. Artikelen Het Algemeen Dagblad, periode I

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Kort nieuws</i>	onbekend	13-12-2007	174	3
2	<i>Geen extra geld tegen overlast van Polen</i>	Tjeerd Agema; Gijs Korevaar	13-12-2007	316	5
3	<i>'Overlast Polen stuk minder over half jaar'</i>	Tjeerd Agema	14-12-2007	290	1

Tabel 1c. Artikelen De Volkskrant, periode I

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>De Pool wil dansen en schransen</i>	Marcel van Roosmalen	01-12-2007	1607	30+
2	<i>Een probleem als oplossing</i>	Marcel van Dam	13-12-2007	732	2
3	<i>Donner luchtigjes over Polen-kwestie</i>	Ron Meerhof	13-12-2007	516	2
4	<i>'Over een maand of drie genoeg huizen voor Polen'</i>	onbekend	13-12-2007	550	9
5	-	onbekend	13-12-2007	287	1
6	-	onbekend	14-12-2007	497	4
7	<i>Jack is terug</i>	Bert Wagendorp	19-12-2007	499	2
8	<i>Meer enthousiasme en niet zo moppen</i>	Evelien Tonkens	29-12-2007	626	1

Tabel 1d. Artikelen NRC Handelsblad, periode I

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Buiten zwelt het rumoer aan; Hollands Dagboek Ivo Opstelten</i>	Ivo Opstelten	01-12-2007	1543	3
2	<i>In Rotterdam-Zuid wachten geen gouden bergen; Toestroom Oost-Europeanen Gemeenten praten bij 'Polentop' over overlast, maar particulieren profiteren van goedkope arbeid</i>	Mark Hoogstad	11-12-2007	854	19
3	<i>Vakbekwaam en werklustig: wie wil de Pool niet?</i>	Jaus Müller	11-12-2007	579	11
4	<i>'Dicht op elkaar, dat geeft irritatie'</i>	Guido de Vries	11-12-2007	740	13
5	<i>Donner verdedigt prettige, hardwerkende Pool</i>	Claudia Kammer	13-12-2007	794	5
6	<i>Weer verrast door arbeiders die blijven; Polentop Minister Donner geeft gemeenten voorlopig geen financiële en juridische hulp</i>	Mark Hoogstad	13-12-2007	814	6
7	<i>Harde werkers</i>	onbekend	13-12-2007	429	9
8	<i>Actualiteiten</i>	onbekend	14-12-2007	812	2
9	<i>Betaal de Polen behoorlijk en pak de uitzendbureaus aan</i>	Henk van der Kolk en; Margriet Kraamwinkel	15-12-2007	713	9
10	<i>Permanente verblijf van Polen valt volgens Planbureau mee</i>	Hans Buddingh	15-12-2007	364	9
11	-	Marnix Norder	15-12-2007	275	6
12	<i>Poolse hartelijkheid</i>	Huub van Hoof; Ico Jongerden	22-12-2007	517	15
13	<i>..zou weleens kunnen zijn onze redding</i>	Rob Wijnberg	22-12-2007	2119	1

Tabel 1e. Artikelen Trouw, periode I

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Kanszone Rotterdam blijkt succes; Middenstand positief over nieuwe regeling, maar de buurt oogt nog steeds verloederd</i>	Ruud van Haastrecht	11-12-2007	454	1
2	<i>Poolse golf vraagt om duidelijke afspraken; 'Belicht positieve effecten van Poolse arbeidsmigratie'; Arbeidsmigratie uit Oost-Europa</i>	Ruud van Haastrecht	12-12-2007	578	16
3	<i>Donner breekt lans voor Poolse werknemers</i>	Redactie politiek	13-12-2007	331	6
4	<i>Gun Polen dat zij zich in Nederland ontwikkelen</i>	Malgorzata Bos-Karczewska	13-12-2007	554	20+
5	<i>Dag Melketier, hoi participatiebaner; per saldo Arbeidsmarkt</i>	Wilma van Meteren	15-12-2007	477	1
6	<i>Donner komt met apk-systeem voor uitzendbranche</i>	Redactie politiek	21-12-2007	270	4
7	-	Jaap de Berg	31-12-2007	2242	2

Tabel 2. Zinnen met eigenschapseenheden, periode I

Nr.	Krant	Art.	Zin	Kernwoord	Eigenschapseenheid	Cat.
1	De Telegraaf	1	Hélp, de Polen komen! Tomatenplukkende Oost-Europeanen die ons van onze Mercedesen beroven. Wodkazuipers die met elkaar op de vuist gaan, met z'n twintigen in één bed slapen en vrouwen in de billen knijpen.	Polen	tomatenplukkende Oost-Europeanen; wodkazuipers	10
2	De Telegraaf	1	Zo zijn ze, die Polen. Zo lief.	Polen	lief	2
3	De Telegraaf	1	Polen worden uitgebuit, vind ik.	Polen	uitgebuit	2
4	De Telegraaf	1	Polen zijn open, direct, en Nederlanders kijken de kat uit de boom.	Polen	open; direct	2
5	De Telegraaf	2	Daar komen naar verwachting afgevaardigden uit ongeveer honderd gemeenten die te maken hebben met een grote toestroom van Polen, en in hun kielzog andere werknemers uit Midden- en Oost-Europa.	Polen	grote toestroom	6
6	De Telegraaf	3	De bewoners uit buurten waar deze overvolle woningen zijn, klagen over geluidsoverlast en drinkgedrag van de Polen.	Polen	geluidsoverlast; drinkgedrag	6
7	De Telegraaf	4	Harde aanpak overlast Poolse arbeiders	Poolse arbeiders	overlast	6
8	De Telegraaf	4	Om de overlast van Polen in achterstandswijken tegen te gaan moet er een verbod komen op het huisvesten van meer dan twee mensen met een verschillende achternaam in een huis.	Polen	overlast in achterstandswijken	6
9	De Telegraaf	4	De komende jaren moet daarnaast flink de bezem door de uitzendbranche, waar malafide bureautjes laaggeschoolde Poolse werknemers hierheen halen tegen miserabele arbeidsvoorwaarden.	Poolse	laaggeschoolde werknemers	8
10	De Telegraaf	4	De uitzendbureaus worden met een certificaat verantwoordelijk gemaakt voor goede huisvesting, betaling van cao-lonen en goede voorzieningen na werktijd, zodat de overlast van Poolse werknemers voorkomen wordt.	Poolse werknemers	overlast	6
11	De Telegraaf	4	Naast deze maatregelen willen de gemeenten ook geld voor scholen om de toestroom van Poolse kinderen aan te kunnen.	Poolse kinderen	toestroom	6
12	De Telegraaf	5	FNV Bouw hekelt 'zelfstandige' Polen	Polen	zelfstandige	1
13	De Telegraaf	6	'Kijk eens naar de criminele Polen, Roemenen en Bulgaren'	Polen	criminele	1
14	AD	1	Geen geld tegen Polen-overlast	Polen	overlast	6
15	AD	2	Geen extra geld tegen overlast van Polen	Polen	overlast	6
16	AD	3	'Overlast Polen stuk minder over half jaar'	Polen	overlast	6
17	AD	3	Scholen lopen tegen die tijd niet meer vast door de instroom van Polen en zeven- van de vijftienduizend tijdelijke arbeidsmigranten krijgen	Polen	instroom	6

			fatsoenlijk tijdelijk onderdak.			
18	De Volkskrant	1	'Ik zeg: De Pool is een harde werker.	Pool	harde werker	2
19	De Volkskrant	1	De Pool is nooit ziek.	Pool	nooit ziek	2
20	De Volkskrant	1	De Pool spaart zich kapot.	Pool	spaart zich kapot	5
21	De Volkskrant	1	De Pool leeft sober.	Pool	leeft sober	4
22	De Volkskrant	1	Jullie zeggen: De Pool drinkt veel.	Pool	drinkt veel	9
23	De Volkskrant	1	Hij sprak van 'een gezonde situatie', maar vond de gemiddelde Poolse vrouw slimmer dan de gemiddelde Poolse man.	Poolse	gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man	8
24	De Volkskrant	1	Van Damme vond de Polen een betrouwbaar volk.	Polen	betrouwbaar volk	2
25	De Volkskrant	2	De immigratie van Poolse en andere Oost-Europese arbeiders veroorzaakt problemen en ook nu weer wordt de oorzaak van de problemen bij de immigranten gezocht.	Poolse	immigratie van arbeiders	6
26	De Volkskrant	3	Tijdens de begrotingsbehandeling drong een Kamermeerderheid aan op maatregelen om concentraties van Polen in grote steden en daarmee samenhangende problemen aan te pakken.	Polen	concentraties in grote steden	6
27	De Volkskrant	4	De veelal Poolse nieuwkomers zijn een makkelijke prooi voor huisjesmelkers.	Poolse nieuwkomers	makkelijke prooi voor huisjesmelkers	2
28	De Volkskrant	5	Toestroom Polen	Polen	toestroom	6
29	De Volkskrant	6	En wanneer de Polen geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden vormen, dan is ook dat niet per se bezwaarlijk, zeker niet uit het oogpunt van de consument.	Polen	geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden	2
30	De Volkskrant	7	Ik zie het er daarom van komen dat we straks bij gebrek aan Hollandse rekruten gewoon weer huurlingen gaan ronselen -Willem van Oranje en zijn zonen bevochten onze zelfstandigheid ook al met buitenlanders, dus er is een precedent en die Polen staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief.	Polen	staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief	5
31	De Volkskrant	8	Samenhokkende Polen terug naar gezinsformaat, topinkomens naar de Balkenende-norm, zwarte en witte scholen naar grijs.	Polen	samenhokkende	1
32	NRC	1	Dat de toestroom van Polen en andere Oost-Europeanen naar ons land problemen met zich meebrengt, is bekend.	Polen	toestroom	6
33	NRC	2	Bij de gemeente Rotterdam vinden "de goedwillende Polen" geen gehoor, zegt Domanska.	Polen	goedwillende	1
34	NRC	2	Als EU-burgers zijn Polen immers niet verplicht om in te burgeren.	Polen	EU-burgers; niet verplicht om in te burgeren	7, 2
35	NRC	3	Vakbekwaam en werkluistig: wie wil de Pool niet?	Pool	vakbekwaam; werkluistig	1
36	NRC	3	Gemeenten signaleren problemen, maar Polen zijn	Polen	geliefd bij werkgevers	2

			geliefd bij werkgevers.			
37	NRC	3	Poolse arbeiders zijn geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven, zegt Peter Broekmeulen, directeur van het uitzendbureau BN Polen.	Poolse arbeiders	geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven	2
38	NRC	4	Honderden Poolse seizoenarbeiders wonen in recreatiepark Patersven.	Poolse	honderden seizoenarbeiders	8
39	NRC	4	Van der Heijden is bij haar visites wel eens "dronken Polen" tegengekomen, óók buiten Patersven.	Polen	dronken	1
40	NRC	5	Donner verdedigt prettige, hardwerkende Pool	Pool	prettige; hardwerkende	1
41	NRC	5	Even misplaatst vindt hij het om Polen te beschouwen "als mensen die ons werk afpakken, terwijl zij vooral werk doen waarvoor in Nederland nauwelijks nog mensen te krijgen zijn".	Polen	mensen die ons werk afpakken	7
42	NRC	6	Ze staan weliswaar te boek als werklustig, maar door hun concentratie in bepaalde straten en wijken zorgen ze voor overlast.	ze	werklustig; zorgen voor overlast	7, 4
43	NRC	7	Sinds de toetreding tot de Europese Unie is Polen immers deel van één arbeidsmarkt.	Polen	deel van één arbeidsmarkt	2
44	NRC	7	Polen zijn eveneens slachtoffer van het woningtekort hier, dat doet denken aan de woningnood in de jaren tachtig en negentig, toen plotseling tienduizenden asielzoekers naar Nederland kwamen.	Polen	slachtoffer van het woningtekort	2
45	NRC	8	De Poolse kinderen komen, omdat ze EU-burgers zijn, niet in aanmerking voor speciale inburgeringscursussen en de school krijgt geen extra geld voor taallessen.	Poolse kinderen	EU-burgers	2
46	NRC	9	De discussie over de Poolse werknemers lijkt vooral te gaan over Polen die overlast veroorzaken: vakantiehuisjes voor zes waar negen mensen wonen, openbare dronkenschap en de opleving van de huisjesmelkers in toch al als probleemwijken te boek staande buurten.	Polen	veroorzaken overlast	4
47	NRC	9	Veel Polen (en andere Oost-Europeanen) zijn in dienst van uitzendbureaus en werken voor Nederlandse werkgevers die hen inhuren.	Polen	in dienst van uitzendbureaus	2
48	NRC	9	Polen zijn populair: ze zijn goedkoop omdat ze vaak niet volgens de wettelijke regels, en al helemaal niet volgens een geldende cao betaald worden.	Polen	populair; goedkoop	2
49	NRC	9	Veel vrouwen die in de tuinbouw werkten, zijn vervangen door goedkopere Polen.	Polen	goedkopere	1
50	NRC	10	Permanente verblijf van Polen valt volgens Planbureau mee	Polen	permanente verblijf	6

51	NRC	10	Gemeenten kunnen de toestroom van Polen nauwelijks aan.	Polen	toestroom	6
52	NRC	10	Tijdelijke aanwezigheid van Polen is volgens Euwals "gunstig"	Polen	tijdelijke aanwezigheid gunstig	6
53	NRC	10	Ze komen terecht in moeilijk vervulbare vacatures, omdat ze geen recht hebben op uitkering en dus geneigd zijn elke baan te nemen	Ze	geneigd elke baan te nemen	2
54	NRC	11	Er zijn Polen die echt met handen en voeten zijn gebonden aan malafide uitzendbureaus.	Polen	gebonden aan malafide uitzendbureaus	2
55	NRC	12	Veel Limburgse jongemannen konden de exotische Poolse klanken maar moeilijk weerstaan.	Poolse	exotische klanken	8
56	NRC	12	Onlangs huwde een trouwlustige Limburgse neef van ons met een fiere Poolse.	Poolse	fiere	1
57	NRC	12	De Poolse katholieke traditie wil dat dit gepaard gaat met een aantal rituelen, waarvan een enorm feest er één van is.	Poolse	katholieke traditie	8
58	NRC	12	Laten we dus niet kankeren op een enkele bezopen en of lawaaiige Pool	Pool	bezopen; lawaaiige	1
59	NRC	13	Nu mag het misschien politiek incorrect zijn om te vragen waarom we zo bang zijn voor niet-geïntegreerde moslims, terwijl we tegelijkertijd moeiteloos duizenden Poolse loodgieters binnenhalen en niet eens omkijken naar die tienduizenden Chinezen in ons land die net zomin Nederlands spreken, die de wijken 'overspoelen' met Chinese toko's en het liefst illegale casinootjes runnen in de kelder van hun restaurant.	Poolse	duizenden loodgieters	8
60	Trouw	1	Overvolle bouwcontainers staan drie weken op de stoep voordat ze worden afgevoerd en de nieuwste bewoners - Polen, Roemenen, Bulgaren - hebben meer belangstelling voor goedkope drank dan voor levensmiddelen.	Polen	de nieuwste bewoners	3
61	Trouw	2	Met die vraag worstelt de Haagse politiek als vandaag ruim honderd Nederlandse gemeenten in Rotterdam vergaderen over 'de Polen-problematiek'.	Polen	problematiek	6
62	Trouw	3	Polen zijn van harte welkom, maar wij moeten wel de slechte omstandigheden waarin zij terechtkomen wegnemen", zei de Rotterdamse wethouder Karakus.	Polen	van harte welkom	2
63	Trouw	3	Verder moet het Rijk actiever tot inburgering stimuleren en met middelen komen om de toestroom van Poolse kinderen op scholen te kunnen opvangen, vinden gemeenten.	Poolse kinderen	toestroom	6
64	Trouw	4	Nederland kampt met een 'Polenprobleem' en associeert dit met negatieve ervaringen met een eerdere toevloed van	Polen	probleem	6

			gastarbeiders en het falen van de integratie.			
65	Trouw	4	Gemeenten krijgen te maken met problemen rond huisvesting, openbare orde en gebrekkige integratie van de Poolse arbeidsmigranten.	Poolse arbeidsmigranten	gebrekkige integratie	6
66	Trouw	4	Voor de jonge Polen vormt de Europese Unie een zegen, een mogelijkheid om zich persoonlijk te ontwikkelen.	Polen	jonge	1
67	Trouw	4	De Poolse arbeidsmigranten zijn aanwinsten, nu voor Nederland en straks voor Polen.	Poolse arbeidsmigranten	aanwinsten voor Nederland	2
68	Trouw	5	De werkgevers hebben tegenwoordig de beschikking over goedkope, hardwerkende Polen.	Polen	goedkope; hardwerkende	1
69	Trouw	6	Het kabinet gaat de illegale arbeid, de belabberde huisvesting van buitenlandse werknemers en de problemen op scholen door de toestroom van Poolse kinderen aanpakken.	Poolse kinderen	toestroom	6
70	Trouw	6	Minister Donner van sociale zaken gaat ook de uitzendbranche aanpakken, die op grote schaal misbruik maakt van goedkope Poolse werknemers.	Poolse	goedkope werknemers	8
71	Trouw	7	Zo'n 80.000 Polen, 'prettige en hardwerkende mensen' (Donner), knappen in Nederland klussen op waarvoor niemand anders te vinden is (maar vinden hier vaak geen fatsoenlijk onderdak).	Polen	prettige en hardwerkende mensen	3

Bijlage B – Corpus periode II

Tabel 3a. Artikelen De Telegraaf, periode II

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Wientjes: Kritiek O.-Europa schadelijk voor Nederland</i>	onbekend	10-02-2012	454	4
2	<i>Polen gaan in de tegenaanval; Na meldpunt PVV ook internetsite voor steun</i>	Alex de Vries	11-02-2012	401	7
3	<i>Inspectie bevrijdt slaven</i>	Wouter de Winther	11-02-2012	312	8
4	<i>Niet iedereen over een kam scheren ; Poolse Nederlanders verbolgen over PVV-site</i>	Erik Morsink	16-02-2012	417	8
5	<i>STANK VOOR DANK ; Poolse veteranen woedend over PVV-offensief tegen landgenoten</i>	onbekend	18-02-2012	1711	21+
6	<i>Nationaliteit bepaalt loon op bouwplaats</i>	onbekend	24-02-2012	557	8

Tabel 3b. Artikelen Het Algemeen Dagblad, periode II

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>De realiteit: een cursus vol met dronken Polen</i>	H. Beuker	11-02-2012	108	3
2	<i>Met politieke water van Rutte is iets mis</i>	Frank Hendrickx	14-02-2012	651	5
3	<i>Polen zijn net Nederlanders</i>	Victor Schildkamp	15-02-2012	583	10
4	<i>Cadeautje van Geert voor Mark</i>	onbekend	15-02-2012	365	5
5	<i>Meldpunt voor overlast student</i>	onbekend	15-02-2012	138	1
6	<i>Polen gaan in de tegenaanval</i>	Raymond Boere	16-02-2012	550	17
7	<i>Niet eens, wel begrip voor ons</i>	onbekend	02-03-2012	897	17

Tabel 3c. Artikelen De Volkskrant, periode II

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Tegenacties meldpunt Oost-Europeanen; Ambassadeur noemt initiatief PVV discriminatie</i>	onbekend	09-02-2012	152	3
2	<i>'Van Polen heb ik geen last, wel van de crisis'; Reportage Poolse Hagenaars: Liever meldpunt voor uitzendbureaus die werknemers slecht behandelen</i>	Victor de Kok	14-02-2012	567	15
3	<i>Wilders, kijk uit: ooit haalt Polen ons in</i>	Otto van Veen	14-02-2012	658	22+
4	<i>Het is link om Pools te spreken</i>	Malgorzata Bos-Karczewska	14-02-2012	488	12
5	<i>Heeft Nederland wel voldoende Polen?</i>	Peter de Waard	15-02-2012	455	19
6	<i>De Spanjaard Sheila Sitalsing</i>	Sheila Sitalsing	15-02-2012	579	3
7	<i>Wij kijken altijd neer op Oost-Europeanen</i>	Hellen Kooijman	16-02-2012	852	3

8	<i>'Als we concrete oplossing zoeken, geeft PVV nooit thuis'; interview marnix norder, pvda-wethouder in den haag</i>	Bart Dirks	16-02-2012	910	6
9	<i>Oude spoken doemen op in Europa</i>	Dirk Jan van Baar	18-02-2012	1042	6
10	<i>Brussen vs Von der Dunk: 'Links reageert op meldpunt als stier op rode lap'</i>	Bert Brussen Thomas von der Dunk	20-02-2012	964	14
11	<i>Meldpunt levert PVV meer zetels, linkse PvdA verliest</i>	Remco Meijer	20-02-2012	245	1
12	<i>Nederland zet steeds vaker EU-burgers uit 230 personen ongewenst verklaard</i>	Charlotte Huisman	24-02-2012	677	2
13	<i>CDA wil strengere regels buitenlandse werknemers</i>	onbekend	27-02-2012	204	1
14	<i>'Overlast? Dat kunnen we regelen'; Reportage Oost-Europees overlastfeest in Utrecht</i>	Olaf Tempelman	27-02-2012	811	6
15	<i>Melden heeft de toekomst</i>	Harriet Duurvoort	27-02-2012	730	5
16	<i>Spreek niet te snel over discriminatie</i>	Bert Blase	28-02-2012	795	3
17	<i>Kamp verzwart straffen voor gebruik 'Bulgarenconstructie'</i>	Nanda Troost	28-02-2012	337	1
18	<i>'Hoe warmer het welkom, hoe kleiner de sores'; INTERVIEW Kamerlid ger koopmans (CDA) over arbeidsmigratie en het voorkomen van overlast</i>	Bart Dirks	29-02-2012	492	3
19	<i>Minister Leers naar Polen voor charme-offensief</i>	Jan Hoedeman	01-03-2012	464	11
20	<i>Leers strijkt Poolse plooiën glad...; PVV-meldpunt Kabinet geeft uitleg in het buitenland</i>	Jan Hunin	02-03-2012	718	18
21	<i>Landhoppen</i>	Onbekend	05-03-2012	609	1
22	<i>Wilders heeft geen ideologie, maar wel een dilemma</i>	Harrie Verbon	09-03-2012	780	6

Tabel 3d. Artikelen NRC Handelsblad, periode II

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Ik werk, ik slaap. Wat is dan de overlast?</i>	Andreas Kouwenhoven	09-02-2012	629	12
2	<i>Boze Polen zijn een zegen voor Geert Wilders; PVV-meldpunt voor Poolse overlast wekt verbazing in de kassen in het Westland, waar veel Polen werken</i>	Derk Stokmans	09-02-2012	635	12
3	<i>Woensdag integratiedag</i>	Hassan Bahara	09-02-2012	526	4
4	<i>Poolse migranten in Nederland</i>	Onbekend	13-02-2012	511	20
5	<i>In Den Haag vindt nu zelfs het CDA dat Rutte iets moet zeggen; PVV-meldpunt voor Midden- en Oost-Europeanen trekt internationaal de aandacht, zowel in Brussel als in Den Haag heeft premier Rutte wat uit te leggen</i>	Herman Staal; Erik van der Walle	13-02-2012	738	5
6	<i>Nederland heeft</i>	Renée Postma	14-02-2012	329	10

	<i>miljardenhandel te verliezen</i>				
7	<i>4. Ze zijn een gevaar op de weg</i>	Onbekend	15-02-2012	343	7
8	<i>In 1944 waren Polen meer dan welkom</i>	Ingmar Vriesema	15-02-2012	902	21+
9	<i>Straatsburg wil uitleg Rutte over PVV</i>	Mark Beunderman	16-02-2012	483	3
10	<i>Jong, succesvol en.... Pools</i>	Yasmina Aboutaleb; Bram Budel	18-02-2012	332	7
11	<i>'Een paspoort wil ik echt niet, ik voel me Nederlands zat'</i>	onbekend	18-02-2012	332	5
12	<i>'Schoonmaak of oppas?' Met die vraag begon het gesprek'</i>	onbekend	18-02-2012	397	7
13	<i>Afgang</i>	Bas Heijne	18-02-2012	648	3
14	<i>Kapitaal van de wrok</i>	H.J.A. Hofland	22-02-2012	859	2
15	<i>Het Polenhotel, noodzakelijk kwaad</i>	Andreas Kouwenhoven; Joke Mat	25-02-2012	2146	21+
16	<i>Europeanen op zoek naar werk</i>	Wim Brummelman	27-02-2012	1335	13
17	<i>Dus moet het anders, zegt de onderzoeker</i>	Han Entzinger; Andreas Kouwenhoven	08-03-2012	1002	2

Tabel 3e. Artikelen Trouw, periode II

	Titel	Auteur	Publicatiedatum	Aantal woorden	Treffers
1	<i>Pilatus</i>	onbekend	11-02-2012	525	3
2	<i>PVV is niet geïnteresseerd in de situatie van Polen, maar uitsluitend uit op effectbejag</i>	onbekend	11-02-2012	402	5
3	<i>'Klagen over Polen? Een belediging!'</i>	Bart Zuidervaart	13-02-2012	697	15
4	<i>Oost-Europese landen klagen bij Kamer over PVV-site</i>	onbekend	13-02-2012	151	5
5	<i>Nieuwe vijand, nieuwe kansen</i>	Marc van Dijk	15-02-2012	1171	2
6	<i>'Laat hun tulpen maar verwelken'</i>	Ekke Overbeek	15-02-2012	529	15
7	<i>Nederlander in Polen ook geen lieverdje</i>	Alwin Kuiken	16-02-2012	453	13
8	<i>Polen vonden de Hollanders maar 'schadelijke lieden'</i>	onbekend	17-02-2012	659	9
9	<i>Polen in Nederland</i>	onbekend	18-02-2012	40	2
10	<i>Iemand zei: Houd toch een Poolse Landdag</i>	Quirijn Visscher	21-02-2012	454	14
11	<i>PvdA moet kiezen voor de redelijkheid</i>	Co Verdaas	23-02-2012	612	1
12	<i>'Iedereen moet in het malletje van de blanke monocultuur'</i>	Rob Pietersen	01-03-2012	644	2

Tabel 4. Zinnen met eigenschapseenheden, periode II

Nr.	Krant	Art.	Zin	Kernwoord	Eigenschapseenheid	Cat.
1	De Telegraaf	1	Nederlandse bedrijven die in Midden- en Oost-Europa ondernemen, beginnen steeds meer hinder te ondervinden van de al kritischer houding in ons land tegenover de toestroom van Poolse werknemers en de Haagse blokkade van een Schengenlidmaatschap van Roemenië en Bulgarije.	Poolse	toestroom van werknemers	8
2	De Telegraaf	1	Het zijn immers gewoon EU-burgers.	[Polen]	EU-burgers	2
3	De Telegraaf	2	Maar het blijft verdrietig en zorgelijk voor alle hardwerkende Polen in Nederland.	Polen	hardwerkende	1
4	De Telegraaf	3	Een uitgebuite Poolse werknemer doet in aanwezigheid van minister Kamp (rechts) zijn verhaal na de inval van justitie en de Inspectie SZW.	Poolse	uitgebuite werknemer	8
5	De Telegraaf	4	Het beeld is inmiddels ontstaan dat de Polen alleen maar kunnen drinken en overlast veroorzaken.	Polen	kunnen alleen maar drinken; veroorzaken overlast	9
6	De Telegraaf	5	Over de opschudding die Geert Wilders deze week veroorzaakte met zijn Oost-Europeanen Meldpunt, zegt Wlad, gepensioneerd luitenant-kolonel: Polen zijn vooral hardwerkende mensen die een bijdrage leveren aan de Nederlandse economie en aan deze maatschappij!	Polen	hardwerkende mensen (die een bijdrage leveren aan de Nederlandse economie)	2
7	De Telegraaf	5	Ze zijn beleefd, komen op tijd en leveren vakwerk af.	ze	beleefd; komen op tijd; leveren vakwerk af	2, 9
8	De Telegraaf	5	Laatst was ook in het nieuws dat Poolse arbeiders jarenlang door een Nederlands echtpaar waren uitgebuit.	Poolse arbeiders	uitgebuit	2
9	De Telegraaf	5	Niet alle Polen zijn slecht, niet alle Nederlanders zijn goed, zegt Wlad Kohutnicki.	Polen	niet alle slecht	1+2
11	De Telegraaf	6	Een van hen doet toch zijn verhaal, want het gaat niet alleen om geld, maar ook om gekrenkte Poolse trots.	Poolse	gekrentke trots	8
12	AD	1	De realiteit: een cursus vol met dronken Polen	Polen	dronken	1
13	AD	2	Alsof Polen die hier komen werken allemaal profiteurs en gelukszoekers zijn.	Polen	profiteurs; gelukszoekers	2
14	AD	3	Polen zijn net Nederlanders	Polen	net Nederlanders	2
15	AD	3	Met al die ophef over websites voor foute Oost-Europeanen en berichten over werkloze Polen die het land uit moeten, zou je haast denken dat er alleen maar tuig naar Nederland komt.	Polen	werkloze	1
16	AD	3	„Er zijn heus problemen, maar echt, Polen zijn net Nederlanders, zegt Erik Zantingh van het Polenhotel.	Polen	net Nederlanders	2
17	AD	3	De Haagse wethouder Norder die ervoor pleit om werkloze Polen in een rechte lijn terug te sturen naar	Polen	werkloze; dronken	1

			hun eigen land, nieuwsberichten over dronken Polen die achter het stuur de grootste brokken maken en als klap op de vuurpijl: de veelbesproken PVV-website om overlastgevende Oost-Europeanen erbij te lappen.			
18	AD	3	Echt, Polen zijn net Nederlanders.	Polen	net Nederlanders	2
19	AD	4	Geen Turken, Marokkanen of Irakezen, maar Polen; ooit de troetelbuitenlanders van rechts.	Polen	troetelbuitenlanders van rechts	3
20	AD	4	Misschien heeft Rutte als kleine jongen nog afgelebberde knuffels, afgedragen kleren en versleten huisraad ingezameld voor de enthousiast besnorde truckers van Holland Duck Club, die in konvoi naar het oosten reden om de noodruftige Polen materieel bij te staan.	Polen	noodruftige	1
21	AD	4	Later werden de Polen een ijkpunt voor conservatieve krachten die in hen het bewijs zagen dat er zat werk was voor onze autochtone werklozen maar ze er domweg geen zin in hadden.	Polen	ijkpunt voor conservatieve krachten	2
22	AD	5	In navolging van een meldpunt over overlastgevende Polen op initiatief van de PVV komt er nu een meldpunt waarop Delftenaren kunnen klagen over overlast van studenten.	Polen	overlastgevende	1
23	AD	6	De partij roept Nederlanders op klachten over lastige Polen door te geven	Polen	lastige	1
24	AD	6	Het beeld van Polen als armoedzaaiers die drinken, fout parkeren en stelen raakt een gevoelige snaar in het land.	Polen	armoedzaaiers die drinken; fout parkeren en stelen	7
25	AD	6	Niet iedereen vindt dat Polen de baantjes inpikken en voor overlast zorgen, zeg ik dan.	Polen	bantjes inpikken; voor overlast zorgen	9
26	AD	7	Ook met andere Nederlandse plannen, zoals het terugsturen van werkloze Polen, zijn de Oost-Europeanen allerminst ingenomen.	Polen	werkloze	1
27	De Volkskrant	1	Vele foto's van ingevulde aanmeldformulieren over aardige Poolse klussers en hardwerkende Roemeense seizoenarbeiders volgden	Poolse	aardige klussers	8
28	De Volkskrant	2	Van Polen heb ik geen last van, wel van de crisis	Polen	geen last van	6
29	De Volkskrant	2	De Polen die overlast veroorzaken vormen een kleine groep.	Polen	veroorzaken overlast	4
30	De Volkskrant	2	Jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken en na een werkdag van twaalf uur met zijn tien op een kamer uit de band springen met een paar flessen wodka.	[Polen]	jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken	10
31	De Volkskrant	2	Er is een kleine groep die overlast veroorzaakt, en de PVV zet daarom alle Polen weg als criminelen.	Polen	criminelen	7
32	De Volkskrant	3	Met zijn oproep hinderlijk gedrag van Polen te melden, bruuskeert Geert Wilders een heel volk en	Polen	hinderlijk gedrag	6

			schaadt hij de economische belangen van Nederland.			
33	De Volkskrant	3	Polen koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis.	Polen	koesteren gastvrijheid; familiewaarden; groot respect voor hun cultuur en geschiedenis	9
34	De Volkskrant	3	Ze waren nauw betrokken bij de Slag om Arnhem (1944).	Ze	betrokken bij de Slag om Arnhem (1944)	2
35	De Volkskrant	3	De Polen genieten van hun vrijheid, werken keihard om hun land te herbouwen en te moderniseren.	Polen	genieten van hun vrijheid; werken keihard;	9
36	De Volkskrant	3	Ik zou zeggen: Polen, jullie zijn welkom, jullie werken hard, leveren kwaliteit en zijn niet te beroerd om ook eenvoudig werk te doen waar Nederlanders zich te goed voor voelen.	Polen	welkom; werken hard; leveren kwaliteit; niet beroerd om eenvoudig werk te doen	2, 9
37	De Volkskrant	3	Want de Pool is trots, heeft een groot hart en is een echte Europeaan.	Pool	trots; heeft een groot hart; echte Europeaan;	2, 9
38	De Volkskrant	4	Want overlast is er al: door drinkende Polen op overvolle vakantieparken en campings	Polen	drinkende	1
39	De Volkskrant	4	Polen worden in toenemende mate in het verdomhoekje geplaatst.	Polen	in het verdomhoekje geplaatst	5
40	De Volkskrant	4	Verder zijn Polen baantjespikkers.	Polen	baantjespikkers	2
41	De Volkskrant	5	Zij is niet de eerste succesvolle Pool in Nederland.	Pool	succesvolle	1
42	De Volkskrant	5	Polen zijn favoriete immigranten.	Polen	favoriete immigranten	2
43	De Volkskrant	5	Uitzonderingen daargelaten, werken ze hard, zijn flexibel en blijken sneller talen op te pakken dan andere immigranten.	ze	werken hard; flexibel; pakken sneller talen op dan andere immigranten	2, 9
44	De Volkskrant	5	'Polen zijn de koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven', aldus het Duitse ministerie van Economische.	Polen	de koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven	2
45	De Volkskrant	6	Bloggers diepten 'Kijk dan!' krijgend het enquêteformulier op dat de SP ooit gebruikte om baantjespikkende Polen te inventariseren.	Polen	baantjespikkende	1
46	De Volkskrant	7	Het luide protest in Midden- en Oost-Europa tegen het meldpunt van de PVV voor Polenoverlast laat zien dat het Oosten de westerse arrogantie spuugzat is.	Polen	overlast	6
47	De Volkskrant	7	Gelukkig tonen Poolse migranten nu dat zij het zat zijn om in caravans te wonen, tachtig uur per week te werken en te worden afgeschilderd als alcoholisten en wegmisbruikers.	Poolse migranten	alcoholisten; wegmisbruikers	7
48	De Volkskrant	7	Het zal maximaal tot 2014 duren als ze hier hopelijk vrij mogen werken eer de Bulgaren en Roemenen deze emancipatiedrang van de Polen hebben overgenomen.	Polen	emancipatiegedrag	6
49	De Volkskrant	8	Het is: je hebt normale mensen en je hebt Polen die crimineel zijn.	Polen	crimineel	2
50	De Volkskrant	8	De meeste Polen werken hard, worden vaak uitgebuit en maken lange dagen onder het minimumloon.	Polen	werken hard; uitgebuit; maken lange dagen onder het minimumloon	2, 9
51	De Volkskrant	9	Wilders klaagt over 'selectieve verontwaardiging' omdat je geen enkel misbaar hoorde toen een PvdA-wethouder in Den Haag als eerste begon te klagen over de	Polen	toestroom	6

			toestroom van Polen, Roemenen en Bulgaren in zijn stad.			
52	De Volkskrant	10	Laat ik het maar eens hebben over het PVV-meldpunt voor Polenoverlast	Polen	overlast	6
53	De Volkskrant	10	Polen zijn ook maar mensen, de ene Pool is de andere niet, Polen hebben Nederland nog bevrijd (sommigen gebruiken dit echt als argument!) en Polen doen hun stinkende best gaten in de arbeidsmarkt te vullen die Nederlanders toch nooit vullen.	Polen	ook maar mensen; doen hun stinkende best	2, 9
54	De Volkskrant	10	Bovendien wordt het Polenmeldpunt dankzij het feit dat je anoniem Polen kunt verklikken er niet frisser op en zijn Polen, anders dan niet-westerse allochtonen, afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels.	Polen	afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels	2
55	De Volkskrant	10	Dom idee kortom van een domme PVV'er die, dankzij een wel erg makkelijk formuliertje op internet, nu waarschijnlijk 40 duizend meldingen van 'Pools uitziende buurmänner die in de brievenbus pissen' binnen heeft gekregen.	Pools	uitziende buurmänner die in de brievenbus pissen	8
56	De Volkskrant	10	Daar kan Henk van Ingrid inderdaad niet tegenop, temeer daar hij tegelijk niet schroomt om zelf thuis goedkope Poolse bouwvakkers in te huren.	Poolse	goedkope bouwvakkers	8
57	De Volkskrant	11	Maar het meldpunt voor Midden- en Oost-Europeanen, kortweg de 'kliklijn' voor Polen die banen inpikken en overlast veroorzaken, blijkt een electoraal schot in de roos.	Polen	bannen inpikken; overlast veroorzaken	9
58	De Volkskrant	12	De maatregel volgde op klachten uit steden als Den Haag over overlast van groepen aan lager wal geraakte Polen, Roemenen en Bulgaren.	Polen	aan lager wal geraakte	1
59	De Volkskrant	13	'Er is niks mis met een hardwerkende Pool in Nederland', zegt Van Hijum, 'maar uitbuiting en oneerlijke concurrentie door gesjoemel met arbeidsvoorwaarden mogen we niet accepteren.'	Pool	hardwerkende	1
60	De Volkskrant	14	De bezoekers van het allereerste Oost-Europese Overlastfeest worden aan de Oude Gracht in Utrecht welkom geheten met een fles prima Poolse wodka en uitstekende Bulgaarse raki.	Poolse	prima wodka	8
61	De Volkskrant	14	Ambtenaren wijzen erop dat de PVV net doet of gemeenten niets doen aan overlast van Polen, Roemen en Bulgaren.	Polen	overlast	6
62	De Volkskrant	15	Hoewel een Pool nog geen Bulgaar is.	Pool	geen Bulgaar	2
63	De Volkskrant	15	Polen daarentegen zijn 'best lief'.	Polen	best lief	2
64	De Volkskrant	15	Toen een armlastige Pool ooit een komkommer probeerde te jatten, zei zijn vader: heb je honger? Hou hem maar en je krijgt er nog een gratis	Pool	armlastige	1
65	De Volkskrant	16	Dan maakt het niet uit of de overlast van een Marokkaan, een Pool of	Pool	overlast	6

66	De Volkskrant	17	een Nederlander komt Dus niet alleen malafide bedrijven in de land- en tuinbouw, of de bouwsector waar het vaak Polen zijn die via schijnconstructies worden onderbetaald.	Polen	onderbetaald	2
67	De Volkskrant	18	'In het Brabantse Zundert speelt al jaren het probleem van Polen die in een recreatiepark wonen.	Polen	probleem	6
68	De Volkskrant	19	Polen die in Nederland aan drank of drugs verslaafd zijn, zouden in eigen land naar een afkickkliniek moeten gaan, zal Leers bepleiten.	Polen	aan drank of drugs verslaafd	2
69	De Volkskrant	20	Zolang ze zich correct gedragen, zijn ze volgens de minister meer dan welkom.	ze	meer dan welkom	2
70	De Volkskrant	20	Die dreigde vorig jaar werkloze Polen uit te zetten.	Polen	werkloze	1
71	De Volkskrant	21	In het verongelijkte wereldbeeld van de PVV vormt de landhoppende wereldburger met zijn goedkope nanny een zo mogelijk nog grotere bedreiging voor de Nederlandse identiteit dan de onverlichte moslim, de baantjespikkende Pool of de staatssecretaris met twee paspoorten.	Pool	baantjespikkende	1
72	De Volkskrant	22	In Nederland vind je immers geen katholieken meer die net zo gelovig zijn als de Polen.	Polen	gelovig	7
73	De Volkskrant	22	De Polen zouden dus door de PVV met open armen ontvangen moeten worden als medekruisvaarders tegen de islam.	Polen	medekruisvaarders tegen de islam	7
74	De Volkskrant	22	Maar Polen zijn immigranten en daarom zijn ze toch niet goed, hoewel ze christenen zijn en geen moslims.	Polen	immigranten; niet goed; christenen; geen moslims	2
75	NRC	1	Hier zijn Polen aan het werk. Arbeiders, waar volgens de PVV menig Nederlander zijn baan aan is kwijtgeraakt.	Polen	arbeiders	3
76	NRC	1	Maar volgens Anetta leven de meeste Polen een sober bestaan, zoals zijzelf	Polen	leven een sober bestaan	4
77	NRC	2	Ook het doembeeld dat de PVV oproept over de teloorgang van de verzorgingsstaat kan worden genuanceerd, zo blijkt uit recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) over Polen, verreweg de grootste groep arbeidsmigranten.	Polen	de grootste groep arbeidsmigranten	3
78	NRC	2	Wel zijn ze kwetsbaar voor werkloosheid, omdat ze vaak seizoenswerk doen, of tijdelijke contracten hebben.	ze	kwetsbaar voor werkloosheid	2
79	NRC	2	In Nederland aanwezige Polen zijn wel lager geschoold dan autochtonen, maar „veel hoger dan Turkse en Marokkaanse Nederlanders", aldus het SCP.	Polen	lager geschoold dan autochtonen	2
80	NRC	2	Volgens het SCP denken Polen hetzelfde over de rolverdeling van man en vrouw en beschouwt driekwart zichzelf als katholiek.	Polen	katholiek	7
81	NRC	3	Ondervind je 'overlast' van de	Polen	veroorzaken vervuiling	4

			'vervuiling' die Polen veroorzaken, heeft een Bulgaar je baan 'ingepikt'?			
82	NRC	3	Een Pool die gezelligheid waardevol vindt, je gaat bijna geloven dat de integratie de voltooiing nadert en het SCP een van zijn laatste rapporten hierover schreef.	Pool	vindt gezelligheid waardevol	9
83	NRC	4	In 2010 waren Polen de grootste migrantengroep: 15.000 Poolse immigranten tegen 13.000 immigranten uit deze vier grote niet-westerse groepen.	Polen	de grootste migrantengroep	2
84	NRC	4	Dit komt doordat ze - veelal als seizoensarbeider - minder dan vier maanden in Nederland verblijven.	ze	seizoenarbeider	7
85	NRC	4	Veel Polen in Nederland hebben een lagere opleiding dan Nederlanders, maar ze zijn „veel hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders"	Polen	hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders	2
86	NRC	4	Toch zijn Polen „kwetsbaar" voor werkloosheid, door tijdelijke contracten in seizoensgebonden bedrijven.	Polen	kwetsbaar voor werkloosheid	2
87	NRC	5	Rutte moet duidelijker maken hoe het kabinet aankijkt tegen de arbeidsmigratie van Polen, Bulgaren en Roemenen", zegt CDA-Kamerlid Eddy van Hijum.	Polen	arbeidsmigratie	6
88	NRC	5	Volgens SP'er Paul Ulenbelt zou de PVV zich beter kunnen richten op de uitbuiting van Polen, dan op het stigmatiseren van een hele bevolkingsgroep.	Polen	uitbuiting	6
89	NRC	6	Uit een recent rapport, opgesteld door Tempo-Team, ING en de Rabobank, blijkt volgens het Nederlands-Pools Centrum voor Handelsbevordering, dat Polen die in Nederland werken goed zijn voor de Nederlandse economie.	Polen	goed voor de Nederlandse economie	2
90	NRC	7	Van alle Oost-Europeanen zijn Polen het gevaarlijkst op de weg	Polen	het gevaarlijkst op de weg	2
91	NRC	8	In 1944 waren Polen meer dan welkom	Polen	meer dan welkom	2
92	NRC	8	Ik weet dat er Polen zijn die overlast veroorzaken.	Polen	veroorzaken overlast	4
93	NRC	8	Over de nasleep van de oorlog: „Polen is willens en wetens aan zijn lot overgelaten.	Polen	aan zijn lot overgelaten	5
94	NRC	8	Poolse arbeiders werken hard.	Poolse arbeiders	werken hard	9
95	NRC	9	„Ik ben bang dat Nederland zich onvoldoende realiseert dat het ook op dit punt deel uitmaakt van de Europese Unie, en dat het niet alleen maar gaat om geld verdienen en goedkope Roemeense en Poolse werknemers, maar dat er ook een politiek-sociologische kant aan zit, namelijk dat je met deze website mensen beledigt."	Poolse	goedkope werknemers	8
96	NRC	10	Jong, succesvol en... Pools	-	jong; succesvol	1
97	NRC	10	Terwijl wethouders in Rotterdam en Den Haag de noodklok luiden over	Polen	forse aantallen	6

			overlast van de forse aantallen Polen, is Amsterdam juist blij met de nieuwkomers.			
98	NRC	11	Maar ik vind het erg dat de PVV Polen wegzet als lui en overlastgevend.	Polen	lui; overlastgevend	7
99	NRC	11	Polen werken hier knetterhard.	Polen	werken knetterhard	9
100	NRC	12	Ik heb zelf ook last van dronken, werkloze Polen	Polen	dronken; werkloze	1
101	NRC	13	Het een hangt samen met het ander - de steeds luider klinkende oproep aan Rutte om zich uit te spreken over het PVV-meldpunt voor overlast van Polen, Roemenen en Bulgaren.	Polen	overlast	6
102	NRC	13	Zij zijn immers de ware slachtoffers: je vrouw en kind zullen maar doodgereden zijn door een dronken Pool!	Pool	dronken	1
103	NRC	13	We moeten zien of het nog werkt: veel van de mediamagie van Wilders is verdampt, zijn beweging is een organisatorisch zootje (als Limburg valt, is het voorbij), en Polen zijn geen moslims.	Polen	geen moslims	2
104	NRC	14	Dit wordt opnieuw bewezen door het succes van het meldpunt dat de burger in staat stelt om dronken Polen, stelende Bulgaren en zakken rollende Roemenen aan te geven.	Polen	dronken	1
105	NRC	15	De Polen zijn onder de buurtbewoners niet erg populair.	Polen	onder de buurtbewoners niet erg populair	2
106	NRC	15	Het zijn allemaal hardwerkende mensen, die Polen	Polen	hardwerkende mensen	2
107	NRC	15	Ik denk dat de Polen het slachtoffer zijn van een taalprobleem.	Polen	slachtoffer van een taalprobleem	2
108	NRC	16	Volgens het Centre for Migration Research in Warschau steeg het aantal tijdelijke Poolse emigranten tussen 2004 en eind 2007 met bijna 1,5 miljoen tot 2,3 miljoen (6,6% van de totale bevolking).	Poolse	tijdelijke emigranten	8
109	NRC	17	Daardoor is het risico groter dat daar lagere functies verdwijnen: waarom Nederlandse vrachtwagenchauffeurs inhuren als de Poolse goedkoper zijn	Poolse	goedkoper	2
110	Trouw	1	En jammer dan als die overweldigende meerderheid van hardwerkende Polen in het kielzog van hun delictplegende landgenoten wordt meegesleurd.	Polen	hardwerkende	1
111	Trouw	2	De wethouders van de gemeenten Rotterdam en Den Haag luidden onlangs nog de noodklok over de grote aantallen Polen die in hun gemeenten neerstrijken en die een potentieel probleem beginnen te vormen.	Polen	grote aantallen	6
112	Trouw	2	De PVV negeert ook maar gemakshalve het feit dat het Nederlanders zijn die als huisjesmelker grote groepen Polen op een kluitje huisvesten tegen aanzienlijke huren.	Polen	grote groepen	6
113	Trouw	3	De meeste Polen werken tien keer harder dan Nederlanders, voor	Polen	werken tien keer harder dan Nederlanders	9

			minder geld			
114	Trouw	3	Dat is nodig, want ze werken keihard	ze	werken keihard	9
115	Trouw	4	De rechter-commissaris in Rotterdam heeft een echtpaar in bewaring gesteld voor het uitbuiten van tientallen Polen.	Polen	uitbuiten	6
116	Trouw	5	De afgelopen jaren waren het eerst de economische gelukszoekers uit de Arabische wereld, later werden diezelfde personen ervan beschuldigd dat ze een gewelddadige ideologie hadden, daarna kwamen de luie Grieken en nu de goedkoop klussende Polen, die crimineel, alcoholistisch en asociaal zijn.	Polen	goedkoop klussende; crimineel; alcoholistisch; asociaal	1, 2
117	Trouw	6	Het beeld van Polen als armoedzaaiers die drinken, fout parkeren en stelen raakt een gevoelige snaar.	Polen	armoedzaaiers die drinken; fout parkeren en stelen	7, 9
118	Trouw	6	Het is pijnlijk om na twintig jaar, waarin Polen zijn achterstand fors heeft ingelopen, nog steeds te worden afgeserveerd als tweederangs Europeanen.	Polen	tweederangs Europeanen	7
119	Trouw	7	Polen zijn heel gevoelig	Polen	gevoelig	2
120	Trouw	8	De overgrote meerderheid van de Polen stond te boek als rooms-katholiek.	Polen	meerderheid rooms-katholiek	7
121	Trouw	9	Overlast van Polen?	Polen	overlast	6
122	Trouw	9	In de Hofstad wordt bijna dagelijks wel een dronken Pool uit een kroeg gezet.	Pool	dronken	1
123	Trouw	10	Belangrijk punt is dat Polen hier tijdelijk werken, terwijl ze structureel nodig zijn.	Polen	nodig	2
124	Trouw	10	De Polen zijn de nieuwe pioniers.		nieuwe pioniers	2
125	Trouw	11	Mensen snappen ook prima dat geld eerst verdiend moet worden voordat je het kunt uitgeven; dat de natuur gekoesterd moet worden maar dat een enkele hagedis toch geen project mag tegenhouden; dat Europese samenwerking veel goeds bracht maar dat het wel lastig te volgen is wie wat beslist; dat de Turkse of Poolse buurman of collega gewoon een aardige persoon is en dat rotte appels in elke mand kunnen zitten.	Poolse buurman	aardige persoon	2
126	Trouw	12	En de Polen worden in rap tempo de nieuwe moslims	Polen	nieuwe moslims	2

Bijlage C – Kennisstructuren per periode per beoordelaar

Tabel 5a. Kennisstructuren van de onderzoekster, periode I

PROFIJTELIJK	UITGEBUIT	HARDWERKEND	OVERLASTGEVEND
aanwinsten voor Nederland; geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven; geliefd bij werkgevers; deel van één arbeidsmarkt; tijdelijke aanwezigheid gunstig; van harte welkom; tomatenplukkende Oost-Europeanen; de nieuwste bewoners	makkelijke prooi voor huisjesmelkers; gebonden aan malafide uitzendbureaus; slachtoffer van het woningtekort; uitgebuit; samenhokkende	harde werker; hardwerkende; vakbekwaam; werklustig; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief; prettige en hardwerkende mensen; spaart zich kapot; zelfstandige; nooit ziek	probleem; problematiek; gebrekkige integratie; lawaaige; zorgen voor overlast; veroorzaken overlast; criminele; geluidsoverlast; overlast; overlast in achterstandswijken; bezopen; drinkgedrag; drinkt veel; dronken; wodkazuipers; laaggeschoolde werknemers
EUROPEANEN	CONCURRENTEN	BETROUWBAAR	KOMEND IN GROTE AANTALEN
EU-burgers; niet verplicht om in te burgeren; fiere; jong	mensen die ons werk afpakken; geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden; geneigd elke baan te nemen; goedkoop; goedkope werknemers	leeft sober; lief; open; direct; betrouwbaar volk; populair; prettige; goedwillende; katholieke traditie	toestroom; instroom; concentratie in grote steden; immigratie van arbeiders; permanente verblijf; duizenden loodgieters; honderden seizoenarbeiders; grote toestroom; in dienst van uitzendbureaus

Niet in te delen:

exotische klanken

gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man

Tabel 5b. Kennisstructuren van de eerste beoordelaar, periode I

POSITIEVE EIGENSCHAPPEN	GELOVIGE	OVERLAST VEROORZAKEND	ALCOHOLISTISCH	WONEND/VERBLIJVEND IN NEDERLAND
aanwinsten voor Nederland; betrouwbaar volk; exotische klanken; fiere; goedwillende; jong; lief; open; populair; prettige; zelfstandige; direct	katholieke traditie;	criminele; geluidsoverlast; lawaaige; overlast; overlast in achterstandswijken; probleem; problematiek; veroorzaken overlast; zorgen voor overlast	bezopen; drinkgedrag; drinkt veel; dronken; leeft sober; wodkazuipers	concentratie in grote steden; gebrekkige integratie; makkelijke prooi voor huisjesmelkers; niet verplicht om in te burgeren; permanente verblijf; samenhokkende; slachtoffer van het woningtekort; tijdelijke aanwezigheid gunstig
MIGREREND NAAR NEDERLAND	WERKEND IN NEDERLAND: POSITIEF	WERKEND IN NEDERLAND: NEUTRAAL	WERKEND IN NEDERLAND: NEGATIEF EN WANHOPIG	EDUCATIE
de nieuwste bewoners; EU-burgers; grote toestroom; instroom; toestroom; van harte welkom; immigratie van arbeiders	geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven; geliefd bij werkgevers; harde werker; hardwerkende; prettige en hardwerkende mensen; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief; vakbekwaam; werklustig; nooit ziek	deel van één arbeidsmarkt; in dienst van uitzendbureaus	gebonden aan malafide uitzendbureaus; geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden; mensen die ons werk afpakken; tomatenplukkende Oost- Europeanen; uitgebuit; duizenden loodgieters; geneigd elke baan te nemen; goedkoop; goedkope werknemers; honderden seizoenarbeiders; spaart zich kapot	laaggeschoolde werknemers; gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man

Tabel 5c. Kennisstructuren van de tweede beoordelaar, periode I

DRONKEN	PROBLEMATISCH	SLACHTOFFERS	GOEDE MENSEN
wodkazuipers; bezopen; drinkgedrag; drinkt veel; dronken	probleem; problematiek; criminele; gebonden aan malafide uitzendbureaus; laaggeschoolde werknemers; mensen die ons werk afpakken; geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden; veroorzaken overlast; zorgen voor overlast; lawaaïige; geluidsoverlast; overlast in achterstandswijken overlast; samenhokkende	uitgebuït; makkelijke prooi voor huisjesmelkers; slachtoffer van het woningtekort; spaart zich kapot	aanwinsten voor Nederland; betrouwbaar volk; leeft sober; lief; werklustig; zelfstandige; vakbekwaam; goedwillende; harde werker; hardwerkende; populair; prettige; nooit ziek; open; van harte welkom; prettige en hardwerkende mensen; direct; geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven; geliefd bij werkgevers; jong; fiere; katholieke traditie; gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man;
GOEDKOOP goedkoop; goedkope werknemers; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief	VEEL concentratie in grote steden; duizenden loodgieters; grote toestroom; honderden seizoenarbeiders; instroom; toestroom	MIGRANTEN de nieuwste bewoners; tijdelijke aanwezigheid gunstig; immigratie van arbeiders; tomatenplukkende Oost-Europeanen; niet verplicht om in te burgeren; gebrekkige integratie; EU-burgers; exotische klanken	ARBEIDERS deel van één arbeidsmarkt; permanente verblijf; in dienst van uitzendbureaus; geneigd elke baan te nemen

Tabel 5d. Kennisstructuren van de derde beoordelaar , periode I

POLITIEK CORRECTE	BANENPIKKENDE	HARDE WERKERS	ALCOHOLDRINKENDE
de nieuwste bewoners; EU-burgers; katholieke traditie; immigratie van arbeiders; goedwillende; tijdelijke aanwezigheid gunstig; van harte welkom; prettige; prettige en hardwerkende mensen; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief; aanwinsten voor Nederland	gebonden aan malafide uitzendbureaus; geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden; gebrekkige integratie; in dienst van uitzendbureaus; laaggeschoolde werknemers; mensen die ons werk afpakken	betrouwbaar volk; deel van één arbeidsmarkt; geliefd bij werkgevers; geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven; goedkoop; goedkope werknemers; harde werker; hardwerkende; nooit ziek ; populair; vakbekwaam; werklustig	drinkgedrag; drinkt veel; dronken; wodkazuipers; bezopen; lawaaaiige
OVERLASTGEVENDE	TE VEEL POLEN	PERSOONLIJKE KENMERKEN	UITGEBUIE
duizenden loodgieters; criminele; geluidsoverlast; niet verplicht om in te burgeren; overlast; overlast in achterstandswijken; veroorzaken overlast; zorgen voor overlast; probleem; problematiek	concentratie in grote steden; honderden seizoenarbeiders; grote toestroom; instroom; permanente verblijf; toestroom	direct; lief; exotische klanken; fiere; jong; leeft sober; open; gemiddelde vrouw slimmer dan de gemiddelde man; zelfstandige	slachtoffer van het woningtekort; spaart zich kapot; geneigd elke baan te nemen; makkelijke prooi voor huisjesmelkers; tomatenplukkende Oost-Europeanen; uitgebuit; samenhokkenden

Tabel 6a. Kennisstructuren van de onderzoekster, periode II

HARDWERKEND	OVERLASTGEVEND	AARDIG	KATHOLIEK	LIJKEND OP NEDERLANDERS
werken tien keer harder dan Nederlanders; werken hard; werken keihard; werken knetterhard; hardwerkende; hardwerkende mensen; leveren kwaliteit; leveren vakwerk af; doen hun stinkende best; niet beroerd om eenvoudig werk te doen; flexibel; koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven; nieuwe pioniers; komen op tijd; maken lange dagen onder het minimumloon; goed voor de Nederlandse economie; nodig	probleem; zorgen voor overlast; veroorzaken vervuiling; veroorzaken overlast; overlast; overlastgevend; hinderlijk gedrag; aan drank of drugs verslaafd; alcoholisten; alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken, drinkende; dronken; kunnen alleen maar drinken; crimineel; criminelen; uitzierende buurmannen die in brievenbus pissen; fout parkeren en stelen; asociaal; wegmisbruikers; lastig; werkloze; het gevaarlijkst op de weg; onder de buurtbewoners niet erg populair; lui	aardige klussers; aardige persoon; favoriete immigranten; beleefd; best lief; heeft een groot hart; vindt gezelligheid waardevol; troetelbuitenlanders van rechts; leven een sober bestaan; geen last van; niet alle slecht; prima wodka; welkom; meer dan welkom; koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; gevoelig; ook maar mensen	meerderheid rooms-katholiek; christenen; gelovig; afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels; katholiek; geen moslims; medekruisvaarders tegen de islam	echte Europeaan; EU-burgers; net Nederlanders; geen Bulgaar; betrokken bij de Slag om Arnhem (1944)
UITGEBUIT	KOMEND IN GROTE AANTALEN	DENKEND	BAANTJESPIKKEND	GELUKSZOEKERS
onderbetaald; uitbuiten; uitbuiting; uitgebuit; uitgebuite werknemer; slachtoffer van een taalprobleem; nieuwe moslims; aan zijn lot overgelaten; kwetsbaar voor werkloosheid; nooddruftig; in het verdomhoekje geplaatst; armlastige; aan lager wal geraakte; ijkpunt voor conservatieve krachten	forse aantallen; de grootste groep arbeidsmigranten; de grootste migrantengroep; toestroom; toestroom van werknemers; grote aantallen; grote groepen	succesvol; trots; emancipatiegedrag; gekrentke trots; genieten van hun vrijheid; hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; pakken sneller talen op dan andere immigranten; jong	baantjespikkende; baantjespikkers; banen inpikken; profiteurs; niet goed	jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken; arbeiders; arbeidsmigratie; seizoenarbeider; tijdelijke emigranten; immigranten; tweederangs Europeanen; goedkoop klussende; goedkope bouwvakkers; goedkope werknemers; goedkoper; lager geschoold dan autochtonen; gelukszoekers

Tabel 6b. Kennisstructuren van de eerste beoordelaar , periode II

POSITIEVE EIGENSCHAPPEN	OVERLAST VEROORZAKEND/ ASOCIAAL	WERKEND IN NEDERLAND: POSITIEF	WERKEND IN NEDERLAND: NEGATIEF EN WANHOPIG	WERKEND IN NEDERLAND: NEUTRAAL	MIGREREND/ TOESTROOM
aardige klussers; aardige persoon; beleefd; best lief; doen hun stinkende best; echte Europeaan; emancipatiegedrag; flexibel; geen last van; genieten van hun vrijheid; gevoelig; heeft een groot hart; jong; koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; komen op tijd; net Nederlanders; niet alle slecht; nodig; succesvol; troetelbuitenlanders van rechts; trots; vindt gezelligheid waardevol	fout parkeren en stelen; asociaal; crimineel; criminelen; het gevaarlijkst op de weg; hinderlijk gedrag; lastig; overlast; overlastgevend; probleem; veroorzaken overlast; veroorzaken vervuiling; wegmisbruikers; zorgen voor overlast; lui; niet goed; onder de buurtbewoners niet erg populair; profiteurs; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen	goed voor de Nederlandse economie; goedkoop klussende; hardwerkende; hardwerkende mensen; koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven; leveren kwaliteit; leveren vakwerk af; niet beroerd om eenvoudig; werk te doen; werken hard; werken keihard; werken knetterhard; werken tien keer harder dan Nederlanders	onderbetaald; banen inpikken; baantjespikkende; baantjespikkende; goedkope bouwvakkers; goedkope werknemers; goedkoper; kwetsbaar voor werkloosheid; maken lange dagen onder het minimumloon; uitbuiten; uitbuiting; uitgebuit; uitgebuite werknemer	arbeiders;	jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken; seizoenarbeider; arbeidsmigratie; de grootste migrantengroep; de grootste groep arbeidsmigranten; favoriete immigranten; forse aantallen; gelukszoekers; grote aantallen; grote groepen; immigranten; meer dan welkom; nieuwe pioniers; tijdelijke emigranten; toestroom; toestroom van werknemers; welkom; EU-burgers
ALCOHOLISTISCH	ARMOEDIG	ZIELIG/ ONDERGAAND	EDUCATIE	KATHOLIEK	
aan drank of drugs verslaafd; alcoholisten; alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken; drinkende; dronken; kunnen alleen maar drinken; prima wodka	aan lager wal geraakte; aan zijn lot overgelaten; armlastige; leven een sober bestaan; nooddruftig; werkloze	gekrenkte trots; in het verdomhoekje geplaatst; ook maar mensen; slachtoffer van een taalprobleem; tweederangs Europeanen	hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; lager geschoold dan autochtonen; pakken sneller talen op dan andere immigranten	afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels; christenen; geen moslims; gelovig; katholiek; medekruisvaarders tegen de islam; meerderheid rooms-katholiek; nieuwe moslims	

Niet in te delen:

betrokken bij de Slag om Arnhem (1944)
geen Bulgaar
ijkpunt voor conservatieve krachten

Tabel 6c. Kennisstructuren van de tweede beoordelaar , periode II

HARDWERKEND	ARBEIDERS	VEEL	DRONKEN	GOEDKOOP
werken hard; werken keihard; werken knetterhard; werken tien keer harder dan Nederlanders; doen hun stinkende best; succesvol; hardwerkende mensen; hardwerkende; koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven;	arbeiders; arbeidsmigratie; seizoenarbeider; jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken; nodig; baantjespikkende; baantjespikkers; banen inpikken; ijkpunt voor conservatieve krachten	de grootste groep arbeidsmigranten; de grootste migrantengroep; forse aantallen; grote aantallen; grote groepen; toestroom; toestroom van werknemers	drinkende; dronken; alcoholisten; alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken; kunnen alleen maar drinken; aan drank of drugs verslaafd	goedkoop klussende; goedkope bouwvakkers; goedkope werknemers; goedkoper
GELOVIG	SLACHTOFFERS	MIGRANTEN	PROBLEMATISCH	GOEDE MENSEN
christenen; gelovig; meerderheid rooms-katholiek; afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels; katholiek; medekruisvaarders tegen de islam	slachtoffer van een taalprobleem; onderbetaald; maken lange dagen onder het minimumloon; aan zijn lot overgelaten; uitbuiten; uitbuiting; uitgebuit; uitgebuite werknemer; kwetsbaar voor werkloosheid; in het verdomhoekje geplaatst; werkloze; ook maar mensen; nooddruftig; gekrenkte trots	tijdelijke emigranten; troetelbuitenlanders van rechts; tweederangs Europeanen; EU-burgers; echte Europeaan; pakken sneller talen op dan andere immigranten; favoriete immigranten; immigranten; gelukszoekers; geen Bulgaar; nieuwe pioniers	aan lager wal geraakte; overlast; overlastgevend; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen; veroorzaken overlast; veroorzaken vervuiling; wegmisbruikers; zorgen voor overlast; het gevaarlijkst op de weg; hinderlijk gedrag; onder de buurtbewoners niet erg populair; lastig; armlastige; asociaal; lui; niet goed; crimineel; criminelen; probleem; profiteurs; lager geschoold dan autochtonen; nieuwe moslims; emancipatiegedrag; fout parkeren en stelen	niet alle slecht; niet beroerd om eenvoudig werk te doen; aardige klussers; aardige persoon; welkom; koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; komen op tijd; leveren kwaliteit; leveren vakwerk af; heeft een groot hart; beleefd; best lief; goed voor de Nederlandse economie; meer dan welkom; trots; geen last van; flexibel; vindt gezelligheid waardevol; betrokken bij de Slag om Arnhem (1944); geen moslims; prima wodka; gevoelig; hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; jong; genieten van hun vrijheid; net Nederlanders; leven een sober bestaan

Tabel 6d. Kennisstructuren van de derde beoordelaar, periode II

ALCOHOLDRINKENDE	WETOVERTREDENDE	OVERLASTGEVENDE	GOEDKOPE WERKNEMERS	HARDWERKENDE	ZIELIGE
aan drank of drugs verslaafd; alcoholisten; alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken; drinkende; dronken; kunnen alleen maar drinken; prima wodka	fout parkeren en stelen; crimineel; criminelen; uitziende buurmannen die in brievenbus pissen; wegmisbruikers; het gevaarlijkst op de weg	asociale; gelukszoekers; hinderlijk gedrag; veroorzaken overlast; veroorzaken vervuiling; lastig; lui; werkloze; zorgen voor overlast; probleem; profiteurs; niet goed; onder de buurtbewoners niet erg populair; overlast; overlastgevend	goed voor de Nederlandse economie; goedkoop klussende; goedkope bouwvakkers; goedkope werknemers; goedkoper; maken lange dagen onder het minimumloon; onderbetaald; baantjespikkende; baantjespikkers; bannen inpikken; troetelbuitenlanders van rechts	Hardwerkende; hardwerkende mensen; komen op tijd; leveren kwaliteit; leveren vakwerk af; werken hard; werken keihard; werken knetterhard; werken tien keer harder dan Nederlanders; flexibel; niet beroerd om eenvoudig werk te doen	aan lager wal geraakte; aan zijn lot overgelaten; ook maar mensen; kwetsbaar voor werkloosheid; slachtoffer van een taalprobleem; uitbuiten; uitbuiting; uitgebuit; uitgebuite werknemer; tweederangs Europeanen; armlastige; nooddruftig
LEUKE MENSEN	POLITIEK CORRECTE	CULTUUR	RELIGIEUS	VEEL	OPLEIDING
aardige klussers; aardige persoon; beleefd; best lief; favoriete immigranten; geen last van; genieten van hun vrijheid; heeft een groot hart ; net Nederlanders; niet alle slecht	echte Europeaan; EU-burgers; in het verdomhoekje geplaatst; doen hun stinkende best; arbeiders; seizoenarbeider; koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven; ijkpunt voor conservatieve krachten; immigranten; tijdelijke emigranten; meer dan welkom; welkom; nodig	emancipatiegedrag; gekrenkte trots; gevoelig; gelovig; trots; betrokken bij de Slag om Arnhem (1944); jong; jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken; koesteren gastvrijheid, familiewaarden en een groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; vindt gezelligheid waardevol; geen Bulgaar; leven een sober bestaan	medekruisvaarders tegen de islam; meerderheid rooms-katholiek katholiek; afkomstig uit een verlichte cultuur met joods-christelijke wortels; christenen; nieuwe moslims; geen moslims	grote aantallen; de grootste groep arbeidsmigranten; de grootste migrantengroep; forse aantallen; arbeidsmigratie ; grote groepen; toestroom; toestroom van werknemers;	lager geschoold dan autochtonen; hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; nieuwe pioniers; pakken sneller talen op dan andere immigranten; succesvol

Bijlage D – Verspreiding kennisstructuren per krant

Tabel 7a. Verspreiding kennisstructuren per krant, periode I

	NRC	De Volkskrant	Trouw	De Telegraaf	AD
Overlastgevend	zorgen voor overlast; veroorzaken overlast; lawaaige		problematiek; probleem	geluidsoverlast; overlast (x2); overlast in achterstandswijken; laaggeschoolde werknemers; criminele	overlast (x3)
Goede mensen	goedwillende; prettige; populair; fiere; katholieke traditie	leeft sober; betrouwbaar volk	van harte welkom; jonge; aanwinsten voor Nederland;	lief; open; direct; zelfstandige	
Komend in grote aantallen	toestroom (x2); honderden seizoenarbeiders; duizenden loodgieters	concentraties in grote steden; toestroom	toestroom (x2);	grote toestroom; toestroom	instroom
Arbeiders	EU-burgers (x2); niet verplicht om in te burgeren; deel van één arbeidsmarkt; in dienst van uitzendbureaus; permanente verblijf; tijdelijke aanwezigheid gunstig	immigratie van arbeiders;	de nieuwste bewoners; gebrekkige integratie		
Hardwerkend	vakbekwaam; werklustig (x2); geliefd bij werkgevers; geliefd bij het Nederlandse bedrijfsleven; hardwerkende	harde werker; nooit ziek; staan hun mannetje tegen een redelijk uurtarief	hardwerkende; prettige en hardwerkende mensen		
Uitgebuit	slachtoffer van het woningtekort; geneigd elke baan te nemen; gebonden aan malafide uitzendbureaus	spaart zich kapot; makkelijke prooi voor huisjesmelkers; samenhokkende		tomatenplukkende Oost- Europeanen; uitgebuit	
Concurrenten	mensen die ons werk afpakken; goedkoop; goedkopere	geduchte concurrentie voor Nederlandse vaklieden;	goedkoop; goedkope werknemers		
Alcoholistisch	dronken; bezopen;	drinkt veel		wodkazuipers; drinkgedrag	

Tabel 7b. Verspreiding kennisstructuren per krant, periode II

	NRC	De Volkskrant	Trouw	De Telegraaf	AD
Overlastgevend	veroorzaken vervuiling; het gevaarlijkst op de weg; veroorzaken overlast (x2); lui; overlastgevend; onder de buurtbewoners niet erg populair;	veroorzaken overlast (x3); criminelen; hinderlijk gedrag; overlast (x3); wegmisbruikers; crimineel; uitzierende buurmensen die in de brievenbus pissen; probleem; niet goed;	crimineel; asociaal; fout parkeren en stelen; overlast;	veroorzaken overlast;	profiteurs; overlastgevende; lastige; fout parkeren en stelen; voor overlast zorgen
Goede mensen	vindt gezelligheid waardevol; meer dan welkom;	aardige klussers; geen last van; koesteren gastvrijheid, familiewaarden en groot respect voor hun cultuur en geschiedenis; betrokken bij de Slag om Arnhem (1944); genieten van hun vrijheid; welkom; trots; heeft een groot hart; favoriete immigranten; flexibel; best lief; meer dan welkom;	gevoelig; aardige persoon;	beleefd; komen op tijd; niet alle slecht	net Nederlanders (x3); troetelbuitenlanders van rechts;
Zielig	leven een sober bestaan; kwetsbaar voor werkloosheid (x2); uitbuiting; aan zijn lot overgelaten; werkloze; slachtoffer van een taalprobleem	in het verdomhoekje geplaatst; uitgebuit; maken lange dagen onder het minimumloon; ook maar mensen; aan lager wal geraakte; armlastige; onderbetaald; werkloze;	uitbuiten; tweederangs Europeanen;	uitgebuite werknemer; uitgebuit; gekrentke trots	werkloze (x3); nooddrufte;
Hardwerkend	goed voor de Nederlandse economie; werken hard; werken knetterhard; hardwerkende mensen;	werken keihard; werken hard (x3); leveren kwaliteit; niet beroerd om eenvoudig werk te doen; de koningen onder de oprichters van nieuwe bedrijven; hardwerkende; doen hun stinkende best;	hardwerkende; werken tien keer harder dan Nederlanders; werken keihard ;	hardwerkende; hardwerkende mensen; leveren vakwerk af	
Alcoholistisch	dronken (x3);	drinkende; alcoholisten; prima wodka; aan drank of drugs verslaafd;	alcoholistisch; armoedzaaiers die drinken; dronken;	kunnen alleen maar drinken	dronken (x2); armoedzaaiers die drinken;
Arbieders	arbeiders; seizoenarbeider; arbeidsmigratie; tijdelijke	jonge gasten die een paar maanden voor uitzendbureaus werken;	nodig; nieuwe pioniers	EU-burgers;	gelukszoekers; ljkpunt voor conservatieve krachten;

	emigranten	echte Europeaan; immigranten;		
Goedkoop	goedkope werknemers; goedkoper	baantjespikkers; baantjespikkende (x2); goedkope bouwvakkers; bannen inpikken;	goedkoop klussende;	baantjes inpikken;
Katholiek	katholiek; geen moslims;	afkomstig uit een verlichte cultuur met joods- christelijke wortels; gelovig; medekruisvaarders tegen de islam; christenen; geen moslims	meerderheid rooms- katholiek; nieuwe moslims	
Komed in grote aantallen	de grootste groep arbeidsmigranten; de grootste migrantengroep; forse aantallen;	toestroom;	grote aantallen; grote groepen;	toestroom van werknemers;
Opgeleid	lager geschoold dan autochtonen; hoger opgeleid dan de Marokkaanse en Turkse Nederlanders; jong; succesvol;	succesvol; pakken sneller talen op dan andere immigranten; emancipatiegedrag;		